

МАЛКА ПОМОЛОГИЯ

СЕМКОВИ ОВОЩНИ ВИДОВЕ.

„ХРИСТО Г. ДАНОВ“ - ПЛОВДИВ

**ИВАН ИЛИЕВ
САВО ПОПОВ
ТОДОР АНГЕЛОВ
ВАСИЛИЙ ДЖУВИНОВ**

**Под редакцията на
ИВАН ИЛИЕВ**

МАЛКА ПОМОЛОГИЯ

СЕМКОВИ ОВОЩНИ ВИДОВЕ

1984, ПЛОВДИВ

ИЗДАТЕЛСТВО „ХРИСТО Г. ДАНОВ“

Основано през 1855 година

В предлаганата книга „МАЛКА ПОМОЛОГИЯ — СЕМКОВИ ОВОЩНИ ВИДОВЕ“ са включени 83 сорта, от които 48 ябълкови, 28 крушови и 7 дюлеви, илюстрирани с цветни фигури. Описани са основните стандартни сортове, стандартните сортове за ограничено разпространение, голяма част от сортовете за любители овощари, някои перспективни сортове, невключени в стандартния сортимент, както и сортове извън сортимента, но имащи доста голямо разпространение. Особено ценно в книгата е, че при описанието е отдадена голяма значимост на биологично-производствената и физиологично-екологичната характеристика на сортовете, на отнасянето им към икономически най-важните за съответния вид болести, както и на технологичните им качества. Информацията, която се дава, е до голяма степен резултат от многогодишни изследвания на авторите, научни работници в наши научноизследователски институти и станции по овощарство. Изключителна ценност на книгата са цветните илюстрации на сортовете.

Книгата ще ползва голям кръг читатели.

©

Ив. Илиев
С. Попов
Т. Ангелов
В. Джувинов
1984

c/o Jusautor, Sofia

634.1/4

ПРЕДГОВОР

Помология в България, под наименованието „Българска помология“, излезе от печат в два тома през 1958 (т. I) и 1960 (т. II). В следващите години станаха много и твърде съществени промени в овощния сортимент в страната. Интродуцираха се и широко са навлезли в практиката едни от най-ценните сортове от световната селекция. В нашата страна също се селектираха овощни сортове, някои от които са в производството. И едните, и другите сортове слабо се познават, ето защо издаването на нова помология с цветни фигури, която да ползва най-широк кръг читатели, е твърде актуално.

Трудът ще излезе в четири тома, поради което се нарича и „Малка помология“; в първия том се разглеждат семковите овощни видове, а в следващите три тома костилковите овощни видове, орехоплодните овощни видове и ягодоплодните видове.

В настоящия том се описват 83 сорта от семковите овощни видове, в т.ч. 48 ябълкови, 28 крушови и 7 дюлеви. Описанието е кратко, за всеки сорт е отделена самостоятелна страница, както и друга за цветна фигура на цял и в надлъжен пререз плод от същия сорт. Схемата на описанието се различава от традиционната. Обърнато е по-голямо внимание на агробиологичните особености на сортовете — фенологична характеристика, взаимоотношения при оплождането, родовитост и отношение към икономически важните болести, изисквания и отношение към екологичните условия, стокво-технологичните качества на плодовете и съхраняването им

при хладилни условия, като в значителна степен сме се базирали на собствени проучвания.

Сроковете, които даваме за узряването на сортовете, са за Тракийската низина и по-специално за района на Пловдив. В сравнение с Пловдив узряването настъпва с около една седмица по-късно в района на Варна, с около десетина дни — в Кюстендил и с 12—13 дни в Софийското поле, и по-рано с 5—6 дни в Петрич—Сандански и 3—4 дни в Харманли — Свиленград. За по-лесна справка подреждането на сортовете при описанието им правим по азбучен ред, а не по традиционния (у нас) начин — по време на узряване.

Пловдив, ноември 1983 г.

ЯБЪЛКА — MALUS MILL.

СИСТЕМАТИКА И БОТАНИЧЕСКА ПРИНАДЛЕЖНОСТ

Ябълката се отнася към род *Malus* Mill., подсемейство ябълковидни — *Pomoideae*, семейство розоцветни — *Rosaceae*.

Систематиката на рода *Malus* е все още недостатъчно разработена. Повечето автори го подразделят на две секции: *Calycomeles* Коehne, към която отнасят видовете с оставащи на плода чашелистчета, и *Gymnomeles* Коehne, към която причисляват видовете с опадващи чашелистчета. Лихонос предлага секцията *Calycomeles* да се раздели на четири подсекции: *Eumalus* — същински ябълки, *Prunifoliae* — сливолистни, *Chlooromeles* — зеленоплодни, и *Eriomeles* — ябълки с каменисти клетки, а секцията *Gymnomeles* — на две подсекции: *Vaccatae* — ягодовидни ябълки, и *Sorbomalus* — скорошообразни.

Подсекцията същински ябълки (*Eumalus*) се характеризира с неопадващи чашелистчета, целокрайни листа и дължина на плодвата дръжка, равна или малко по-дълга от диаметъра на плода. При сливолистните ябълки (*Prunifoliae*) чашелистчетата са сраснали във вид на тръбица в основата на плода, плодовете са със закръглена основа (дръжчена страна) и дължината на плодвата дръжка надвишава 2—3 пъти диаметъра на плода. Зеленоплодните ябълки (*Chlooromeles*) имат в различна степен разделени на дялове листа и зелени, със силен специфичен дъх (аромат) плодове. Ябълките с гранулации, т.нар. каменисти клетки около семенните камери (*Eriomeles*), се характеризират с твърде големи назъбени листа и с много каменисти клетки. Ягодовидните ябълки (*Vaccatae*) имат много малки, с диаметър около 0,5 cm плодове, а скорошообразните (*Sorbomalus*) — повече или по-малко лопатовидни листа, наподобяващи листата на някои скороуши или на глога.

Същинските ябълки имат европейски и азиатски произход,

зеленоплодните — североамерикански, ябълките с каменисти клетки и скороушообразните — източноазиатски, ягодовидните — източно- и югоизточноазиатски и североамерикански, като два вида от тях (*M. halliana* и *M. cerasifera*), както и сливолистните ябълки произхождат от всички ареали на ябълката.

По-голямата част от изследователите понастоящем считат, че културните ябълкови сортове имат полифилетичен произход, т.е., че са възникнали на различни места.

Произходът на домашната (културната) ябълка — *Malus domestica* Borkh. (*M. dasyphylla* var. *domestica* Koidz.) не е напълно известен. Безспорно е обаче, че отделните групи сортове имат различен произход, т.е., че са произлезли от различни видове. Възникването на културните сортове при това е станало в местата на разпространението на родствениите им диворастващи видове. В създаването на европейските сортове са участвували предимно видове и подвидове от подсекцията същински ябълки, а именно: европейският вид киселица — *M. silvestris* (L.) Mill., и нейният подвид ранна ябълка — *M. silvestris* ssp. *praecox* (comb.n.) (syn. *praecox* (Pall.) (Borkh.), кавказкият вид източна ябълка — *M. orientalis* Uglitz., средноазиатският вид киргизка ябълка — *M. kirghizorum* Al. et An. Theod., и нейният подвид сиверсова ябълка — *M. kirghizorum* ssp. *sieversii* (Lbd.) M. Roem, туркменската ябълка — *M. turkmenorum* Juz. et M. Pop., както и източноазиатският вид сибирска ябълка — *M. baccata* Borkh. от подсекцията ягодовидни ябълки.

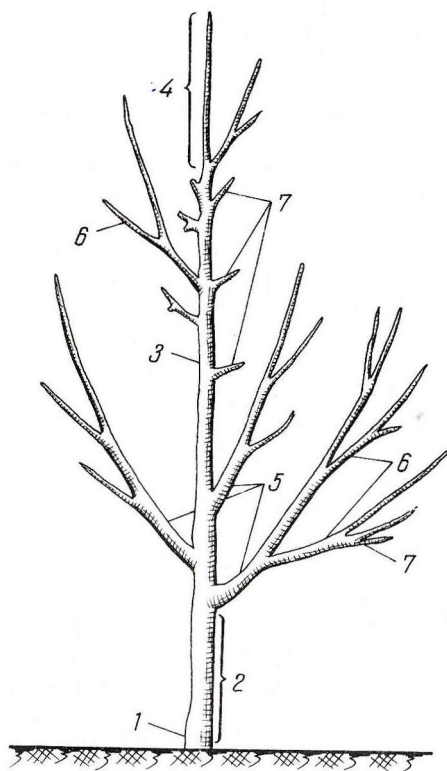
Домашната ябълка е дървесно растение с 8—10 и повече метра височина, с широка корона. Стъблото достига 50—60 cm в диаметър. Клончетата са голи и леко мъхести. Листата са обикновено големи, с различна форма (яйцевидна, закръглена, удължена), с напилена периферия. Цветовете са едри, розови или бели, по-рядко червени, събрани в чадъровидни съцветия; отварят се едновременно с листата от смеените пъпки и са устроени строго циклично, с пет чашелистчета и венчелистчета, с многобройни тичинки (най-често 20) и петгнезден яйчник. Плодовете обикновено са едри, с различни размери и твърде варират по форма, окраска, качество и време на узряване. Семената са най-често кестеняви, гладки, обикновено по две в семенна камера.

Видовете ранна и ниска ябълка са участвували в създаването не само на културните сортове, но и на клоновите (вегетативно размножаваните) подложки за ябълката.

МОРФОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Ябълковото растение, както другите дървесни овощни видове, се състои от две части: подземна или коренова система и надземна или стъблена система. Подземната и надземната част са свързани с т.нар. коренова шийка (фиг. 1).

Фиг. 1. Основни органи на овощното растение:

- 1 — коренова шийка; 2 — стъбло; 3 — водач (централен клон); 4 — продължител на водача;
5 — скелетни клони; 6 — скелетни разклонения; 7 — обрастващи клонки

Морфологична характеристика на дървото. По размери ябълковите дървета са големи, средни и малки.

Стъблената (надземната) част на дървото се състои от

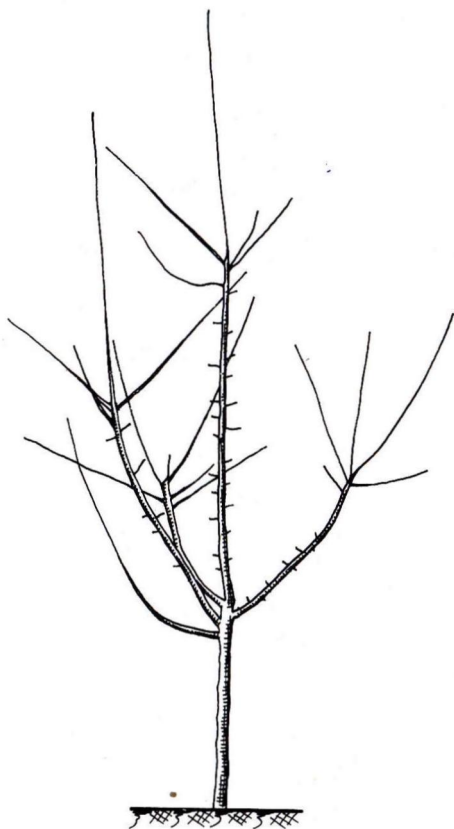
стъбло и корона. Стъблото е централната повече или по-малко вертикална ос на овощното дърво, която започва от кореновата шийка (от повърхността) и стига до първия скелетен клон и няма странични разклонения. Горната част на стъблото, започваща от първото скелетно разклонение и стигаща до върха на дървото, се нарича водач, централен клон. Корона се нарича цялата разклонена част на дървото, съвкупността от разклоненията, които стъблото носи в горната си част. В короната се включват следните части: скелетни, главни или основни клони — най-големите клони на дървото, които израстват от водача и съставляват осите на короната; полускелетни клони или скелетни разклонения — големите разклонения на скелетните клони; продължители на скелетните клони и скелетните разклонения и продължител на водача — връхните едногодишни части на съответните клони; обрастваща дървесина или обрастващи клонки и клончета — многобройните и значително по-малки слабо растящи клонки и клончета, покриващи скелетните и полускелетните клони. Върху тях се образуват пъпките, листата, цветовете и плодовете.

Относно силата на растежа, размерите и хабитуса на дърветата при ябълката освен понятието стандартен тип, се наложи т.нар. тип спър (фиг. 2, 3). При много сортове това е една от съставните части на наименованията им (Йелоуспър, Уелспър и др.).

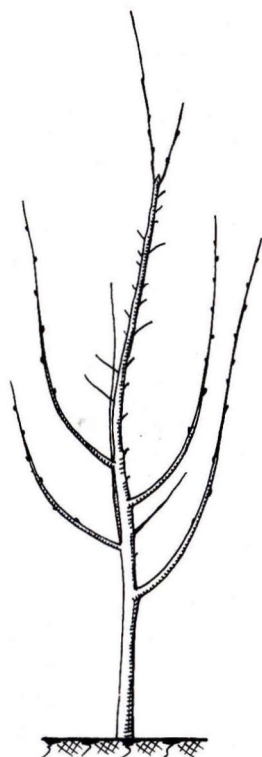
Думата *spur* — спър (р), е английска. Основното ѝ значение е шпора, махмуз, бод. С термина спър се означава един външен признак на дърветата от тази група, а именно наличието на многобройни къси клончета по цялото дърво. Дърветата от този тип образуват твърде оскъдно летораста и когато са без листа, изглеждат почти отрънени. В термина спър отначало се включваше и това, че дърветата са със слаб растеж.

Повечето сортове от типа спър в по-голяма или по-малка степен имат по-слаб растеж. Дърветата през първите години след засаждането имат $1/2$ до $2/3$ от размерите на изходните майчини сортове (те са произлезли предимно чрез мутация), с нормален тип на растеж. Има обаче и сортове, дърветата на които са със стандартни размери. Клоните са компактни. Скелетните клони излизат под по-малък ъгъл спрямо стъблото и продължават растежа си почти вертикално; те са дебели и здрави. Скелетните разклонения заемат също по-из-

правено положение и също са по-дебели. Имат слаба разклоняемост, образуват малко леторасты и съвсем малко странични клоны и клончета. Клоните, както вече се спомена в началото, са гарнирани много добре с къси клончета, като

Фиг. 2. Ябълково дърво
(стандартен тип)

Фиг. 3. Ябълково дърво
от спър тип

врхните са много по-къси и имат по-голям диаметър, отколкото на изходните сортове. Образуват много малко лакомници. Малкото странични клоны и по-къси междувъзлия обуславят образуването на повече къси плодни клончета, плодни пъпки, както и по-голяма облистеност. В сравнение

с обикновените сортове на единица дължина се падат около 20% повече листа и къси клончета. Сортовете от типа спър имат по-къс младенчески период и много добра до изобилна родovitост.

При отделните сортове се наблюдава различие и във формата на короната. Най-често срещашите се корони при ябълковите сортове са кълбовидна, плоска или ширококразлата, обратноконусовидна, метловидна или широкопирамидална. Освен това короната може да бъде прибрана, висока, ниска, увиснала и пр. Едни сортове имат рядка корона, други гъста.

Морфологична характеристика на клончетата. Клончетата при ябълката са: дървесни, лакомци, предивременни, слаби, къси, торбести.

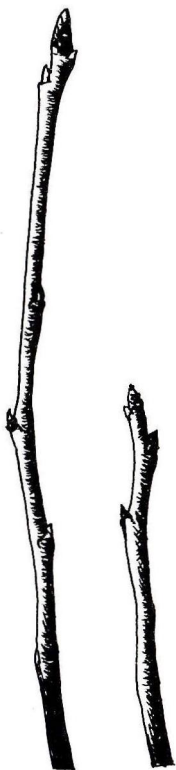
Дървесни клончета (фиг. 4). Силни клончета с дължина от 15 до 30 см, излизащи обикновено под остър ъгъл, които имат само листни пъпки, а в съвсем редки случаи по върховете и плодни. Те са продължители на скелетните клони и разклонения и на техните конкуренти и ако израстват от клонки, имащи вертикално или близко до вертикалното направление, тогава са разположени в най-горната им част. Върху част от прираста, който израства от дървесните клончета — най-често слаби и къси клончета, през следващите 1—2 години при плододаващите дървета се образуват плодни пъпки и по такъв начин те се превръщат в плододаваща дървесина. При заемащите вертикално или близко до вертикално направление клончета прирастът е най-силен във връхната им част, към основната става все по-слаб, като ниско разположените пъпки обикновено дават само розетки от листа (от 1 до 7—8 и повече), а най-ниско разположените остават спящи.

Лакомци (фиг. 5). Най-силните вертикално или почти вертикално растящи клончета, често надминаващи 1 m дължина. Развиват се обикновено от спящи пъпки, разположени върху по-дебелите части на скелетните клони. Образуват се най-много при силна резитба на стари дървета, както и въобще при силна резитба, при измръзване и при други физиологични смущения в жизнената дейност на дървото. Те имат по-дълги междувъзлия и големи листа. Чрез тях се възстановява скелетът на короната. Първата година те не образуват плодни пъпки, а през следващите 1—2 прирастът и пъпките са, както при дървесните клончета.

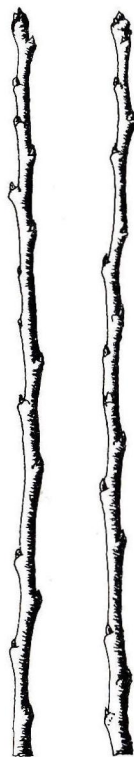
Предивременни клончета. Някои от пъпките върху по-силните леторасты покарват още през годината на обра-

зуването си вместо през следващата пролет, като дават предивременни леторасти.

Слаби клончета (фиг. 6). Обикновено са дълги 5—15 cm и са тънки. Като правило те са разположени под зоната на

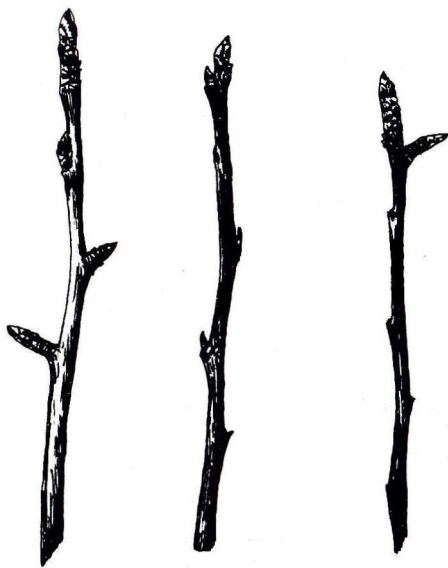

Фиг. 4. Дървесни клончета

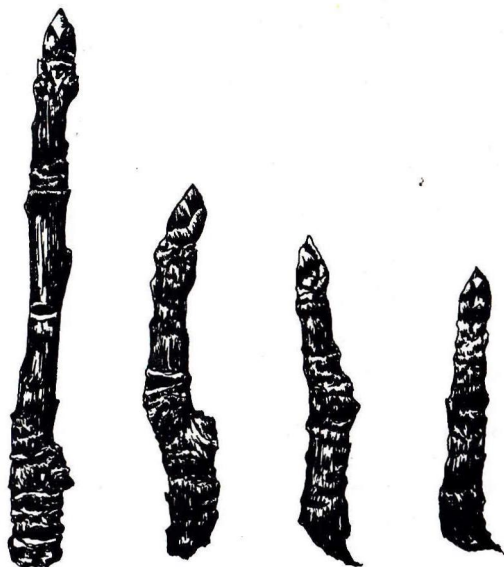

Фиг. 5. Лакомци

дървесните клончета. Понякога още като едногодишни завършват с плодна пъпка, а ако е листна, през следващата година израсналото от нея късо удължение завършва най-често с плодна пъпка. Страничните пъпки през първата година обикновено са листни и само като изключение към върха може да има и плодни. През следващите години от върха към основата от тях израстват клончета, чиито пъпки се превръщат в плодни, а към основата остават в спящи.

Фиг. 6. Слаби клончета

Фиг. 7. Къси (пръстеновидни) клончета

Къси (пръстеновидни) клончета (фиг. 7). Това са най-късите клончета, обикновено с дължина от 2—3 mm до 5—6 cm, със скъсени междувъзлия, на върха с добре развита листна или плодна пъпка. Те са разположени под зоната на слабите клончета. През следващите 1—2 години от листната пъпка се развива късо удължение, което при благоприятни условия завършва с плодна пъпка, а при неблагоприятни (засенчване, повреждане на листата и др.) тя може няколко години да остане листна, а при още по-неблагоприятни може и да загине. На мястото на опадалите листа и на люспите от пъпките върху кората на по-старите от една година къси клончета остават белези, които правят кората пръстеновидно набръчкана, откъдето идва и наименованието пръстеновидни клончета. Отделните бръчки очертават границите на прироста по години. Когато късото клонче завършва с плодна пъпка, през следващия вегетационен период то се превръща в торбесто клонче.

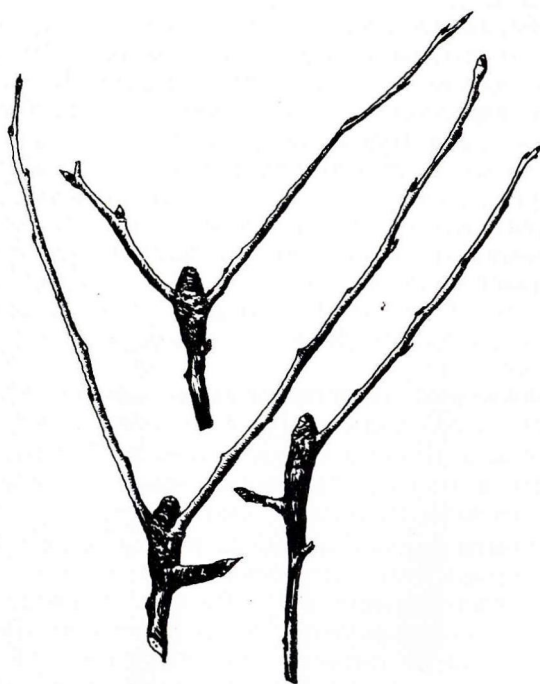
Торбести клончета (торбички) (фиг. 8). Те са къси (2—3 cm), дебели, с форма на торбички, образуват се на мястото на плодни пъпки, дали вече плод. Отстрани на торбичките израстват по 1—2 клончета, които обикновено са къси или слаби. При силен растеж едното е дървесно, а другото плодно, а при много силен растеж и двете са дървесни. На върха на изкаралите от плодните торбички клончета се образуват отново плодни торбички и се получава сложна (разклонена) плодна клонка. Продължителността на живота на сложните плодни клонки е 12—15 години, продуктивността им обаче след 6—8 години силно се понижава. На тази биологична особеност се основава резитбата за подмладяването им.

Морфологична характеристика на пъпките. Пъпките при ябълката са два вида: листни и плодни.

Листните пъпки, наричани още растежни или вегетативни и по-рядко дървесни (фиг. 9₁), биват: върхни, странични пазвени, спящи и адвентивни.

Върхните листни пъпки са разположени по върховете на клончетата, имат остроконусовидна форма и са по-едри от страничните пазвени пъпки. От тях се развиват леторасты, които отново завършват с листна (растежна) пъпка.

Страничните пазвени листни пъпки са заострени, сплеснати и прилепнали към клончетата. Най-добре развити (най-едри) са пъпките, които се намират върху средната част на нормалните дървесни клончета. Най-долните листни пъп-

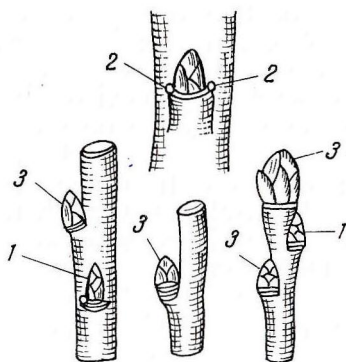
Фиг. 8. Торбести клончета:

горе — разклонени и с къси клончета; *долу* — с израснали слаби клончета

ки (в основата на клончетата) въобще не се развиват, т.е. остават в спящо състояние. С помощта на резитба от всяка листна пъпка може да се образува летораств.

Отстрани на пазвените листни пъпки могат да се образуват

Фиг. 9. Пъпки при ябълката:
1 — листни; 2 — стипуларни; 3 — плодни

допълнително още една или две едва забележими, а обикновено и незабележими, добавъчни или стипуларни пъпки (фиг. 9₂).

Спящите пъпки се образуват в пазвите на листата. Те са разположени най-често в кръг близо до основата на клонките и клончетата и са обикновено трудно забележими.

Характерно за спящите пъпки при ябълката е, че те ежегодно се удължават и запазват твърде дълго своята жизнеспособност. При силен приток на сокове (силна резитба, силно огъване от плодов товар и пр.) те се пробуждат към растеж. От спящите пъпки обикновено израстват силни леторасти.

Адвентивните пъпки се образуват обикновено на места, където не е имало листа и пъпки. Те са недиференцирани зачатъци на пъпки. От тях покарват издънките при някои ябълкови видове (*M. pumila*).

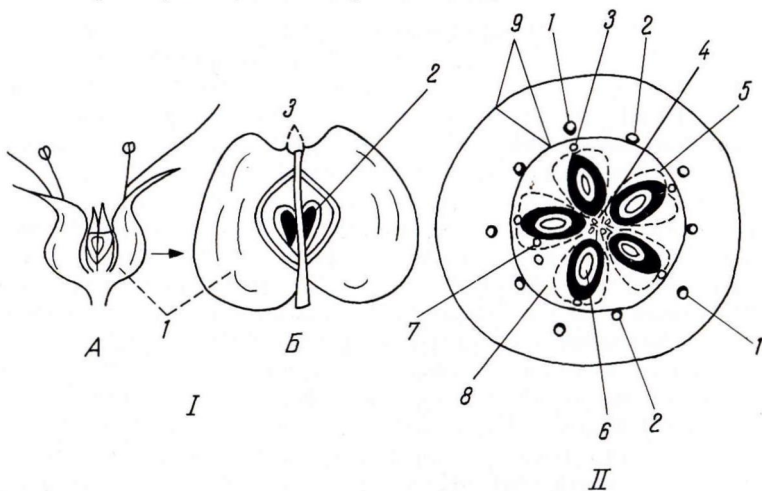
Плодните (репродуктивните, генеративните) пъпки на ябълката (фиг. 9₃) са смесени. Те са по-големи от листните пъпки, с по-закръглена форма и съдържат както зачатъчни цветни бутони с чашелистчета, венчелистчета, тичинки и плодници, така и зачатъци на листа и леторасти, поради което от тях се развиват цветове (плодове), листа и дървесина.

От една плодна пъпка при ябълката се развиват най-често 5—6 цвята. Плодните пъпки са разположени по върховете на плодоносещите клончета (къси, торбести, слаби). При някои сортове се развиват като странични в пазвите на листата. Високата агротехника в интензивните насаждения значително благоприятствува образуването на странични плодни пъпки.

Строеж на плодовете. Плодът на ябълката е от групата на ябълковидните (*Pomoideae*), за които е характерно, че в образуването им взема участие не само плодникът, но и цветната тръбица, образувана от срастването на частите на цветата в основата му (фиг. 10, 11). Поради това плодът на ябълката е лъжлив, псевдокарпен.

Ябълковите плодове биват: дребни (с тегло, по-малко от 75 g), средни (от 75 до 125 g) и едри (с тегло, по-голямо от 125 g). По-детайлно те се разделят на 7 групи: много дребни (до 25 g), дребни (от 25 до 50 g), под средно едри (от 50 до 75 g), средни (от 75 до 100 g), над средно едри (от 100 до 125 g), едри (от 125 до 175 g) и много едри (над 175 g).

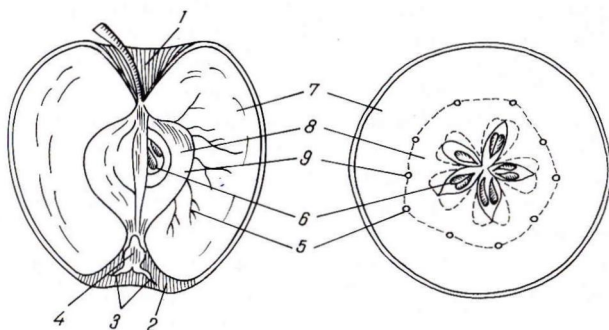
Формата на плодовете е сравнително постоянна и е важен характерен белег за сортовете.

Фиг. 10. Схема за образуването и устройството на плода на ябълка:

1 — надлъжен пррез на цвят (А) и плод (Б); 1 — цветна тръба; 2 — плодник със семена; 3 — остатък от чашелистчетата; II — напречен пррез на плода; 1 — проводящи снопчета на чашелистчетата; 2 — проводящи снопчета на венчелистчетата; 3, 4 — проводящи снопчета на плодолистите; 5 — гнездо на плодника; 6 — семеплъпка; 7 — пергаментен слой; 8 — плодников тѣкан; 9 — тѣкан на цветна трѣба (по Mak Daniels, 1939, според Карагѣзова, 1970)

Основните форми на ябълковите плодове са кълбовидна (сферична), сплеснатата, продълговата (доста правилна, с най-голям диаметър в средата на плода), конична и яйцевидна (с най-голям диаметър в дръжчената половина

Фиг. 11. Надлъжен и напречен разрез на ябълков плод:

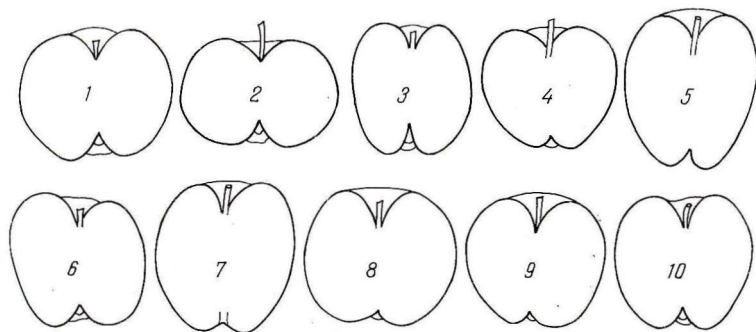
- 1 — дръжчена ямичка; 2 — чашечна ямичка; 3 — чашелистчета;
4 — остатъци от тичинки; 5 — проводящи снопчета; 6 — семена; 7 — външно месо; 8 — вътрешно месо; 9 — плодова сърцевина

на плода) (фиг. 12). Кълбовидните плодове имат еднакви или почти еднакви и равномерно заоблени дръжчена и чашечна страна (Уелси); при сплеснатите височината е значително по-малка от ширината и чашечната страна е сплесната; при продълговатите височината е значително по-голяма от ширината, като ширината върху средната част на плода е почти еднаква, а основата и върхът са заоблени; при конусовидните най-голямата ширина се намира близо до основата на плода. От нея към чашечната страна плодът постепенно и равномерно се стеснява, завършвайки с малка чашечна плоскост; при яйцевидните формата наподобява яйце. Често се среща наведена форма — когато оста на плода не е вертикална спрямо дръжчената и връхната страна, отстрани тя наподобява ромбоид (Йорк империал). Между тези основни форми се срещат най-различни комбинации: кълбовидно-сплеснатата, кълбовидноконична, кълбовиднопродълговата, кълбовидноконусовидна, продълговатоконусовидна и пр. Срещат се и отклоняващи се форми: звънчевидна (към чашечната страна плодът е пристиснат), дюлевидна — наподобяваща формата на дюля, бергамотовидна — чашечната заобленост е по-широка от дръжчената.

Напречният профил на плодовете е кръгъл, а при някои сортове ребрист и набразден.

Ябълковите плодове имат дръжчена ямичка.

Плодовата дръжка може да бъде по-къса или по-дълга,

Фиг. 12. Форми на ябълкови плодове:

- 1 — кълбовидна (сферична) (Уелси); 2 — сплесната (на полюсите) (Вагнер);
 3 — продълговата (Шпитценбург); 4 — конична (Бен Дейвис);
 5 — продълговато-конична; 6 — наведена (наклонена, коса, полегата) (Йорк империал);
 7 — яйцевидна; 8 — кълбовидно-сплесната (Род айлънд грийнвиг);
 9 — кълбовидно-конична (Twenty Ounce);
 10 — кълбовидно-продълговата (Болдуин по U.P.Hedrick Systematic Pomology, New York, 1925).

* Hedrick употребява думата закрълена (rounde) вм. кълбовидна (spherical).

тънка или дебела. Тя е къса, ако е до 10 mm, средно дълга — от 10 до 20 mm, и дълга — над 20 mm.

Кожицата (екзокарпът) се характеризира със своята окраска, дебелина, плътност, повърхност, наличие на точки, мазен пласт и налеп.

Оцветяването на кожицата варира много в зависимост от екологичните условия и агротехниката. Плодовете са оцветени по-интензивно в месторастения с благоприятен топлинен режим на атмосферата и почвата, както и при правилно торене и поливане. И въпреки това оцветяването е един от най-важните отличителни признаци на отделните сортове. Плодовете на по-голяма част ябълкови сортове имат основна и покривна окраска. Основната окраска, понеже се появява независимо от директното или косвеното огряване на плодовете, е значително по-константна, отколкото покривната. Най-често тя варира от зелена до жълта: резеда-возелена, зеленикава, зеленикаво-жълта, светло-жълта и жълта. При един и същ сорт тя се мени със степента на узряването; колкото дървесната и консумативната зрелост са по-напреднали, толкова повече основната окраска

се променя от зелена към жълта. Срещат се обаче, макар и рядко, сортове, чиято основна окраска на плодовете е червена (например сортът Старкримсон).

Покровната окраска, наричана още руменец, се образува върху основната по огряваната от слънцето страна. Тя може да заема по-малка или по-голяма част от повърхността на плода до пълното му покриване и е обикновено в най-различни тонове на червения цвят: от слабозорозово зачервяване до интензивнотъмночервено. Тя може да бъде размита, т.е. равномерно разлата с еднаква интензивност или във вид на ивици (пламъци, щрихи, резки) и петна. Размитото и ивичестото оцветяване най-често не са в чист вид, а комбинирани, като върху размито оцветяване са разположени по-интензивно обагрени ивици и петна. Често това оцветяване наподобява мрамор, поради което се нарича мраморно.

Мазният пласт върху кожицата на плодовете е от восъкоподобно вещество. Той ограничава изпарението на вода от плода, пречи на задържането на водни капки по повърхността, което допринася за по-доброто съхраняване на плодовете.

По кожицата на плодовете на някои ябълкови сортове има тънък и нежен пласт — налеп, образуван също от восъчни вещества, който за разлика от мазния лесно се изтрива. Налеп имат плодовете на сортовете Макинтош, Онтарио, Цар Александър, Циганка и др.

Вътрешната част на ябълковия плод, която се състои от оста на плода, петте семенни камери (семенно гнездо), обгръщащата ги месеста част, простираща се навътре, и десетте проводящи съда, се нарича плодова сърцевина (плодово сърце). Тя е образувана от завърза, т.е. от долната част на плодника, и е същинският плод в ботанически смисъл на думата.

Семенните камери са пет и в своята съвкупност оформят семенното гнездо. Те са разположени симетрично около оста на плода. Стените на всяка камера са образувани от един плодолист, който е така свит и съединен в краищата си, че се получава затворена камера (кутийка).

Семенните камери (семенните гнезда) са обградени на по-близо или по-далечно разстояние от 10 проводящи сночета, които излизат от дръжката на плода. Те очертават формата на сърцевината и са на границата между вътрешното и външното месо на плода.

Месестата част на ябълковия плод се нарича плодово месо. Състои се от два слоя: външен, образуван от разрастването на цветната тръбица, и вътрешен, образуван от стените на завърза. Те са разделени от десетте проводящи сночета и сърцевидната линия. Вътрешният слой е включен в сърцевината на плода. Неговият дял от месестата част на плода е незначителен. Много по-голям е дялът на външния слой.

БИОЛОГИЧНИ ОСОБЕНОСТИ

Особености на растежа. Характерно за ябълката е силното израстване на връхните части на клоните от първи и втори разред, обуславящо изграждането на етажна корона, което особено ясно се проявява при млади дървета. Отслабналият растеж на страничните образувания, излизачи под прав ъгъл, обуславя формирането на голямо количество къси обрастващи клончета.

Пробудимостта към растеж на различните пъпки върху един и същ прираст не е еднаква. Тя е най-голяма при пъпките, разположени във връхната половина на прираста, а най-малка — в долната му част. При отделните сортове пробудимостта на пъпките, имащи еднакво разположение върху прираста, е различна.

Разклоняемостта при отделните ябълкови сортове е различна. При едни сортове по-голяма част от листните пъпки прорастват в дървесни клончета и се образуват по-силни разклонения, а при други се развиват относително по-малко дървесни клончета, които дават по-слаби разклонения. Късите и слабите клончета образуват сравнително повече цветове, съответно плодове, но след изсъхването им клоните, върху които са разположени, се оголват. Носещите ги клони имат и по-малък брой спящи пъпки. Оголване може да се получи и при слаба пробудимост на листните пъпки, но в такъв случай клоните имат повече спящи пъпки. Има сортове с много добра пробудимост на пъпките и много слаба разклоняемост. Типични в това отношение са Старкримсон, Бял зимен калвил. С много добра пробудимост на пъпките, а слаба разклоняемост са ябълковите сортове от типа спър.

Особености на плодообразуването. Плододаващите обра-

зувания на ябълката се намират върху прирасти от различна възраст и заемат странично положение, а плодовете се образуват върху техните върхове. Поради това плододаването при тях, както и при останалите семкови овощни видове, е предимно връхно и рядко странично. Страничното плододаване се среща по-често в интензивните насаждения, отглеждани при висока агротехника.

Цъфтеж. Ябълката е сравнително по-късно цъфтящ овощен вид. Според сроковете на цъфтеж сортовете се разделят на рано, средно и късно цъфтящи. Някои автори (Kobel) ги обособяват в четири групи: рано, средно рано, средно късно и късно цъфтящи. Това групиране възприемаме и ние. В години с продължителна зима и хладна пролет, последвани от сравнително топло време, различията в срока на цъфтежа при отделните групи сортове намаляват.

Последователният ред на започване на цъфтежа на отделните сортове обаче не зависи от климатичните и други външни условия на месторастението.

Началото на цъфтежа се намира в пряка зависимост от температурата на въздуха. В години с по-топла пролет разликата във времето между рано и късно цъфтящите сортове се намалява значително.

Узряване на плодовете. Узряването на ябълковите плодове зависи преди всичко от сорта, като силно се влияе от климатичните условия и сравнително по-слабо от почвените условия и прилаганата агротехника. Относителният ред на узряване, както и при останалите овощни видове при еднакви външни условия, е твърде постоянен — даден сорт винаги узрява по-рано, едновременно или по-късно от друг сорт.

По-бедните почви и по-голямата възраст на дърветата ускоряват узряването с няколко дни. За ябълковите сортове, присадени върху слаборастяща подложка, узряването настъпва по-рано, отколкото за присадените на семенна подложка. Нападнатите от болести и неприятели плодове, особено червивите, узряват винаги по-рано.

Периодът на узряване на разпространените у нас ябълкови сортове е близо четири месеца: юли—октомври, а някои узряват (Грени Смит) и през ноември, но най-голямата част от тях — през септември—октомври.

Родовитост. Ябълката встъпва в плододаване в различна възраст. Началото на плододаването зависи от сорта, подложката, условията на месторастението и агротехниката. Едни от ябълковите сортове върху семенна подложка встъпват в

плододаване 3—4, други — 10—12, но най-често 5—7 години след засаждането. Ябълковите сортове върху слаборастящи клонови подложки започват да плодоносят 3—4 години, а единични плодове дават и 2 години след засаждането.

В зависимост от годината на встъпване в плододаване след засаждането сортовете се групират по следния начин:

много рано встъпващи в плододаване — на 3-ата година (а някои и на 2-ата);

рано встъпващи в плододаване — на 4-ата година;

средно рано встъпващи в плододаване — на 5—6-ата година;

късно встъпващи в плододаване — на 7—8-ата година.

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ЯБЪЛКОВИТЕ СОРТОВЕ

Според съществуващите сведения ябълковите сортове са над 10 000. За групирането на това поразително разнообразие от сортове са предлагани различни класификационни системи.

Най-широко използване от класификационните системи е придобила двойната система на Diel—Lucas. Според нея сортовете се разделят на 15 семейства, а именно: калвили, клапашки, гулдерлинги, розови ябълки, гълбови ябълки, рамбури, рамбурни ренети, едноцветни или восъчни ренети, борсдорфски ренети, червени ренети, сиви (кожени) ренети, златни ренети, ивичести (с червени ивици) островърхи ябълки и плоски ябълки. Всяко семейство се разделя на 12 класи, 3 разреда и 3 подразреда или общо ябълковите сортове се разделят на 1620 поделения.

След редица опити за усъвършенствуване на съществуващите класификационни системи Hedrick (66) е дошъл до заключение, че е невъзможно да се състави класификация на всички ябълкови сортове, която да важи за всички райони. При различните условия на месторастене плодовете силно варират, поради което сортовете не могат да бъдат групирани по общи правила. Много сортове са твърде сходни помежду си. Може да има класификации само за дадени райони, разположени върху неголеми територии, в които признаците

на плодовете и на дървото варират слабо. Според неговата класификационна система ябълковите сортове в зависимост от вкуса на плодовете се обособяват в два големи раздела: сладки и кисели ябълки. В зависимост пък от времето на узряване всеки раздел има три секции: ранни, средно ранни и късни ябълкови сортове. Всяка секция според окраската на кожицата се разделя на две групи: с жълти и червени плодове. Към първата група се отнасят и сортовете с жълто-зелени плодове, а към втората — и сортове с частично червени плодове, без да се включват жълтите ябълки, при които се срещат единично зачервени плодове. Сортовете с ръждиви или сиви плодове образуват отделна група.

В много помологии, ръководства и учебници по овощарство ябълковите сортове се разглеждат, без да бъдат групирани в по-големи единици. Често те се разглеждат по азбучен ред на наименованията им или на групи в зависимост от времето на узряването (настъпването на консумативна зрелост) — летни, есенни и зимни. У нас са възприети и двете поделения. Групирането по време на узряването не съвпада с годишните сезони.

В настоящата книга ги описваме по азбучен ред.

Летните сортове са най-ранни. Плодовете им узряват обикновено през юли—август. Потребителна зрелост придобиват още на самото дърво. Съхраняемостта им е малка — около 10 дни, поради което трябва да бъдат употребени в непродължително време.

При есенните сортове беритбената зрелост настъпва през втората половина на август — началото на септември, а потребителната — 15—30 дни след беритбената.

Зимните сортове са най-късни. Беритбената зрелост на плодовете настъпва през септември—октомври, а консумативната — 1—4 месеца по-късно, като някои от тях траят до късна пролет. Те са най-многобройните, най-разпространените и най-важните ябълкови сортове.

В по-старите класификационни системи на ябълковите сортове, като тези на Diel и на Diel-Lucas, са въведени някои наименования, отнасящи се до отделни групи сортове, които са се наложили като безспорни и са възприети от всички автори. Такива групи са: калвили, ренети и рамбури. При много сортове те са една от съставните части на наименованията им (Бял зимен калвил, Каселска ренета и др.).

Калвили. Плодовете на калвилите имат ясно изразени доста правилни ребра към чашечната ямичка и по целия плод.

Съразмерно с плода семенното гнездо е голямо, често неправилно, с отворени или полуотворени семенни камери. Обикновено плодовете са с неправилна форма и към чашката са повече или по-малко заострени. Кожицата е мазна още при беритбената им зрелост или става мазна по време на лагеруването, а покровната им окраска е на щрихи и разлята. Месото е крехко, фино, с вкус и аромат, наподобяващи вкуса и аромата на ягода или малина.

Ренети. По форма и окраска плодовете на ренетите биват най-различни. Главният отличителен белег е месото. То е с голямо относително тегло, плътно, фино зърнесто, крехко, винаги подчертано ароматично. На вкус е виненокисело-сладко или сладко-виненокисело. Този именно вкус се означава като ренетов.

По външни признаци ренетите се подразделят на няколко групи, които вече споменахме, а именно: рамбури, едноцветни или восъчни, борсдорфски, червени, сиви (кожени), зелени и ивичести (ивичесто оцветени) ренети. Lucas различава и златни ренети.

Рамбури. Плодовете на рамбурите са големи, в повечето случаи с несиметрични половини, като едната от тях е по-ниска от другата, и винаги са по-широки, отколкото високи. Към чашката са с ребра, които са широки, неправилни и косо разположени едно спрямо друго. Месото е рехаво, ед-розърнесто, често твърде приятно на вкус.

Напоследък се създадоха доста сортове и някои от тях могат да бъдат обединени в отделни групи: делишеси и стейман. Тук ще характеризираме само първата като по-добре обособена.

Делишеси. Сортовете от тази група са произлезли от сорта Делишес (Превъзходна). Към нея не спада сортът Златна превъзходна.

Характерно за делишесите е, че плодовете им са средно едри до едри, продълговатоконусовидни, с широка основа, с пет ребра, които са ясно изразени само към чашечната ямичка (за разлика от калвилите, при които са изразени по целия плод). Доста изравнени са по големина и по форма. Кожицата е дебела, плътна, повече или по-малко гладка, а най-често изцяло червена. Месото обикновено е бялокремаво, рехаво, много сладко, слабо кисело, с много силен бананов аромат и много добро качество.

ЯБЪЛКОВИ СОРТОВЕ

АЙВАНИЯ — AIVANIJA

Синоним: Станимашка айвания.

Произход и разпространение. Стар местен сорт с неустановен произход. Отглежда се главно в Южна България. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж, бавно израства и достига над средна големина. Короната в млада възраст е метловидна, но след няколко обилни плододавания добива куполообразна форма. Скелетните клонове и разклонения излизат под остър ъгъл, но не се отчесват. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — средна. Цъфтежът е средно ранен. Добър опрашител е. Опрашва се от Джонатан, Златна и Червена превъзходна. Върху семенна подложка встъпва късно в плододаване (8—10 г.), а върху M_9 — 3—4 години след засаждането. Много родovit сорт — 400—500 kg, но понякога и 800—1000 kg от дърво. При добри грижи може да плододават редовно. Добре вирее на по-богати и топли почви, в поречията на непресъхващите реки. Не е подходящ за високите месторастения. Сравнително студоустойчив сорт, но понякога се поврежда от повратния пролетен мраз. Напада се доста от струпяване, проявява добра устойчивост на кръвна въшка, кафяво гниене и брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост към края на септември — първата половина на октомври. Държат се продължително време на дървото. Те са средно едри или над средно едри (53 × 63 mm), със средно тегло 100—120 g, кръглоконусовидни или овални, доста еднообразни. Кожицата е тънка, плътна, гладка, лъскава, лимоненожълта, с красив розовочервен руменец и дребни сивокафяви точки, омазнява се при съхраняване. Месото е бяло, плътено, хрупкаво, сочно, доста сладко, недостатъчно кисело, без аромат, със задоволително до добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. Съхраняват се до май—юни. Може да се берат по-късно, след прибирането на другите сортове. Подходящи са за консумация в прясно състояние.

АЙДЪРЕД — IDARED

Произход и разпространение. Получен е от кръстосването на Джонатан х Вагенер в г. Москва, щата Айдохо, САЩ, от L. Verner през 1935 г. Размножава се от 1942 г. Разпространен е в САЩ, Канада, Швейцария и др. У нас е внесен през 1963 г. и е разпространен слабо.

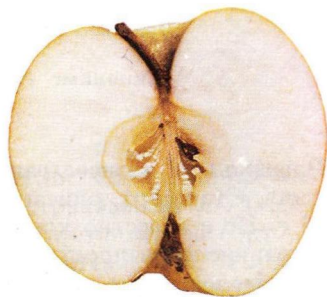
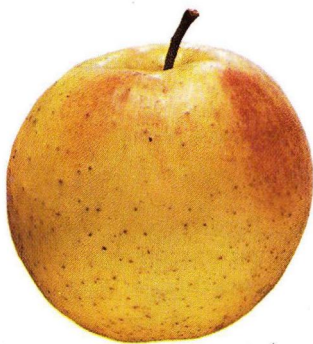
Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умеренорастящо. Върху подложки от серията М се развива добре. Короната е кълбовидна, при по-старите дървета до разлата, гъста. Цъфтежът е ран. Добър опрашител е. Опрашва се от Златна превъзходна, Джонатан, Златна пармена, Червена превъзходна. В плододаване встъпва рано. Има много добра родovitост. Силно чувствителен е на брашнеста мана, но малко по-слабо, отколкото Джонатан. Слабо чувствителен е и на огнен пригор. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември. Те са много едри (70 × 80 mm), със средно тегло 246 g, кълбовидни, слабо сплеснати, почти изцяло размиточервени. Приличат на плодовете на Джонатан. Месото е белезникаво, с розови прослойки, фино зърнесто, умерено сочно, приятно сладко, с много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват до края на ноември. По време на съхраняването се появяват джонатанови петна. Освен за консумация в пряко състояние, отлични са и за кухненски цели.

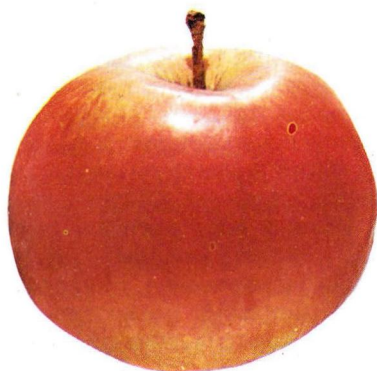
Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Карастоянка X Йорк империал в Института по овощарство, Пловдив, от Ив. Илиев през 1957 г. Утвърден е през 1971 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Короната е кълбовидна, рядка. Скелетните клонове излизат под ъгъл, близък до 45°С, като клоните от горната половина са устремени нагоре, а полускелетните от долната половина са увиснали. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са добри. Цъфтежът е средно ран. Добър опрашител е. В плододаване встъпва рано. Родовитостта му е много добра и редовна. Много слабо чувствителен е на брашнестата мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември. Те са едри (60 x 55 mm), със средно тегло 171 g, кълбовидни, сплеснати, слабо асиметрични. Кожичата е дебела, гладка, силно мазна, зеленикаво-жълта, с размита керемиденочервена до матовочервена окраска, с два вида точки: едните големи, ясно забележими, ръждиви, с ореол, а другите — по-малки, белезникави. Месото е жълтеникаво, стегнато, крехко, зърнесто, умерено сочно, сладко, възкисело, с добро до много добро качество.

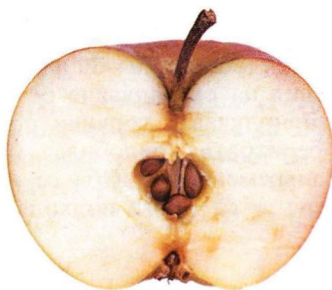
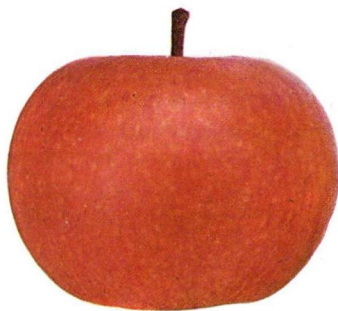
Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват през декември. При хладилни условия могат да се запазят до края на май напълно свежи с малка фира и без повреди от характерните при съхраняване физиологични болести (запарване, лентицеларно напетняване и др.).

АЙВАНИЯ

АЙДЪРЕД

АЛБЕНА

АНГЛИЙСКА РЕНЕТА — NEWTON'S PEPPIN, REINETTE d'ANGLETTERE

Синоним: Английска зелена ренета.

Произход и разпространение. Вероятно произхожда от Англия. Стар сорт, описан за първи път според Легоу през 1670 г. Не е известно кога е внесен у нас. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо и достига големи размери. Короната е широкоразлата, рядка. Скелетните клони са дебели и излизат под голям ъгъл. Листата са едри, мъхести от долната страна, поради което изглеждат сиво-зеленикави. Цъфтежът е средно ран. Лош опрашител е. Опрашва се от Златна пармена и Карастоянка. Триплоиден. В плододаване встъпва рано и има добра до много добра и редовна родовитост. Доста устойчив е на струпяване, силно чувствителен на брашнеста мана и полиферация. Чувствителен е на много ниските температури. Плодовете са слабо чувствителни на слънчев пригор. Плодовете придобиват беритбена зрелост през първата половина на септември. Те са едри (57×72 mm), със средно тегло 160 g, плоскокълбовидни или плоскоконусовидни, с широки, не винаги добре изразени ребра, понякога несиметрични. Кожичата е тънка, гладка, мазна (в консумативна зрелост), зелена в беритбена зрелост и зеленикаво-жълта — в консумативна, с многобройни белезникави точки. Месото е белезникавожълто или жълтеникаво, много нежно, сочно, сладко, възкисело, слабо ароматично, с много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете имат средна издръжливост на транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват 20—30 дни след беритбата и при обикновени условия на съхраняване се запазват до края на януари, но често получават горчиви подкожни ядки. При закъсняване на беритбата придобиват брашнеста консистенция, а при предивременна беритба се набръчкват. За хладилно съхраняване не са много подходящи.

БЕЛГОЛДЕН — BELGOLDEN

Синоним: Голдшийн — Goldsheen.

Произход и разпространение. Мутант на Златна превъзходна, открит във Франция и разпространяван от G. Delbard. У нас е внесен през 1976 г. Основен стандартен сорт.

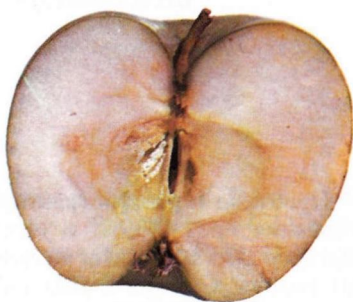
Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умеренорастящо с широкопирамидална до кълбовидна, средно гъста корона. Добри резултати се получават, когато е присаден върху подложките М₉ и ММ₁₀₆. Пробудимостта на пънките е много добра. Плододава както и Златна превъзходна предимно върху млада дървесина. Сортът е скороплоден и родовит. Върху подложка М₉ започва да плододава 1—2 години след засаждането. Цъфти средно късно, заедно със Златна превъзходна или малко след нея. Добър опрашител е. Опрашва се от Айдъред, Грени Смит, Мелроуз, Червена превъзходна. Чувствителен е на струпясване и брашнеста мана, както майчиният сорт. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември, едновременно или малко след Златна превъзходна. Те са едри до много едри (74 × 78 mm), със средно тегло 185 g, кълбовидноконични до удълженоконични, със слабо изразени ръбове към чашката. Кожицата е гладка, лъскава, леко мазна, жълто-зелена, в консумативна зрелост придобива жълтозлатист цвят, често с руменец откъм слънчевата страна. Кожицата, за разлика от кожицата на Златна превъзходна, е с добра устойчивост на ръждивост. Месото е кремаво до жълто, фино, сочно, сладко, слабо кисело, ароматично, с много добро до отлично качество. По вкус плодовете приличат на Златна превъзходна, а по форма и оцветяване — на Блъшинг голден.

Технологична характеристика. Плодовете понасят транспорт и манипулация малко по-добре от плодовете на Златна превъзходна. По-добра е и съхраняемата способност на плодовете; набръчкването на кожицата е по-слабо.

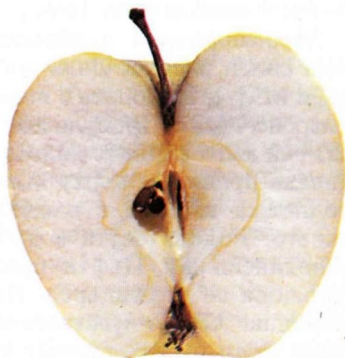
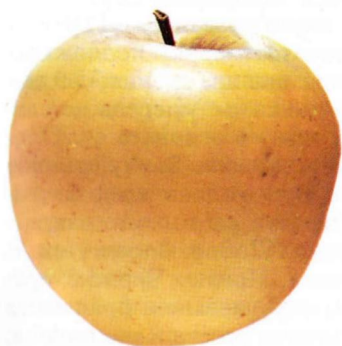
Произход и разпространение. Случайно семеначе, вероятно от Златна превъзходна и Джонатан, открито от R. Griffith в щата Илинойс, САЩ, през 1959 г. Разпространен е след 1968 г. в САЩ, Италия, Югославия. У нас е внесен през 1970 г.

Агробиологична и екологична характеристика Дървото е силнорастящо. Короната е широка, обратноконусовидна до кълбовидна, рядка. Пробудимостта на пъпките е добра. Скелетните клони са тънки и дълги. Плододава предимно на къси плодни клонки върху 2- и 3-годишна дървесина. Цъфти средно късно, почти едновременно с Червена превъзходна и Златна превъзходна. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Грени Смит, Златна превъзходна и Старкримсон. Върху семенна подложка започва да плододава 4—5 години, а върху ММ₁₀₆ 3—4 години след засаждането. Дървото е родовито и плододава сравнително редовно. Слабо чувствителен е на струпяване и средно чувствителен на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост към края на септември — началото на октомври. Те са средно едри до едри (66 × 71 mm) със средно тегло 155 g, кълбовидноконични до удълженоконични, добре изравнени по едрина и форма. Приличат на Златна превъзходна, но често са с добре изразени ръбове към чашечната страна. Кожицата е гладка, лъскава, светлозелена, която в консумативна зрелост става жълта, почти без ръждавини. От слънчевата страна има размит и на ивици червен до кафяво-червен руменец. Месото е жълтеникаво, хрупкаво, умерено сочно, сладко, кисело, с фин приятен аромат и много добро качество.

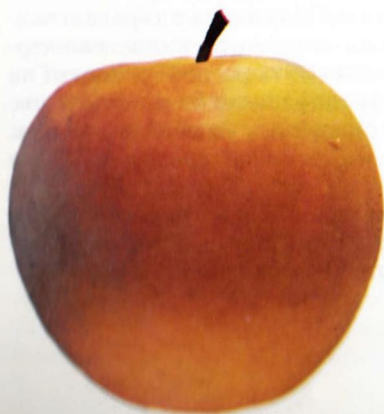
Технологична характеристика. Плодовете са по-транспортабилни и понасят по-добре манипулация от Златна превъзходна. При обикновени условия се съхраняват до декември—януари, а в хладилници — до март—април. Макар и рядко, страдат от запарване и горчиви подкожни ядки.

АНГЛИЙСКА ЗЕЛЕНА РЕНЕТА

БЕЛГОЛДЕН

БЛЪШИНГ ГОЛДЕН

Произход и разпространение. Получен след продължителна селекция през 1937 г. с участието на сортовете Мелба, Ню Джърси 53, Ърли Макинтош, Петрел, Ню Джърси 8, Стар, Вилимова, Сонора и Джулайред в щата Ню Джърси, САЩ. Изпитва се от 1963 г. като Ню Джърси 36 (N. J. 36). Разпространен е в САЩ, Италия, Франция, Югославия, Япония. У нас е внесен през 1968 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж. Дава добри резултати върху подложките М₉ и ММ₁₀₆. Короната е широкопирамидална до кълбовидна, умерено гъста. Пробудимостта на пъпките е умерена до слаба, тъй като клоните видимо се оголват в основата си. Плододава предимно върху къси плодни клонки. Върху семенна подложка встъпва в плододаване 4—5 години след засаждането. Родовитостта е добра. Листата са големи, закръгленоайцевидни. Цъфти средно рано. Добър опрашител е. Опрашва се от Айдърел, Джърсимак, Прима, Червена превъзходна. Слабо чувствителен е на струпяване и брашнеста мана. Плодовете узряват през първото десетдневие на юли; необходими са 2—3 беритби поради неравномерното зреене. Те са средно едри до едри (58 × 73 mm), със средно тегло 145 g, плоски до плоскокълбовидни. Кожицата е здрава, гладка, жълтеникаво-зелена, покрита с размита виолетово-червена окраска, която обхваща около 75% от повърхността на плода. Подобно на Джърсимак плодовете са покрити със силен восъчен налеп. Месото е бяло, с лек зеленикав оттенък, нежно, сочно, сладко, възкисело, със слаб аромат и добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се запазват около 10, а в хладилници — до 30 дни.

ГОЛДСПЪР — GOLDSPUR

Синоними: Sundale, Sundale Sturdispur.

Произход и разпространение. Пъпков мутант на Златна превъзходна, получен в Roosevelt, щата Вашингтон, САЩ, от Grady Auvil през 1960 г. Размножава се от 1963 г. У нас е внесен през 1965 г.

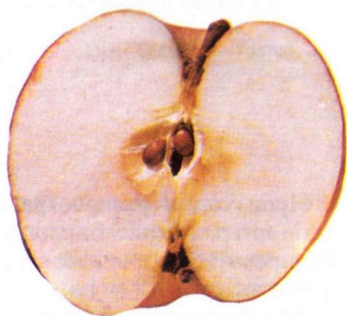
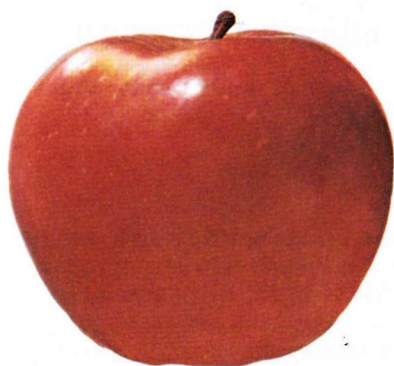
Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има добър растеж, но достига размери на полуслабо дърво, до 2/3 от големината на Златна превъзходна. Короната на младите дървета е обратнопирамидална, а на по-възрастните — кълбовидна, рядка. Скелетните клонове излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — слаба. Цъфтежът е средно късен. Добър опрашител е. В плододаване встъпва много рано и има много добра и бързо нарастваща родовитост. Чувствителен е на брашнеста мана и ръждивост. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември, едновременно със Златна превъзходна. Те са много едри (68 × 70 mm), със средно тегло 185 g, конични, с пресечени дръжчена и чашечна (по-слабо) страна. Кожицата е тънка, гладка, жълто-зеленикава в беритбена зрелост и златистожълта в консумативна, често с нагар по огряваната страна, с ръждавини. Месото е жълтеникаво до почти жълто, крехко, умерено сочно, нежно, сладко, киселина почти не се чувствава, силно ароматично, с много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Издръжливостта на транспорт, манипулация и съхраняемост на плодовете при обикновени и хладилни условия не се различава от майчиния сорт.

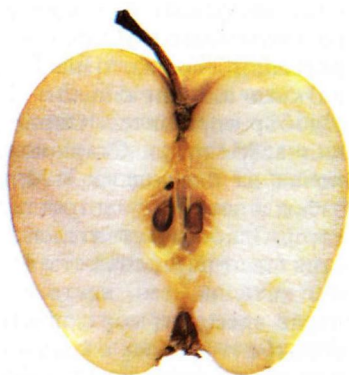
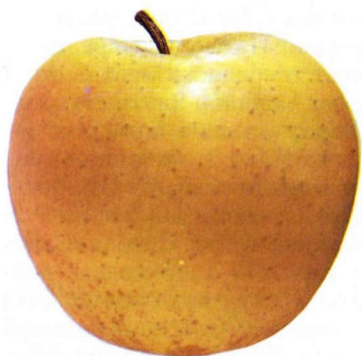
Произход и разпространение. Случайно семеначе, открито от Т. Smith към 1868 г. в Нов Южен Уелс, Австралия. Разпространява се усилено от 1952 г. Един от основните сортове в Австралия, Нова Зеландия, Аржентина, ЮАР. Напоследък се засажда в САЩ, Франция, Италия. У нас е внесен през 1969 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Добри резултати дава върху подложките М₉ и ММ₁₀₆. Короната е широка, обратнопирамидална, рядка. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е слаба, а разклоняемостта умерена, поради което основата на клоните силно се оголва. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Айвания, Златна превъзходна, Мерлоуз, Молиз делишес, Старкримсон. Върху подложка М₉ започва да плододва 2 години след засаждането. Родовитостта му е добра и обикновено редовна. Слабо чувствителен е на струпяване и средно чувствителен на брашнеста мана. Носител е на латентните вируси гумена дървесина — Rubbery wood, хлоротични листни петна — Chlorotic leaf Spot, и др. От пълния цъфтеж до беритбата са необходими около 200 дни. Плодовете придобиват беритбена зрелост към края на октомври—началото на ноември. Те са едри (67 × 74 mm), със средно тегло 175 g, кълбовидно-конични. Кожицата е средно дебела, гладка, интензивнозелена, често с кафяво-червеникав руменец, с многобройни белезникави точки, а в консумативна зрелост — светлозелена до жълто-зелена, силно омазнена. Месото е белезникаво, плътно, дребнозърнесто, сочно, сладко, слабо възкисело, с лек аромат, приятно освежаващо, с добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват до края на март, а в хладилници — до май. Порано обраните плодове, съхранявани при 0—1°C, страдат силно от запарване. Понякога се появяват горчиви подкожни ядки.

ВИСТА БЕЛА

ГОЛДСПЪР

ГРЕНИ СМИТ

ГРЕНИ СМИТ СПЪР — GRANNY SMITH SPUR

Произход и разпространение. Мутант на Грени Смит от типа спър, открит близо до гр. Аделаида, Южна Австралия. Разпространен е в Океания, ЮАР, Италия, Югославия. У нас е внесен през 1971 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е слаборастящо от типа спър. Короната е прибрана, обратноконусовидна. Пробудимостта на пъпките е добра, когато след засаждане се съкращава. В противен случай основата на скелетните клони силно се оголва. Дървото е по-силно-растящо, отколкото на Старкримсон. Плододава предимно на къси плодни клонки. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Айвания, Златна превзходна, Мелроуз, Старкримсон. Върху семенна подложка започва да плододава 3—4, а върху ММ₁₀₆ 2—3 години след засаждането. Родовитостта е добра, но по-слаба от майчиния сорт. Слабо чувствителен е на струпяване и до средно чувствителен на брашнеста мана. Изисква топъл климат и продължителна есен, както Грени Смит, тъй като това е най-късно зреещият сорт, познат у нас. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на октомври—началото на ноември или около седмица след Грени Смит. Те са много едри (68 × 81 mm), със средно тегло 200 g, кълбовидноконусовидни до плоскозакръглени, понякога с несиметрични половини. Кожичата е здрава, гладка, по-интензивнозелена от майчиния сорт, с добре изразени беззникави лентицели. Омазнява се и се избистря при съхраняване, особено в обикновени условия. По форма и оцветяване трудно се различават от плодовете на Грени Смит. Месото е бяло, с бледозеленикав оттенък, плътно, хрупкаво, сочно, слабо сладко, освежаващо кисело, слабо ароматично, с добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Съхраняват се до края на май в хладилни условия. При ранна беритба страдат от запарване, а в отделни години от горчиви подкожни ядки и потъмняване на плодното месо.

ДЕМОКРАТ — DEMOCRAT

Синоними: Дъфиз Сидлинг — Duffy's Seedling, Тасма — Tasma.

Произход и разпространение. Вероятно е семеначе на сорта Хувър, открито около 1900 г. край гр. Хоубарт, остров Тасмания, Австралия. Разпространен е най-много в родината си и Нова Зеландия, където е познат под името Тасма. В Европа (Италия) е слабо разпространен. У нас е внесен през 1964 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умеренорастящо. Короната е широка, обратнопирамидална, почти рядка. Скелетните клони са тънки, гладки, доста оголени в основата, склонни към увисване. Плододава предимно на млада дървесина, като образува и торбести клончета. Родовитостта му е много добра и сравнително редовна. Цъфтежът е средно ран до средно късен и съвпада с цъфтежа на Червена превъзходна. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Златна превъзходна и Червена превъзходна. Средно чувствителен на струпяване и слабо чувствителен на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост към края на септември—началото на октомври. Те са средно едри (51 × 69 mm), със средно тегло 125 g, плоскозакръглени до кълбовидноконични, много добре изравнени по едрина и форма. Кожицата е здрава, дебела, гладка, светлозелена до жълтозелена, покрита с тъмnochервена до карминеночервена окраска, която обхваща около 80% от плода, с многобройни светлокафяви лентицели, понякога с ръждиви повлекла, с восъчен налеп. Месото е бледозеленикаво до бяло, плътно, хрупкаво, умерено сочно, слабо кисело, слабо ароматично, с добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. Съхраняват се изключително добре в обикновени и хладилни плодохранилища, съответно до март—април и до май—юни. Характерно е силното омазняване на кожицата при съхраняване в обикновени условия, при които кожицата съвсем слабо се набръчква. Загубите от фири и гниене в хладилни условия на съхранение са много малки.

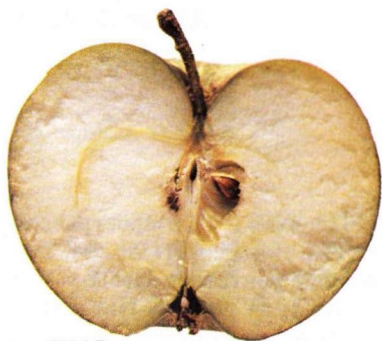
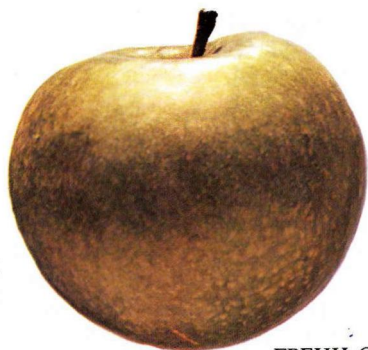
ДЖОНАТАН — JONATHAN

Синоними: Рикова ренета, Philip Rick, Ulster, Ulster Seedling.

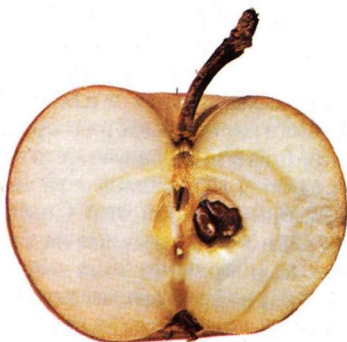
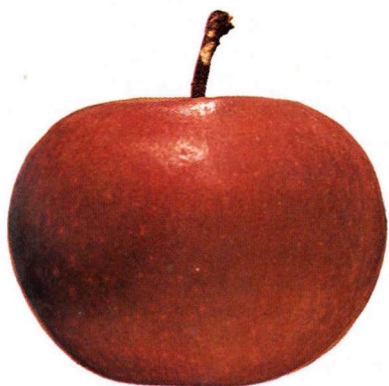
Произход и разпространение. Произхожда от семеначе, получено от E. Spitzenberg, щата Ню Йорк, САЩ, към 1880 г. Отглежда се във всички страни с развито овощарство. У нас е внесен през 1912 и 1929 г. и има голямо разпространение. Основен стандартен сорт. Напоследък се ограничи поради голямата му чувствителност към брашнеста мана.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има умерен растеж и достига средни размери. Най-добри резултати дава върху подложките М₁, М₂, М₄, М₇, М₉ и М₁₁. Короната е кълбовидна или разлата, доста гъста. Цъфтежът е средно късен. Добър опрашител е. Опрашва се от Златна пармена, Златна превъзходна, Старкинг и Червена превъзходна. В плододаване встъпва рано, родовитостта му е много добра и сравнително редовна. Силно чувствителен е на брашнеста мана, а на струпяване — средно. Чувствителен е на бактериален пригор. Студоустойчивостта му е добра. Изисква по-топъл климат, по-леки, плодородни, с достатъчно хумус почва. Плодовете придобиват беритбена зрелост през първото десетдневие на септември. Те са много едри (66 × 78 mm), със средно тегло 180 g, кълбовидноконусовидни до яйцевидни. Кожицата е тънка, нежна, гладка, бледожълта, почти изцяло покрита с размита червена окраска, с ръждиви петна и мрежовидна ръждавина. Месото е жълтеникаво, понякога с червеникав оттенък, плътно, фино, сочно, сладко, слабо кисело, със специфичен силен, твърде приятен аромат, с много добро до отлично качество.

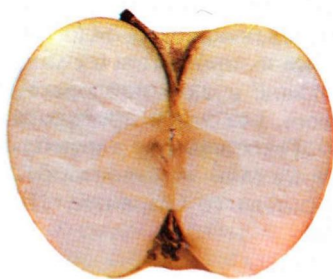
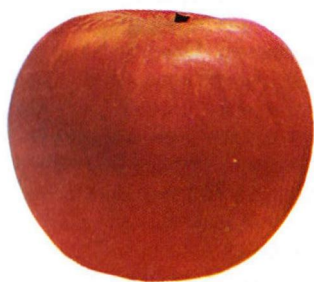
Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват през ноември. На съхраняване при обикновени условия изтрайват до края на декември, а в хладилници — до края на февруари—март. При съхраняването им веднага след беритбата при температура 0°С месото потъмнява, затова през първите два месеца температурата трябва да е 2—3°С. Страдат от джонатанови петна.

ГРЕНИ СМИТ СПЪР

ДЕМОКРАТ

ДЖОНАТАН

Произход и разпространение. Получен е от кръстосването на Ню Джърси 24 (Мелба, Уелси, Стар, Ред ром) × Джулайред в университета в Ню Брансуик, САЩ, през 1956 г. Изпитва се от 1964 г. като Ню Джърси 38 (N. J. 38), а от 1971 г. се разпространява от селекционерите L. Hough и C. Bailey в САЩ, Италия, Франция, Югославия. У нас е внесен през 1968 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж. Короната е широкопирамидална до кълбовидна, гъста. Пробудимостта на пъпките е добра. Плододава предимно върху къса плодна дървесина. Цъфти средно рано, малко преди Златна превъзходна. Върху семенна подложка встъпва в плододаване 4 години след засаждането. Родовитостта е добра и сравнително редовна. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Виста бела, Грени Смит и Старкримсон. Подходящ е за места с по-хладен климат и за полупланински райони. Слабо чувствителен е на струпяване и средно чувствителен на брашнеста мана. Плодовете узряват към края на юли—началото на август; необходими са две беритби поради неравномерното зреене. Те са средно едри до едри (61 × 72 mm), със средно тегло 135 g, плоскозакръглени до кълбовидноконични, добре изравнени по едрина и форма. Кожицата е тънка, здрава, гладка, леко мазна, жълто-зеленикава, покрита около 80% с размита виолетово-червена окраска, със силен восъчен налеп. Месото е бледозеленикаво до бяло, нежно, много сочно, сладко, приятно кисело, ароматично с много добро качество. По форма, оцветяване и вкус плодовете приличат на плодовете на Макинтош, без да ги превъзхождат.

Технологична характеристика. Плодовете са средно издръжливи на транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват 10—15, а в хладилници — около 30 дни.

ЗЛАТНА ПАРМЕНА — WINTER GOLD PEARMAIN, REINE DES REINETTES.

Синоними: Зимна златна пармена. Пармена.

Произход и разпространение. Стар европейски сорт с не-установен произход. Отглежда се във всички западноевропейски страни. В България е внесен преди около 80 години и доскоро беше много разпространен. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е с умерен растеж, средно голямо. В млада възраст короната е прибрана, обратноконусовидна, а при възрастните дървета се заобля и става кълбовидна. Скелетните клонове са сраснали здраво с водача, а скелетните разклонения много често излизат под прав ъгъл (характерно). Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са много добри. Цъфтежът е полукъсен. Добър опрашител е. Опрашва се от Златна превъзходна и Червена превъзходна. Не е вискателен към климат. Студоустойчивостта му при нашите условия е добра. Предпочита по-богати, свежи почви. Добре плододава в припланинските месторастения, в поречията при осигурено напояване, на запазени от вятъра места и добри грижи при отглеждането. В плододаване встъпва рано, плодоноси обилно, но нередовно. Напада се доста от струпяване, кръвна и листна въшка и брашнеста мана. Плодовете узряват в края на август—началото на септември, а във високите месторастения — до началото на октомври. Те са над средно едри до едри (56 × 65 mm), със средно тегло 120—140 g, тъпоконусовидни или плоскозакръглени, правилни. Кожицата е дебела, суха, гладка, лъскава, златистожълта, с карминови надлъжни ивици, със сиви и ръждиви точки, с ореол. Месото е жълтеникаво, сочно, хрупкаво, сладко, слабо киселичко, със специфичен аромат и много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете много добре понасят транспорт и манипулация. С беритбата не бива да се закъснява, защото лесно опадват. В обикновени плодохранилища се съхраняват до ноември—декември, но бързо презряват, набръчкват се и гният. В хладилник (4°C) издържат до февруари. Използват се за консумация в прясно състояние, за сушене и сок.

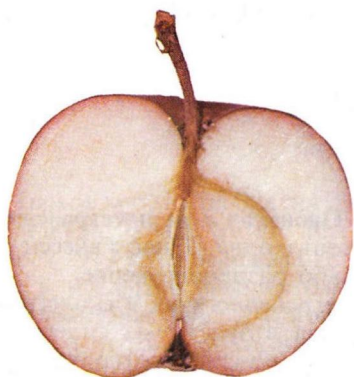
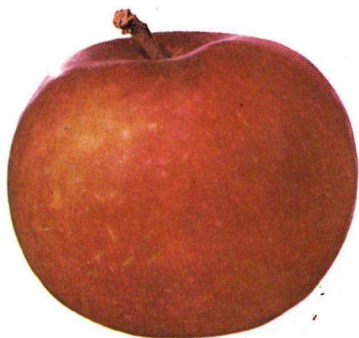
ЗЛАТНА ПРЕВЪЗХОДНА — GOLDEN DELICIOUS

Синоним: Yellow Delicious.

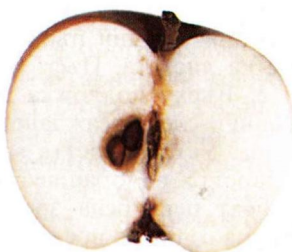
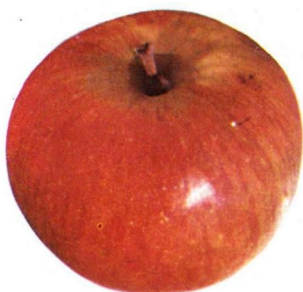
Произход и разпространение. Случайно семеначе, открито в щата Западна Виржиния, САЩ, около 1890 г. Размножава се от 1916 г. У нас е внесен през 1934 г. Доскоро беше най-разпространеният ябълков сорт в света. Широко застъпен е и в нашата страна.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото в млада възраст има силен растеж, а след това — умерен. Добри резултати дава върху подложките M_{IV} , M_I , M_{II} , M_X и MM_{106} . Короната е широкопирамидална до ширококълбовидна. Цъфтежът е средно късен. Добър опрашител е. Опрашва се от Старкинг, Старкримсон, Червена превъзходна, Златна пармена, Уайнсеп. В плододаване встъпва рано. Родовитостта му е много добра и доста редовна. Чувствителен е на струпяване и средно чувствителен на брашнеста мана. Плодовете са чувствителни на медни и серни фунгициди, особено на бордозев разтвор — появява се ръждивост по плодовете. Към климат и почва не е много вискателен, но най-добре се развива при по-топъл климат и полски, плодородни почви. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември. Те са едри (60×69 mm), със средно тегло 140 g, продълговатоконични, с характерна тънка и много дълга дръжка. Кожицата е тънка, гладка, зелено-жълта в беритбена зрелост и лимоненожълта до златножълта — в консумативна, с точки. Месото е жълтеникаво, плътно, хрупкаво, нежно, сочно, сладко, слабо кисело, със специфичен силен приятен аромат, с отлично качество.

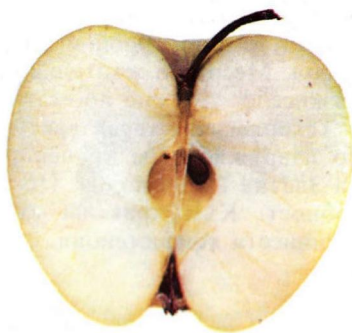
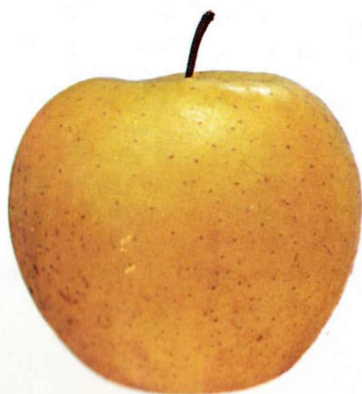
Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт. Консумативна зрелост добиват в края на ноември. При обикновени условия се съхраняват до началото на февруари, по-късно кожицата им се набръчква. Много подходящи са за хладилно съхраняване — запазват се до май. При хладилни условия страдат от запарване и глеоспороза, а при контролирана атмосфера — от „амбалажно“ заболяване.

ДЖЪРСИМАК

ЗЛАТНА ПАРМЕНА

ЗЛАТНА ПРЕВЪЗХОДНА

Произход и разпространение. Вероятно семеначе на Златна превъзходна. У нас е внесен през 1966 г. от Швейцария и има слабо разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото в млада възраст има силен растеж, а след това умерен, но малко по-силен, отколкото на Златна превъзходна. Добри резултати дава върху подложките М₉ и ММ₁₀₆. Короната е широкопирамидална до кълбовидна, умерено гъста. Характерен отличителен белег са остро напилените листа и големите широки прилистници. Пробудимостта на пъпките е добра. Формира плодни пъпки върху летораста и странично в пазвите на листата. Цъфтежът е средно късен. Добър опрашител е. Върху подложка М₉ встъпва в плододаване още 1—2 години след засаждането. Родовитостта е много добра и редовна. Устойчивостта му на струпяване е добра, а чувствителността на брашнеста мана — средна. Плодовете придобиват беритбена зрелост към средата на септември, около една седмица преди плодовете на Златна превъзходна. Те са много едри (74 × 82 mm), със средно тегло 215 g, кълбовидноконични до конични с наведена дръжчена страна и слабо очертаващи се ръбове на чашечната страна, преминаващи в чашечната ямичка; несиметрични. Кожицата е средно дебела, гладка, мазна, жълто-зеленикава в беритбена зрелост и златистожълта в консумативна, устойчива на ръждивост, с многобройни светлокафяви точки със зеленикав ореол. Месото е жълтеникаво, слабо рехаво, сочно, сладко, възкисело, умерено ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете са малко по-слабо издръжливи на транспорт и манипулация от плодовете на Златна превъзходна. По-малка е и съхраняемата им способност. Към края на съхраняването месото придобива брашнеста консистенция.

ЙЕЛОУСПЪР — YELLOWSPUR (YELLOWSPUR DELICIOUS)

Произход и разпространение. Пъпков мутант на Златна превъзходна, получен в щата Вашингтон, САЩ, от O. Thornton и Thompson. Открит е през 1959 г. Размножава се от 1962 г. У нас е внесен през 1968 г. и е слабо разпространен.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е средно силнорастящо, достигащо 3/4 от големината на стандартния тип, с хабитус на тип спър, но не напълно изразен. Много добри резултати дава върху клоновите подложки М₁₀₆, М₁₀₄ и М₁₁₁. Неподходяща подложка е М₉. Върху нея дърветата остават недобре развити, със слаба жизненост. Короната е широко обратнопирамидална до кълбовидна, рядка. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — умерена. Клоните са гарнирани много добре с къса плодоносеща дървесина. Цъфтежът е средно късен. Добър опрашител е. В плододаване встъпва рано и има много добра и бързо нарастваща родовитост. Чувствителен е на брашнеста мана. Изискванията към климат и почва са, както на Златна превъзходна. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември. Те са много едри (67 × 74 mm), със средно тегло 190 g, но немного изравнени по форма — обикновено са пресеченоконични, но се срещат и по-цилиндрични, несиметрични, с пресечена, често наведена дръжчена страна. Кожицата е тънка, гладка, жълто-зеленикава в беритбена зрелост и златножълта в консумативна. Месото е жълтеникаво, крехко, умерено сочно, нежно, сладко, слабо кисело, силно ароматично, с много добро до отлично качество.

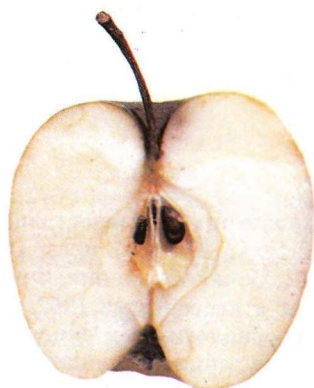
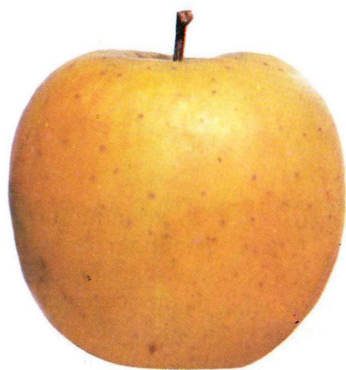
Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват в края на ноември. При обикновени условия на съхраняване се запазват до края на декември — средата на януари. Подходящи са за хладилно съхраняване.

КАРАСТОЯНКА — KARASTOJANKA

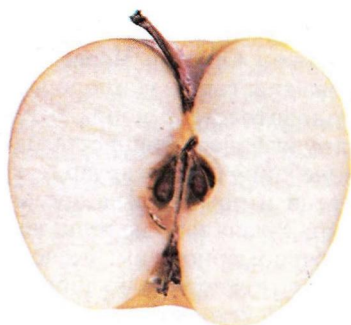
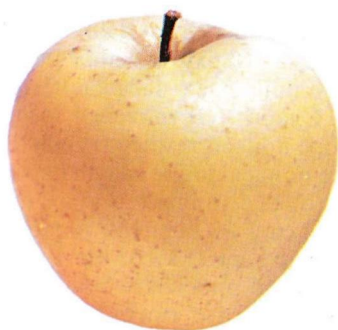
Произход и разпространение. Не е установен точно произходът му. Пренесен е от Одринско в с. Крън, Старозагорско, около средата на миналия век. Сортът се отглежда главно в Южна България. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо, голямо, с прибрана, гъста корона, която след няколко обилни реколти се закръгля. Скелетните клони не са сраснали здраво със стъблото и често се отчесват големи клони. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са много добри. Цъфтежът е ран. Сортът е добър опрашител. Опрашва се добре от Джонатан, Айвания и вариететите на Червена превъзходна. Върху семенна подложка встъпва средно късно в плододаване — 6—8 години след засаждането. Много родовит сорт, но плододава алтернативно. Поврежда се от големите зимни студове и повратните пролетни мразове. Към почвата не е много взискателен. Чувствителен е на струпяване и кръвна въшка. Плодовете узряват през втората половина на септември—началото на октомври. Държат се добре на дървото продължително време. Те са средно едри до едри (60 × 76 mm), със средно тегло 130—165 g, плоскокръгли или кръглоконусовидни, слабо ребристи, асиметрични. Кожицата е плътна, гладка, лъскава, жълтозеленикава, с тъмночервен руменец и надлъжни ивици, със сиво-бели точки и синкав восъчен налеп. Месото е бяло, с червеникави нишки под кожицата и около сърцето, плътно, крехко, сочно, сладко, киселичко, слабо ароматично, с добро качество.

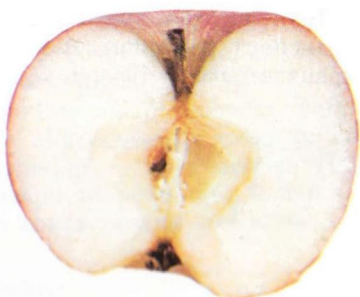
Технологична характеристика. Плодовете имат много добра транспортабилност и съхраняемост (до края на март). Беритбата се извършва след прибиране на плодовете от другите зимни сортове. Плодовете са отлична търговска стока. Употребяват се за консумация в прясно състояние и за преработка.

ЗЛАТНА РЕЗИСТЕНТНА

ЙЕЛОУСПЪР

КАРАСТОЯНКА

КРИМЗЪН БЮТИ — GRIMSON BEAUTY

Синоним: Ранна червена птица — Early Red Bird.

Произход и разпространение. Получен в провинция Ню Брансуик, Канада, през 1880 г. Слабо разпространен е в САЩ, Великобритания, Франция, Югославия и други страни. У нас е внесен през 1962 г. и има слабо разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Короната е широкопирамидална до кълбовидна, средно гъста. Пробудимостта на пъпките е добра до слаба, поради което се налага по-силна резитба при формирането, за да не се оголят скелетните клони. Цъфтежът е много ран, започва около 7—8 дни преди Златна превъходна. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Джонатан, Най-ран Старк и Червена превъходна. Върху семенна подложка встъпва в плододаване 5 години след засаждането. Родовитостта е добра и редовна. Слабо чувствителен е на струпяване и брашнеста мана. Добре понася температурните колебания през февруари—март. Не понася добре засушаване преди и по време на зреене. Плодовете узряват в края на юни— началото на юли; необходими са 2—3 беритби поради неравномерното им зреене. Те са средно едри (53 × 63 mm), със средно тегло 90 g, кълбовидноконични до плоскокълбовидни, често с несиметрични половини. Кожицата е тънка, гладка, леко мазна, жълто-зелена, покрита с размита и на ивици червена окраска, която обхваща 60—90% от плода. Месото е белезникаво, нежно, рехаво, умерено до слабо сочно, сладко, слабо кисело, с добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят слабо транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват около 10 дни.

КУПЪР 4 — COOPER SEL.4

Синоним: Руби спър — Ruby Spur.

Произход и разпространение. Мутант на Уелспър делишес, открит от С. Соорег в щата Вашингтон, САЩ. Разпространен е в САЩ, Италия и други страни. У нас е внесен през 1976 г. Основен стандартен сорт.

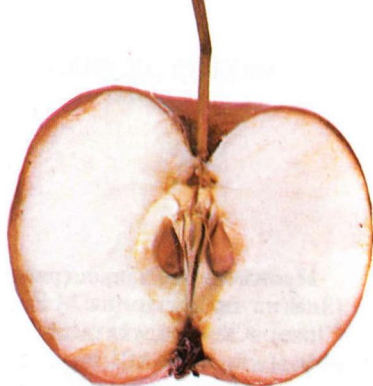
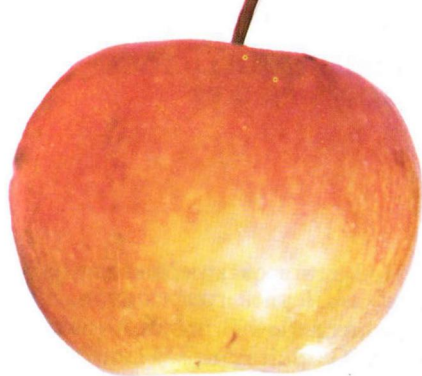
Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е слаборастящо (от типа спър), с прибрана метловидна корона. Пробудимостта на пъпките е много добра. Плододава предимно на къси плодни клонки. Върху подложка ММ₁₀₆ встъпва в плододаване 2—3 години след засаждането. Цъфти средно късно, заедно с Червена превъзходна. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Айвания, Грени Смит, Златна превъзходна, Карастоянка, Примруж. С Червена превъзходна и мутациите ѝ, както и с Мелроуз, образува интерстерилна група. Чувствителен е на струпяване и много слабо чувствителен на брашнеста мана. Върху една и съща подложка дървото на този сорт е по-ниско, отколкото на Старкримсон, а и обемът на короната е по-малък. Купър 4 е най-слаборастящият сорт от типа спър, познат у нас. Както и при другите спъррови форми, дървото е склонно към алтернативно плододаване след претоварване. Плодовете придобиват беритбена зрелост през второто десетдневие на септември. Те са много едри (73×77 mm), със средно тегло 190 g (издребняват с нарастване на възрастта и при по-голямо натоварване), кълбовидноконични до удълженоконични, с характерните пет ръба към чашката. Кожицата е гладка, слабо мазна, светло- до жълто-зелена, покрита от 70 до 90% с размита интензивночервена окраска. Месото е белезникаво до кремаво, умерено плътно, фино, сочно, сладко, слабо кисело, ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват около три, а в хладилници — 5—6 месеца. При ранна беритба се появява запарване по кожицата, а при закъсняла придобиват брашнеста консистенция по-бързо.

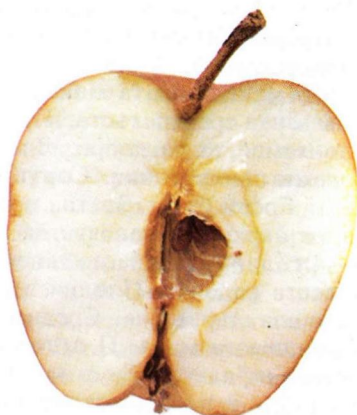
Произход и разпространение. Получен от кръстосване на Джонатан с Червена превъзходна в Земеделската опитна станция във Woster, щата Охайо, САЩ, от проф. Е. Howlett през 1937 г. Размножава се от 1944 г. Разпространен е в САЩ, Франция, Белгия, Югославия и др. У нас е внесен през 1971 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умерено- до силнорастящо. Добри резултати дава върху подложките М₉ и ММ₁₀₆. Короната в млада възраст е широка, обратнопирамидална, а по-късно — кълбовидна, умерено гъста. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Разклоняемостта е добра. Получава се слабо оголване. Цъфтежът е средно късен. Често повечето цветове са дребни, с недоразвити венчелистчета. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Айдъред, Грени Смит и Златна превъзходна. Интерстерилен е с Червена превъзходна. Присаден на М₉, встъпва в плододаване три години след засаждането. Родовитостта е много добра, слабо алтернативна. Слабо чувствителен е на струпясване и средно чувствителен на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост към края на септември. Те са много едри (66 × 82 mm), със средно тегло 215 g, плоскозакръглени. Кожицата е тънка, жилава, жълто-зелена, покрита почти изцяло с яркочервена, а от огряваната страна до тъмночервена окраска. Месото е бледокремаво, фино зърнесто, умерено сочно, сладко, кисело, с лек приятен аромат и много добро до отлично качество.

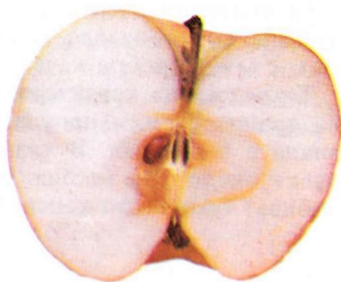
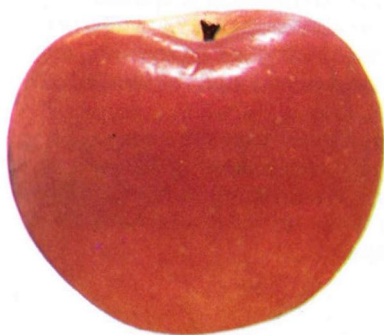
Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват до началото на януари, а в хладилници — до март—април. Към края на съхраняването придобиват брашнеста консистенция. При хладилни условия страдат от запарване и глеоспороза.

КРИЗМЪН БЮТИ

КУПЪР 4

МЕЛРОУЗ

Произход и разпространение. Получен е от кръстосване на (Златна превъзходна × Edgewood) × (Червен графенщайн × Close) в Земеделската опитна станция в New Brunswick, щата Ню Джърси, САЩ, през 1956 г. от G. Schneider. Изпитван е като Ню Джърси 28 (N.J. 28). Разпространен е от 1966 г. в САЩ, Италия, Югославия, Япония. У нас е внесен през 1978 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Добри резултати дава върху подложките М₉ и ММ₁₀₆. Короната е широка, обратнопирамидална до закръглена, средно гъста. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са добри. Листата са големи, тъмнозелени, с големи прилистници. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Грени Смит, Златна превъзходна и Старкримсон. Присаден върху М₉, започва да плододава 1—2, а върху ММ₁₀₆ 3—4 години след засаждането. Родовитостта е много добра и доста редовна. Плодни пъпки диференцира и върху едногодишна дървесина. Средно чувствителен е на струпяване и брашнеста мана. Плодовете узряват през второто десетдневие на август. Те са много едри (73 × 86 mm), със средно тегло 240 g, пресеченоконични, слабо пристиснати, в повечето случаи несиметрични. Откъм чашечната страна имат пет ръба като на Червена превъзходна. Кожицата е тънка, слабо мазна, светложълта, покрита в по-голямата си част с размита и на ивици яркочервена окраска. Месото е кремаво, фино, умерено сочно, сладко, слабо кисело, със силен приятен аромат, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете издържат добре на транспорт и манипулация. Консумативната зрелост съвпада с беритбата. В хладилни плодохранилища се съхраняват около три месеца. Към края на съхраняването придобиват брашнеста консистенция.

МОРСПЪР ГОЛДЕН — MORSPUR GOLDEN DELICIOUS

Произход и разпространение. Мутант на сорта Златна превъзходна от типа спър, открит от G. Morrison в щата Вашингтон, САЩ. Разпространен е в САЩ, Италия, Югославия. У нас е внесен през 1975 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е слаборастящо (от типа спър), с прибрана метловидна корона. Растежната сила и обемът на короната са малко по-големи от тези на Голдспър. Скелетните клони излизат под остър ъгъл, а пробудимостта на пъпките е много добра. Върху подложка ММ₁₀₆ встъпва в плододаване 1—2 години след засаждането. Цъфтежът е средно късен и съвпада с цъфтежа на Златна превъзходна. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Айдред, Грени Смит, Мерлоуз и Червена превъзходна. Лош опрашител за сорта е Уайнсеп, макар че е диплоиден. Чувствителен е на струпяване и слабо чувствителен на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември, т.е. едновременно с плодовете на Златна превъзходна. Те са едри до много едри (70 × 78 mm), със средно тегло 190 g. По форма, оцветяване и вкусови качества са като на изходния сорт — кълбовидно-конични, с жълто-зелена окраска, която в консумативна зрелост преминава в златистожълта. Кожицата е по-слабо чувствителна на ръждивост в сравнение с изходния сорт. Месото е кремаво до жълто, фино, сочно, много сладко, слабо кисело, силно ароматично, с много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. По издръжливост на транспорт, манипулация и продължителност на съхранение плодовете не се отличават от плодовете на Златна превъзходна. При съхраняване кожицата се набръчква като на изходния сорт. Страдат също и от глеоспороза.

МУЦУ (МУТСУ) — MUTSU

Синоним: Крипин — Crispin.

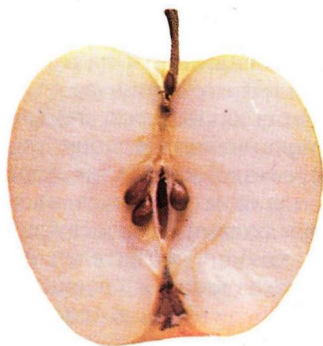
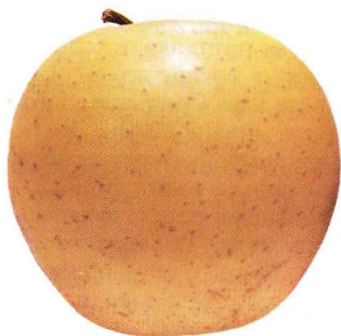
Произход и разпространение. Получен е от кръстосване на Златна превъзходна х Индо в Опитната станция по ябълката в Aomori Apple Exp. Sta., Япония, през 1930 г. Първите плодове са получени през 1937 г. Разпространен е в САЩ, Великобритания, Италия и др. У нас е внесен през 1960 г. и е слабо разпространен. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Короната в млада възраст е обратнойцевидна, средно гъста. Скелетните клонове излизат под ъгъл 35—45°С. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са добри. Гарнирането на клоните е добро. Преобладават късите плодни клонки. Листата са големи. Цветовете са много големи — до 64 mm в диаметър. Цъфтежът е средно ран. Лош опрашител е, триплоиден сорт. В плододаване встъпва средно рано и има много добра, но немного редовна родovitост. Слабо чувствителен е на брашнеста мана и струпяване. Плодовете придобиват беритбена зрелост в третото десетдневие на септември. Те са много големи (73 × 86 mm), със средно тегло 272 g, кълбовидноконусовидни, слабо асиметрични, пресечени откъм дръжчената страна, в повечето случаи със слабо очертаващи се ребра. Кожицата е средно дебела, здрава, гладка, жълтеникава в беритбена зрелост и лимоненожълта в консумативна, твърде рядко със зачервяване по огряваната страна, слабо мазна. Месото е бяло-жълтеникаво, слабо рехаво, крехко, сочно, дребнозърнесто, сладко, слабо кисело, умерено ароматично, с много добро качество.

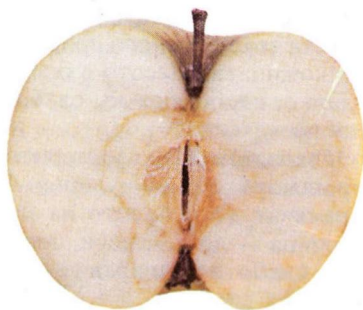
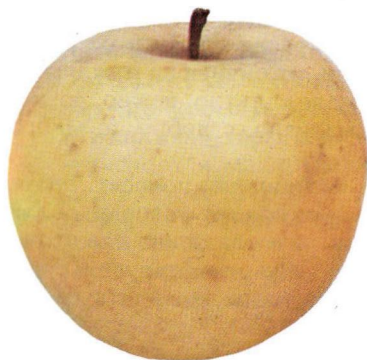
Технологична характеристика. Плодовете издържат добре на транспорт. Консумативна зрелост придобиват в края на ноември—началото на декември. При съхраняване се запазват до края на януари, а при по-добри условия до началото на март, без да се набръчкава кожицата им. Много подходящи са за хладилно съхраняване. Употребяват се предимно за консумация в прясно състояние, но са пригодни и за преработка.

МОЛИЗ ДЕЛИШЕС

МОРСПЪР ГОЛДЕН

МУЦУ (МУТСУ)

Произход и разпространение. Получен е от кръстосване на Златна превъзходна × А-1291 (Конърд × Червена превъзходна) от К. Hanson и Опитната станция в Маунтън Гроув, щата Мисури, САЩ. Изпитван е като А-3071. От 1970 г. се разпространява в САЩ, Италия, Япония. У нас е внесен през 1969 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж. Короната е широкопирамидална до закръглена, почти рядка. Пробудимостта на пъпките е добра, скелетните клони са тънки. Цъфтежът е средно късен и съвпада с цъфтежа на Златна превъзходна. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Айвания, Грени Смит, Златна превъзходна, Молиз делишес и Старкримсон. Върху семенна подложка встъпва в плододаване четири, а върху ММ₁₀₆ — три години след засаждането. Чувствителен е на струпяване и слабо чувствителен на брашнеста мана. Родовитостта е много добра и сравнително редовна. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на август—началото на септември. Те са едри до много едри (74 × 79 mm), със средно тегло 210 g, кълбовидноконични до удълженоконични, приличащи на Златна превъзходна, но често с добре изразени пет ръба към чашката, добре изравнени по едрина и форма. Кожицата е дебела, гладка, лъскава, леко мазна, жълтеникаво-зелена до восьчнозлатиста, с красив руменец от слънчевата страна, много привлекателни, устойчиви на ръждивост по кожицата. Месото е бледокремаво, плътно, нежно, сочно, сладко, слабо кисело, слабо ароматично, с добро до много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват до началото на ноември, а в хладилни плодохранилища — до декември, понякога до януари—февруари; страдат слабо от запарване. При съхраняване кожицата се набръчква слабо.

Произход и разпространение. Получен е след твърде сложна и продължителна хибридизация между *Malus floribunda* 821, Римска хубавица, Уелси, Стар, Мелба, Ред Ром и Златна превъзходна през 1970 г. в САЩ. При изпитването сортът е бил известен под наименованието Кооп 2 (Co-op 2). Разпространен е в САЩ, Италия, Франция, Югославия и др. У нас е внесен през 1976 г. Основен стандартен сорт.

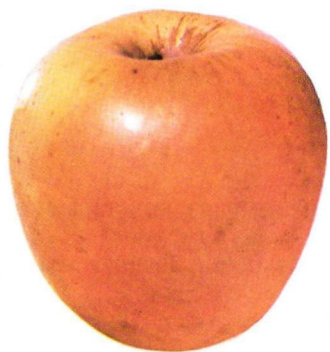
Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Добри резултати дава върху подложка М₉. Короната е кълбовидна до разлата, умерено гъста. Пробудимостта на пъпките е добра, но все пак се явява слабо оголване на скелетните клони. Плододава предимно върху две- и тригодишна дървесина. Цъфтежът е средно ран до средно късен. Сортът е добър опрашител, скороплоден и много родовит. Върху подложка М₉ встъпва в плододаване две години след засаждането. Устойчив е на струпяване и слабо чувствителен на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост към края на второто и началото на третото десетдневие на август. Те са много едри (67 × 81 mm), със средно тегло 210 g, кълбовидноконични до кълбовидноплоски, често несиметрични, понякога чашечната страна е с ръбове. Кожицата е дебела, здрава, лъскава, слабо мазна, светлозелена до жълтеникава, покрита около 60% с размита винено- до тъмночервена окраска, с лек восъчен налет. Месото е жълтеникаво, плътно, сочно, сладко, кисело, с добро до много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете издържат добре на транспорт и манипулация. В хладилни плодохранилища се запазват около три месеца. Към края на съхраняването придобиват брашнеста консистенция.

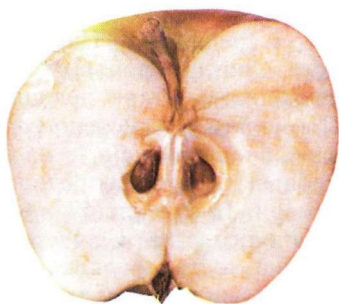
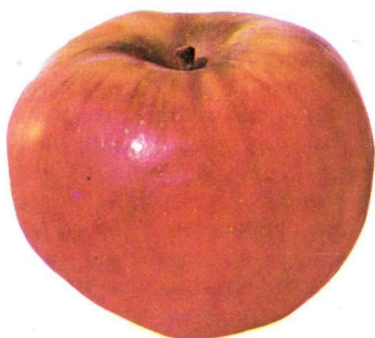
Произход и разпространение. Получен е след твърде продължителна и сложна хибридизация между *Malus floribunda* 821, Римска хубавица, Златна превъзходна, Макинтош и Старкинг през 1972 г. в САЩ. При изпитването сортът е бил известен под наименованието Кооп 4 (Co-op 4). У нас е внесен през 1976 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Добри резултати дава върху подложката М₉. Короната е полуразлата, умерено гъста. Пробудимостта на пъпките е умерена до слаба, а разклоняемостта — добра. Явява се значително оголване в основата на скелетните кло-ни. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Върху подложка М₉ започва да плододава 2 — 3 години след засаждането. Устойчив е на струпяване и е средно чувствителен на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост към края на август—началото на септември. Те са много едри (62 × 76 mm), със средно тегло 190 g, кълбовид-ноконични, често с добре изразени пет ребра върху чашечната страна. Кожицата е дебела, здрава, гладка, леко мазна, лъскава, светлозелена до жълтеникаво-зелена, покрита около 80% с размита и на ивици светлочервена до тъмночервена покривна окраска, със слаб восъчен налеп. Месото е бледо-жълтеникаво, плътно, хрупкаво, умерено сочно, сладко, кисело, слабо ароматично, с добро качество.

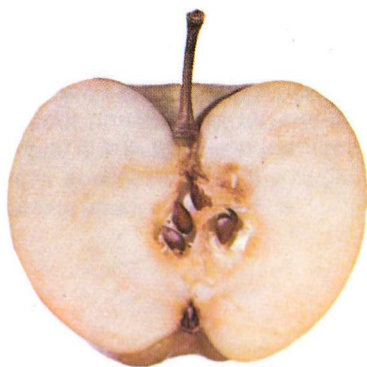
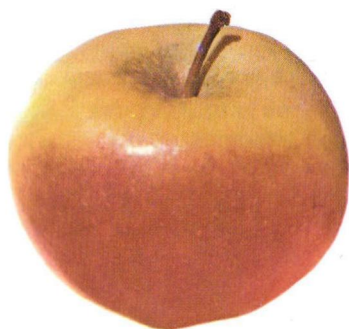
Технологична характеристика. Плодовете издържат добре транспорт и манипулация. В хладилни плодохранилища се съхраняват до три месеца, като към края на съхраняването придобиват брашнеста консистенция. По рано обраните плодове, съхранявани в хладилници, се появява запарване. При закъсняла беритба плодовете се напукват на дървото, без да окапват много.

ОЗАРК ГОЛД

ПРИМА

ПРИСИЛА

Произход и разпространение. Получен е от кръстосването на Златна превъзходна х Ричъред (или Старкинг) в щата Вашингтон, САЩ, от F.A.Schell през 1936 г. Разпространен е от 1946 г. У нас е внесен през 1965 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо, жизнено, здраво. Короната в млада възраст е прибраноелипсовидна, по-късно става кълбовидна, клоняща към разлата, средно гъста. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пънките и разклоняемостта са добри. Преобладават късите и слабите клончета. Цъфтежът е средно ран. Цветовете се явяват заедно с разлистването. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Златна превъзходна и Старк делишес. В плододаване встъпва рано. Плододава обикновено редовно. Чувствителен е на струпяване, а много слабо — на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост през второто десетдневие на септември. Те са едри (57×68 mm), със средно тегло 143 g, кълбовидносплеснати, с пресечена основа и връх, слабо наведени, поради което донякъде са ромбоидни. Кожицата е дебела, здрава, жилава, гладка, слабо мазна, с блясък, зеленикавожълта, като по-голямата ѝ част е покрита със светло- до матовочервена окраска. Месото е жълтеникаво, крехко, дребнозърнесто, умерено сочно, доста сладко, леко кисело, доста ароматично, с добро качество.

Технологична характеристика. Издръжливостта на плодовете на транспорт и манипулация е добра. При обикновени условия на съхранение изтрайват до края на декември, а в хладилници — до средата на март.

РЕД ДЖЕЙМС ГРИЙВ — RED JAMES GRIEVE

Синоними: Ерих Нойманс, Ротер Джеймс Грийв —
Erich Neumans, Roter James Grieve.

Произход и разпространение. Мутант на шотландския сорт Джеймс Грийв, открит от E. Neuman във ФРГ през 1953 г. Отглежда се предимно в Западна Европа. У нас е внесен през 1970 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото в млада възраст има силен растеж, а впоследствие — умерен до слаб. Короната е прибрана, обратноконусовидна, средно гъста, по-късно закръглена. Пробудимостта на пъпките е добра. Встъпва рано в плододаване — върху семенна подложка четири години след засаждането. Родовитостта е много добра и редовна. Цъфти средно рано, заедно с Айдъред, Джърсимак и Карастоянка, но по-продължително от тях. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Айдъред, Джонатан и Червена превъзходна. Слабо чувствителен е на струпяване и брашнеста мана. Изисква месторастения с по-прохладен климат и по-висока атмосферна влажност. Плодовете узряват през първото десетдневие на август или около 10 дни след Джеймс Грийв. Те са средно едри до едри (63 × 77 mm), със средно тегло 150 g, кълбовидноконусовидни, често с несиметрични половини, добре изравнени по едрина и форма. Кожицата е средно дебела, гладка, светлозелена, покрита с размита и на ивици оранжево-червена окраска, която обхваща около 60% от плода. Лентицелите често са ръждиви. Месото е кремаво, фино, умерено сочно, сладко, кисело, с лек приятен аромат и много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете са средно устойчиви на манипулация. При обикновени условия се запазват около две седмици, като към края на съхраняването придобиват слабо изразена брашнеста консистенция. В отделни години образуват горчиви подкожни ядки.

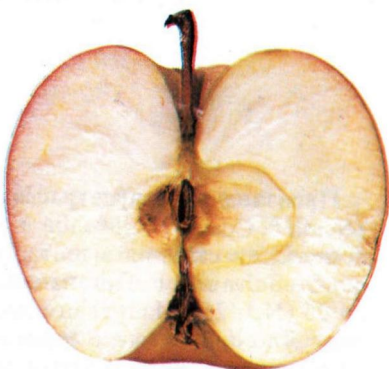
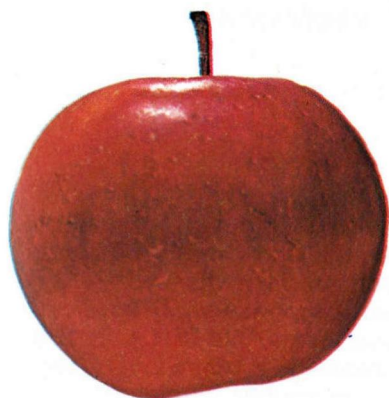
РЕД МЕЛБА — RED MELBA

Синоними: Kemp Melba, Lee Melba, Melba Red, Melred, Pate Melba, Platts Melba и др.

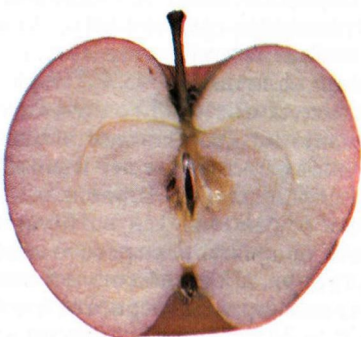
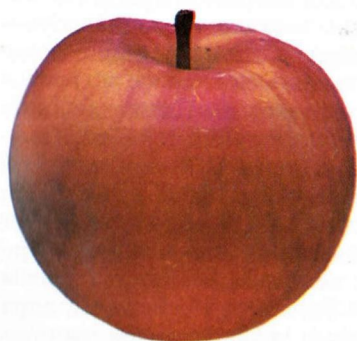
Произход и разпространение. Мутант на сорта Мелба, получен в Central Exp. Farm., Отава, Канада. Открит е след присаждане на пъпка от издънки, върху които е възникнала мутацията, от Wellington и Davidson в разсадника във Fonthil, Отава. У нас е внесен през 1963 г. и е слабо разпространен.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е средно силнорастящо. Короната е прибрана, обратнойцевидна, рядка, не се различава от короната на Мелба. Цъфтежът е средно ран. В плододаване встъпва рано. Има много добра, но нередовна родовитост. Характерно е, че плододава на „гроздове“. Слабо чувствителен е на брашнеста мана. Плодовете не узряват едновременно, а за повече от две седмици — втората половина на юли до началото на август, поради което беритбата трябва да се извършва на 2—3 пъти. Те са едри (64 × 77 mm), със средно тегло 160 g, сплеснато-конични, несиметрични, доста изравнени по големина и еднообразни по форма. Кожицата е слабо зеленикаво-жълта, 3/4 от повърхността ѝ е покрита с размита червена окраска. Месото е белезникаво, рехаво, финозърнесто, умерено сочно, хармонично сладко-кисело, ароматично, с много добро качество. От плодовете на майчиния сорт Мелба се отличават незначително — с по-интензивно обагряне и по-късно узряване.

Технологична характеристика. Плодовете са средно издръжливи на транспорт и манипулация. Съхраняват се до 10 дни. Използват се почти изключително за консумация в пряко състояние.

РЕД ГОЛД

РЕД ДЖЕЙМС ГРИВ

РЕД МЕЛБА

Произход и разпространение. Получен от кръстосване на Мелба × Сонора × [Мелба × (Вилямова × Стар)] в Опитната земеделска станция в щата Ню Джърси, САЩ, през 1956 г. от G. Schneider. При изпитването е познат като Ню Джърси 25 (N.J. 25). Изпитван е в различни райони на САЩ, Италия, Япония. У нас е внесен през 1970 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умеренорастящо. Короната в млада възраст е прибрана, конусовидна, средно гъста, по-късно — закръглена. Пробудимостта на пъпките е много добра, а клоните излизат под ъгъл, близък до 45°С. Върху семенна подложка встъпва в плододаване 4—5 години след засаждането. Плододава предимно на къси плодни клонки. Родовитостта е добра. Цъфтежът е средно късен и съвпада с цъфтежа на Молиз делишес. Сортът е добър опрашител. Чувствителен на струясване и слабо чувствителен на брашнеста мана. Плодовете започват да зреят през третото десетдневие на юли или около три седмици преди Молиз делишес; необходими са две беритби поради неравномерното зреене. Те са средно едри до едри (58 × 73 mm), със средно тегло 140 g, кръглоконични до плоскокълбовидни. Кожицата е гладка, жилава, жълто-зелена, покрита 60—80% с размита и на ивици тъмночервена окраска. Месото е бяло до бледокремаво, хрупкаво, фино, умерено сочно, сладко, слабо кисело, със слаб аромат, наподобяващ този на Мелба, с добро до много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват около 10 дни, а в хладилници — до три седмици.

РИМСКА ХУБАВИЦА — ROME BEAUTY

Синоними: Rome, Belle de Rome.

Произход и разпространение. Получен е от семе от неизвестни родителски сортове в щата Охайо, САЩ, от H. N. Gillet през 1848 или 1849 г. Разпространен е в Северна Америка, Италия и др. У нас е внесен отдавна и повторно през 1963 г. Разпространен е слабо.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо и достига средно големи до почти големи размери. Добри резултати дава върху подложките М₂, М₄; върху М₉ дърветата остават доста слаби. Короната в млада възраст е обратнопирамидална, след това се разширява, рядка, една част от полускелетните клони са увиснали. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са слаби, обрастващата дървесина е малко, има значително оголване. Цъфтежът е средно ран. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Джонатан, Йорк империал, Ричърд, Старкинг и Червена превъзходна. В плододаване встъпва средно рано. Има бързо нарастваща, много добра и доста редовна родovitост. Чувствителен е на струпяване и силно чувствителен на брашнеста мана. Изисква плодородни почви. Не понася засушаване. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на септември—началото на октомври. Те са много едри (66 × 78 mm), със средно тегло 192 g, сплеснатоконусовидни, много изравнени по големина и форма. Кожицата е доста дебела, гладка, умерено мазна, лъскава, зеленикаво-жълта до лимоненожълта, покрита в по-голямата си част с плътна, размита яркочервена окраска, с многобройни белезникави точки. Имат привлекателна външност. Месото е белезникавокремаво, плътно, крехко, дребнозърнесто, сочно, умерено сладко, леко кисело, слабо ароматично, с добро до повече от добро качество.

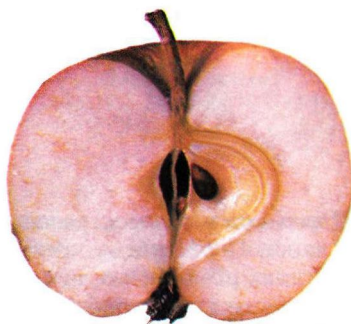
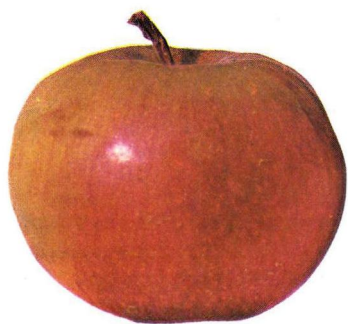
Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. На съхраняване при обикновени условия издържат до началото на февруари, в хладилници — до март—април, но се появяват запарване, лентцеларни петна, глеоспороза.

Произход и разпространение. Пъпков мутант на Червена превъзходна¹, получен в щата Вашингтон, открит от J.L.Richardson през 1920 г. Разпространен е в САЩ, Франция. У нас е внесен през 1960 г. и е слабо разпространен.

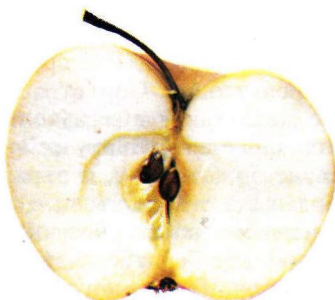
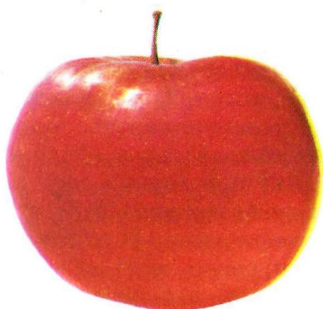
Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо и достига големи размери. Най-добри резултати дава върху подложките М₁, М₂ и М₁₄, а добри — върху М₁₀ и М₇. Короната в млада възраст е прибрана, а след това се разширява, рядка. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Джонатан, Златна превъзходна, Най-ран Старк и Римска хубавица. Интерстерилен е със Старкинг и Старк делишез. В плододаване встъпва рано и има много добра и редовна родовитост. Чувствителен е на струпяване и слабо чувствителен на брашнеста мана. По изисквания към климат и почва не се различава от майчиния сорт. Плодовете придобиват беритбена зрелост през втората половина на първото десетдневие и второто десетдневие на септември. Те са едри (67 × 73 mm), със средно тегло 170 g, продълговатоконични, с по-слабо удължен връх, по-издути, отколкото плодовете на Червена превъзходна. Кожичата е дебела, гладка, слабо мазна с блясък, почти изцяло, плътно, еднакво, размито покрита с червена окраска с виолетов отгънък (клонящ към цвета на нар). Плодовете имат много привлекателен вид. Месото е жълтеникаво, плътно, финозърнесто, крехко, умерено сочно, много сладко, почти не се чувства киселина, ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват в края на октомври. При закъсняване на беритбата по време на съхраняването придобиват брашнеста консистенция. Съхранени при обикновени условия, издържат до началото на декември, а в хладилници — до края на април, но се появяват глеоспороза и горчиво гниене.

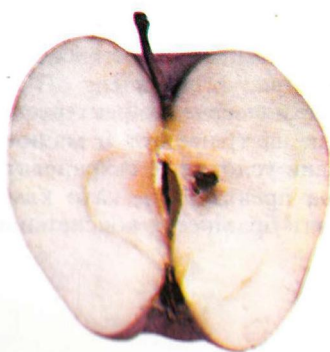
¹ Според едни автори е мутант на Stark Delicious.

РЕРИТЪИ

РИМСКА ХУБАВИЦА

РИЧЪРЕД

Произход и разпространение. Получен през 1951 г. от кръстосването на Червена превъзходна × Златна превъзходна в Опитната станция по ябълката в префектура Аомори, Япония, където се разпространява от 1968 г. У нас е внесен през 1974 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Короната в млада възраст е прибрана, метловидна, а впоследствие се разширява и закръгля. Скелетните клони са здрави и излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е много добра. Плододава предимно върху къси плодни клонки. Цъфти средно късно, едновременно със Златна превъзходна. Сортът е добър опрашител. За опрашители не е желателно да се използват родителските сортове и техните вариетети. Върху семенна подложка встъпва в плододаване 5—6 години, а върху ММ₁₀₆ четири години след засаждането, т.е. по-късно от Златна превъзходна. Слабо чувствителен е на струпяване и брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост през първото десетдневие на септември. Те са много едри (74 × 88 mm), със средно тегло 315 g, кълбовидноконични до плоскоконични, често с несиметрични половини, с леко изразени ръбове към чашката. Кожицата е гладка, леко мазна, средно дебела, жълто-зелена, покрита почти изцяло с размита светлочервена и на ивици тъмночервена окраска. Плодовото месо е кремаво, нежно, сочно, сладко, слабо кисело, с приятен аромат и много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете са средно устойчиви на транспорт и манипулация. При обикновени и хладилни условия се съхраняват по-малко от плодовете на Червена превъзходна, като към края на съхраняването придобиват брашнеста консистенция.

СМУТИ— SMOOTHÉE

Синоними: Голден Смути — Golden Smoothee,
Гибсън Голден — Gibson Golden Delicious.

Произход и разпространение. Мутант на Златна превъзходна, открит през 1958 г. от С. Gibson в щата Пенсилвания, САЩ. Разпространява се след 1967 г. в САЩ, Франция, Италия, Югославия и други страни. У нас е внесен през 1975 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умеренорастящо, но с малко по-силен растеж, отколкото на Златна превъзходна. Добри резултати дава върху подложките М₉, М₂₆ и ММ₁₀₆. Короната е широкопирамидална до закръглена, средно гъста. Пробудимостта на пъпките е много добра. Плододава, както и Златна превъзходна, върху млада дървесина. В плододаване встъпва рано — върху подложка М₉ 1—2 години след засаждането. Цъфти средно късно, както и майчиният сорт. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Айвания, Грени Смит, Мерлоуз и Червена превъзходна. Лош опрашител за него е Уайнсеп, макар че е диплоиден сорт. Чувствителен е на струпяване и брашнеста мана, както и изходният сорт. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември, заедно със Златна превъзходна. Те са много едри (72 × 79 mm), със средно тегло 200 g, по форма приличат на плодовете на Златна превъзходна, но са малко по-конични и по-плътни. Кожицата е жълто-зелена, в консумативна зрелост — жълтозлатиста, сравнително устойчива на ръждивост. Плодовото месо и вкусовите качества са като на Златна превъзходна.

Технологична характеристика. По транспортабилност, годност за манипулация и съхраняване плодовете не се отличават от плодовете на изходния сорт.

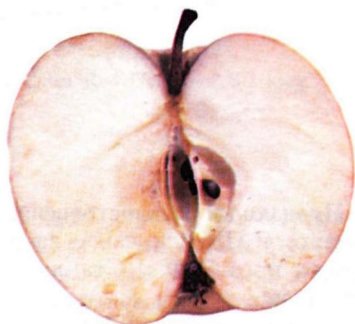
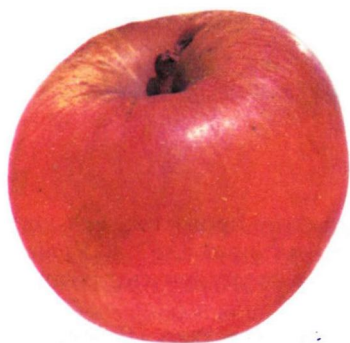
СПЛЕНДЪР — SPLENDOUR

Синоним: Stark Splendor.

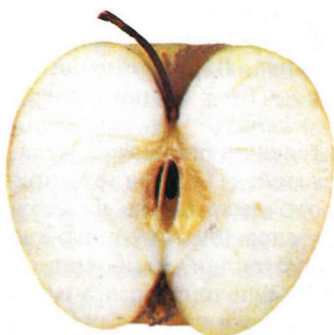
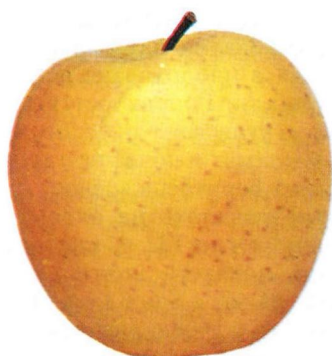
Произход и разпространение. Семеначе от неизвестни родители (вероятно единият е Златна превъзходна), получено в Napier, Нова Зеландия, открито от Ч. Л. Робертс през 1948 г. Разпространява се от 1967 г. в Нова Зеландия, Австралия, САЩ, Югославия. У нас е внесен през 1973 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Добри резултати дава върху подложките М₉ и ММ₁₀₆. Короната е кълбовидна до разлата, средно гъста. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са добри. Плодни пъпки диференцира и върху едногодишна дървесина. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. В плододаване встъпва рано и има много добра и редовна родовитост. Чувствителен е на струпясване и слабо чувствителен на брашнеста мана. Успява и в по-хладни месторастения. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на септември—началото на октомври, около 10 дни след Златна превъзходна. Те са много едри (69 × 82 mm), със средно тегло 220 g, кълбовидноконични, понякога с ръбове в чашечната ямичка. Кожицата е здрава, гладка, жълто-зелена, покрита 50—70% с размита розово-червена окраска, с многобройни светлоръждиви точки. Месото е кремаво, хрупкаво, дребнозърнесто, умерено сочно, сладко, с приятен аромат, с добро до много добро качество.

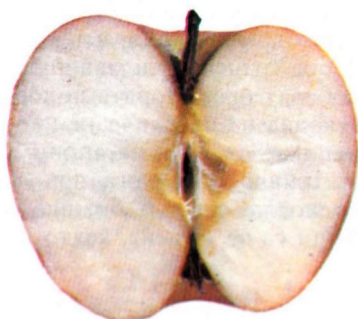
Технологична характеристика. Плодовете издържат добре на транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват до началото на февруари, а в хладилници — до май. По време на съхраняването кожицата слабо се набръчква. При хладилно съхраняване се появява слабо запарване.

СЕКАЙ ИЧИ

СМУТИ

СПЛЕНДЪР

Произход и разпространение. Вероятно произхожда от щата Охайо, САЩ. Описан е за първи път през 1867 г. У нас е внесен през 1929 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е много силнорастящо, здраво. Короната е кълбовидна, гъста. Скелетните клони излизат под ъгъл около 60°С; след изобилно плододаване увисват. Листата са големи, нагънати, силно овласени. Цъфтежът е средно ран. Сортът е лош опрашител, триплоиден. Опрашва се от Златна пармена и Карастоянка. Върху семенна подложка в плододаване встъпва късно — 6—7 години след засаждането. Родовитостта му е много добра. Чувствителен е на струпяване и слабо чувствителен на брашнеста мана. Към климат и почва не е много взискателен. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември—началото на октомври. Те са едри (59 × 69 mm), със средно тегло 132 g, кълбовидноконусовидни, кълбовидноовални, понякога почти цилиндрични или плоски, несиметрични, рядко с много слабо изразени ниски широки ребра. Кожицата е дебела, гладка, мазна, светлозелена в беритбена зрелост и сламеноожълта в консумативна, с малиновочервени ивици по огряваната страна. Месото е жълтеникаво, плътно, едрозърнесто, сочно, сладко, слабо кисело, със слаб аромат и добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват през втората половина на ноември, при обикновени условия на съхраняване изтрайват до февруари, а в хладилници — до края на април, като се запазват в много добро състояние. Понякога при съхраняване придобиват горчиви подкожни ядки и брашнеста консистенция. Твърде подходящи са за сушене, както и за кухненски цели.

СТАРКИНГ — STARKING DELICIOUS

Синоними: Double Red Delicious, Extra Red Delicious, Starking.

Произход и разпространение. Пъпков мутант на Червена превъзходна, получен в Monroeville, щата Ню Джърси, САЩ, от L. Mood през 1921 г. Размножава се от 1924 г. У нас е внесен през 1960 г. и е слабо разпространен в цялата страна.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж и придобива големи размери. Най-добри резултати дава върху подложките М₂, М₄ и М₉. Короната в началото е прибрана, а по-късно се разширява, рядка. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е средна, разклоняемостта — добра. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Златна пармена и Джонатан. Интерстерилен е с Ричъред, Старк делишес и Старкспъред. В плододаване встъпва рано, родovitостта му е много добра. Слабо чувствителен е на брашнеста мана и чувствителен на струпяване. Изисква плодородни почви и по-топъл климат, но добри резултати дава и при по-хладен. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на първото и през второто десетдневие на септември. Те са много едри (65 × 72 mm), със средно тегло 193 g, конични, слабо наведени, с ребра към чашечната страна, от които едното е по-ниско. Приличат на майчиния сорт. Кожичката е дебела, слабо мазна, с блясък, почти изцяло тъмночервена, с по-интензивнотъмночервени ивици. Месото е светлокремаво до жълтеникаво, плътно, финозърнесто, крехко, умерено сочно, много сладко, слабо кисело, умерено ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват в края на октомври. При обикновени условия се съхраняват до началото на декември, а в хладилници — до края на април, но се появяват запарване, глеоспороза и горчиво гниене.

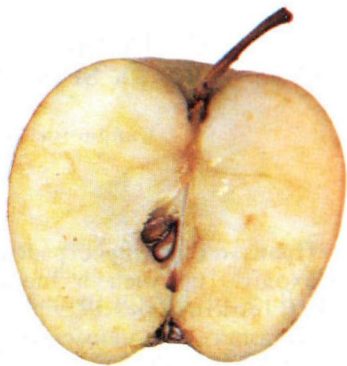
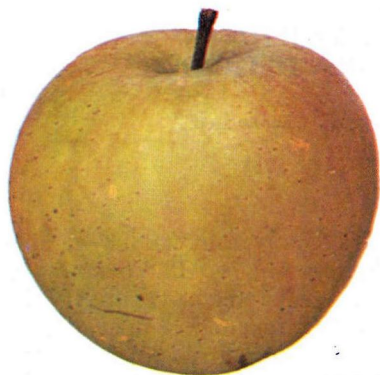
СТАРКРИМСОН (СТАРКРИМЗЪН) — STARKRIMSON DELICIOUS

Синоним: Bisbee Delicious.

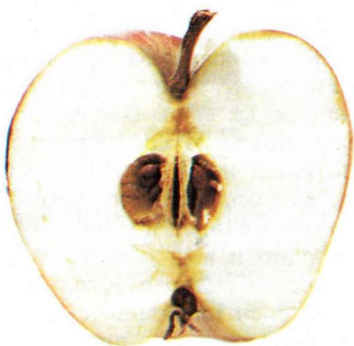
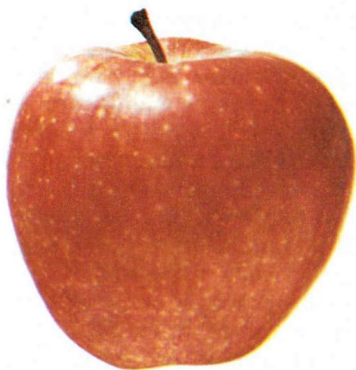
Произход и разпространение. Мутант на Старкинг, получен в Hood River, щата Орегон, САЩ, открит от Roy A. Bisbee през 1953 г. Размножава се от 1956 г. У нас е внесен през 1963 г. Основен стандартен сорт, най-разпространеният от типа спър в страната.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е слаборастящо и достига малки размери, по-малки с 1/3 до 1/2 от майчиния сорт, с подчертан хабитус на типа спър. Добри резултати дава върху подложките М₂ и ММ₁₁₁. Короната е широкометловидна или обратнойцевидна. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — слаба. Клоните са гарнирани почти изключително с къси клончета и торбички. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Златна превъзходна и Златна пармена. В плододаване встъпва много рано и родовитостта му е обилна и редовна. Слабо чувствителен е на брашнеста мана и чувствителен на струпяване. Чувствителен е и на зимните студове. Изисква по-топъл климат и плодородни почви. В по-хладен климат плодовете са с понижени вкусови качества, а на слаби почви — силно издребняват. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на първото и началото на второто десетдневие на септември. Те са едри (66 × 72 mm), със средно тегло 165 g, конични, с пет добре очертани към върхната страна ребра. Кожицата е дебела, плътна, гладка, с блясък, равномерно обагрена интензивнотъмночервено по цялата повърхност. Месото е безцветно, белезничаво, финозърнесто, нежно, доста хрупкаво, сочно, леко киселичко, силно ароматично, с много добро качество.

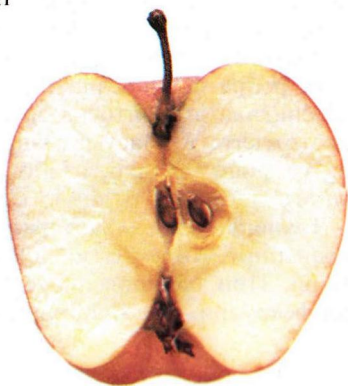
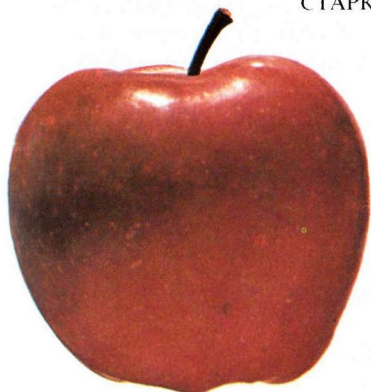
Технологична характеристика. Плодовете издържат много добре на транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват през първото десетдневие на ноември и се запазват до средата, а често и до края на декември. При хладилни условия изтрайват до средата на май, но страдат от запарване.

СТАРК (ШАРК)

СТАРКИНГ

СТАРКРИМСОН (СТАРКРИМЗЫН)

СТАРКСПЪРГОЛДЕН — STARK SPUR GOLDEN DELICIOUS

Синоними: Старкспър, Спарголден.

Произход и разпространение. Пъпков мутант на Златна превъзходна, получен в щата Вашингтон, САЩ, открит от Ph.J.Jenkins през 1959 г. У нас е внасян два пъти: през 1971 г. от Италия под наименованието Старкспър, и през 1973 г. — от Югославия като Спарголден. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото достига размерите на полуслабо дърво с типичен хабитус на типа спър, но морфологичните му особености не са добре консолидирани. Много добри резултати дава върху подложката ММ₁₁₁. Короната е прибрана. Скелетните клонове излизат под остър ъгъл. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Има съобщение, че е частично самофертилен, но по наши изследвания е напълно самостерилен. Опрашва се от Белголден, Грени Смит, Златна пармена, Златна превъзходна, Ричъред и Старкримсон. В плододаване встъпва много рано и има обилна, бързо нарастваща и редовна родovitост. Средно чувствителен е на струпяване и силно чувствителен на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември, едновременно с плодовете на Златна превъзходна. Те са много едри (74 × 78 mm), със средно тегло 200 g, приличащи на плодовете на Златна превъзходна, но са по-едри, по-удължени, с пресечена дръжчена страна, често с пет слабо изразени ребра на чашечната страна. Кожицата е тънка, здрава, зеленикава в беритбена зрелост и зеленикаво-жълта до златисто-жълта в консумативна. Месото е светлокремаво, стегнато, фино, сладко, слабо киселичко, силно ароматично, с много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт. Консумативна зрелост придобиват в края на ноември. При обикновени условия се съхраняват до началото на февруари, а в хладилници — до май.

СТЕЙМАН УАЙНСЕП (СТЕЙМАН) — STAYMAN WINESAP

Произход и разпространение. Мутант или семеначе на Уайнсеп, получен в Leavenwort, щата Канзас, САЩ, открит от д-р Stayman през 1866 г. У нас е внесен през 1962 г. Разпространен е слабо.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Добри резултати дава върху подложките М₁, М₄ и М₁₆. Короната в млада възраст е кълбовидна, а по-късно разлата, рядка. Леторастите са дълги, тънки (но подебели, отколкото на Уайнсеп). Листата са големи, набръчкани. Цъфтежът е средно късен. Сортът е лош опрашител, триплоиден. Опрашва се от Джонатан, Златна пармена, Златна превъзходна и Червена превъзходна. В плододаване встъпва рано, родовитостта му е много добра и редовна. Силно чувствителен е на брашнеста мана и доста устойчив на струпяване. Устойчивостта му на повратните студове е добра. Изисква плодородни, дълбоки почви. Плодовете придобиват беритбена зрелост през последното десетдневие на септември. Те са много едри (66 × 78 mm), със средно тегло 200 g, плоскоконусовидни, слабо наведени, с пресечена основа. Кожицата е дебела, здрава, жилава, гладка, зеленикавожълта, покрита почти изцяло с размита и на недобре очертани ивици матовочервена окраска. Месото е жълтеникаво, плътно, дребнозърнесто, крехко, сочно, леко ароматично, сладко, приятно възкисело, освежаващо, с много добро качество. Изобщо плодовете са по-едри, по-добре обагрени, по-ароматични и с малко по-добри вкусови качества, отколкото на Уайнсеп.

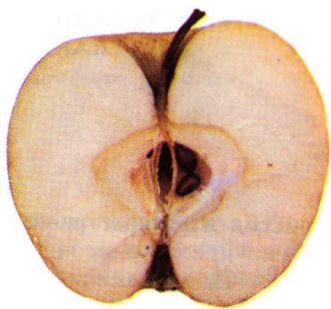
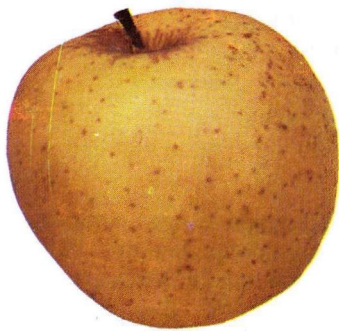
Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост при обикновени условия придобиват към средата на ноември и могат да се съхраняват до края на февруари. Много подходящи са за хладилно съхраняване, при което се запазват в много добро състояние до края на април.

ТРАКИЙСКА РАННА — TRAKIJSKA RANA

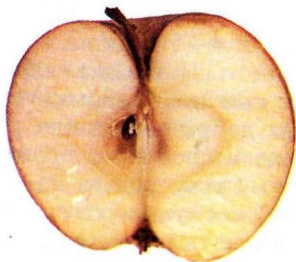
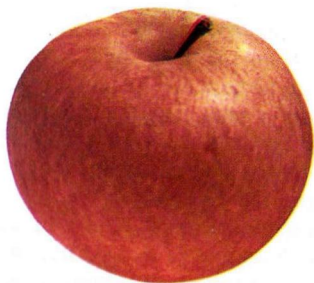
Произход и разпространение. Получен е от семе от свободно опрашване на Бернска розова във ВСИ „В. Коларов“, Пловдив, от С. Попов през 1952 г. Утвърден е през 1967 г. Разпространен е слабо.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо, средно голямо. Добри резултати дава върху М₉ и ММ₁₀₆. Короната е ширококълбовидна, умерено гъста. Пробудимостта на пънките е добра, разклоняемостта в разсадника е много добра, но при възрастните дървета — умерена. Скелетните клонове срастват добре с водача. Гарнират се умерено с къси и слаби клончета. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се добре от Червена и Златна превъзходна и мутантите им. Встъпва рано в плододаване, родовитостта е много добра и редовна. Напада се слабо от струпяване, но значително от брашнеста мана. Плодовете узряват през третото десетдневие на юли—началото на август. Те са над средно едри (60 × 68 mm), със средно тегло 130 g, кълбовидноконусовидни, доста еднообразни. Кожицата е плътна, здрава, бледожълта, с яркочервен руменец, с надлъжни червени ивици и дребни светли точки, със сивкав восъчен налеп. Месото е бяло-жълтеникаво, плътно, сочно, сладко-кисело, със силен и приятен аромат, освежаващ вкус и много добро качество.

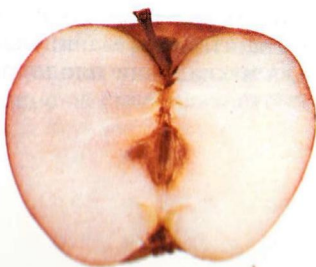
Технологична характеристика. Плодовете издържат много добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват до 10 дни, а в хладилници — 90—100 дни. Консумират се предимно в прясно състояние, но са подходящи и за преработка в сок.

СТАРКСПЪРГОЛДЕН

СТЕЙМАН УАЙНСЕП

ТРАКИЙСКА РАИНА

ТРАКИЙСКА СЛАВА — TRAKIJSKA SLAVA

Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Златна превъзходна х Северен разузнавач във ВСИ „В. Коларов“, Пловдив, от С. Попов през 1951 г. Утвърден е през 1973 г. Разпространен е слабо.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо, голямо. Добре се развива върху М₉ и ММ₁₀₆. Короната е широкопирамидална, средно гъста. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са добри. Скелетните клони и разклонения са здраво сраснали с носещите ги части. Те са гарнирани добре с къси, слаби и торбести клончета. Цъфтежът е късен. Сортът е лош опрашител. Опрашва се добре от Златна превъзходна и мутантите ѝ. Встъпва в плододаване 4—5 години, а върху М₉ — три години след засаждането. Плододава обилно, но нередовно. Не е взискателен към почва. Зимните студове у нас понася добре, но узрява добре в по-топли райони. Напада се слабо от струпяване и средно от брашнеста мана. Плодовете узряват късно — към средата на октомври. Те са средно едри (62 x 71 mm), със средно тегло 150 g, кълбовидноконусовидни, слабо сплеснати, доста еднообразни. Кожицата е плътна, зелено-жълта до златистожълта, с яркочервен руменец и надлъжни ивици, с ръждивокафяви и белезникави (подкожни) точки, мазна, с восъчен налеп. Месото е жълтеникаво, плътно, хрупкаво, сочно, сладко, слабо киселичко, ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. Съхраняват се до март—април, а в хладилни плодохранилища — и до по-късно.

УАЙНСЕП — WINESAP

Синоним: Winter Winesap (Зимен уайнсеп).

Произход и разпространение. Американски сорт с неуточнен произход. През първата половина на нашето столетие е бил разпространен най-много в САЩ. У нас е внесен през 1962 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е средно силнорастящо и достига средно големи размери. Най-добри резултати дава върху подложките М₁, М₂, М₄, М₇ и М₉. Короната е разлата, рядка. Леторастите са тънки, а листата — дребни. Цъфтежът е средно късен. Образува малко прашец със слаба кълняемост и е лош опрашител. Опрашва се от Златна превъзходна, Ричърд, Старкинг и Червена превъзходна. В плододаване встъпва рано и има много добра родовитост. Чувствителен е на струпясване и кръвна въшка и слабо чувствителен на брашнеста мана. Устойчивостта му на зимните студове е под средна. Изисква дълбоки, по-леки, плодородни почви. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на септември—началото на октомври. Те са едри (61 x 72 mm), със средно тегло 164 g, конусовидни, понякога кълбовидни до сплеснати. Кожичата е тънка, здрава, гладка, лъскава, жълта, покрита почти изцяло с размита и на неясни ивици червена окраска. Месото е жълтеникаво, понякога с червеникави жилки, плътно, зърнесто, крехко, сочно, сладко, освежаващо виненокисело, със слаб аромат и много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват през втората половина на ноември—първото десетдневие на декември и могат да се съхраняват до края на февруари—средата на март. При хладилни условия се съхраняват до края на май. По време на съхраняването страдат слабо от запарване.

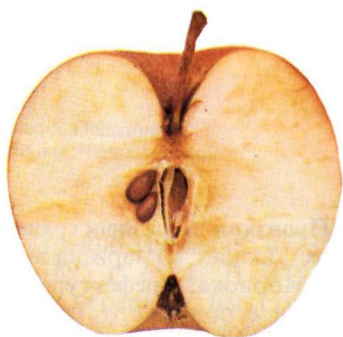
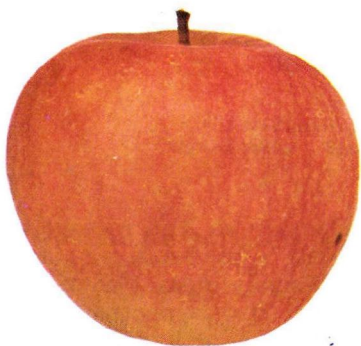
УЕЛСПЪР — WELLSPUR DELICIOUS

Синоним: Azwell.

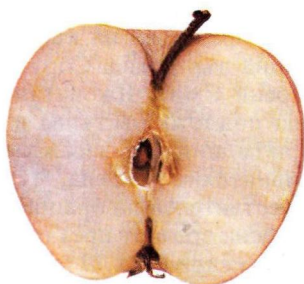
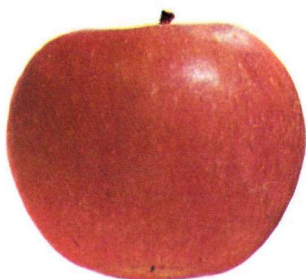
Произход и разпространение. Смята се за пъпков мутант на Старкинг, получен в Azwell, Wenatchee, щата Вашингтон, САЩ. Открит е от L. Green и C. Nelson през 1952 г. Размножава се от 1958 г. У нас е внесен през 1963 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е от типа спър, здраво, жизнено, с умерен растеж и стандартни размери (немалки). Добри резултати дава върху подложките М₂ и ММ_{III}. Скелетните клонове излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са умерени. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Спърголден. В плододаване встъпва много рано — три години след засаждането. Ражда изобилно и редовно. Чувствителен е на струпяване, но е слабо чувствителен на брашнеста мана. Изисква богати почви, с достатъчно влага. Плодовете придобиват беритбена зрелост през второто десетдневие на септември (няколко дни след Червена превъзходна). Те са едри (61 × 66 mm), със средно тегло 134 g, продълговатоконични, слабо асиметрични и слабо наведени, с широка пресечена петоъгълна основа, с пет много широки ребра, които са изразени доста ясно към върха, където са по-тесни. Кожицата е дебела, плътна, гладка, с блясък, слабо мазна, почти изцяло, плътна, еднообразно, размито, тъмночервено оцветена, с виолетов оттенък. Месото е светлокремаво до слабо жълтеникаво, плътна, финозърнесто, умерено сочно, сладко, киселина почти не се чувствава, ароматично, с много добро качество.

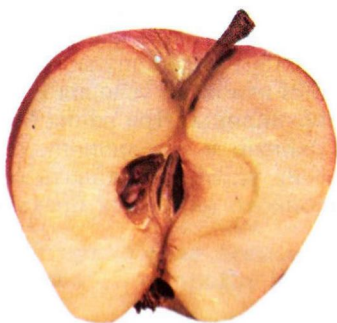
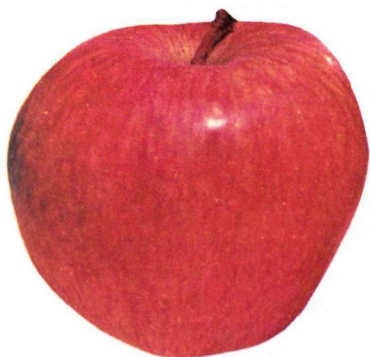
Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват в края на октомври. При обикновени условия се съхраняват до края на ноември, а в хладилници — до май.

ТРАКИЙСКА СЛАВА

УАЙНСЕП

УЕЛСПЪР

Произход и разпространение. Получен от кръстосване на Ролс Джанет х Червена превъзходна в опитната станция в гр. Мориока, префектура Ивате, Япония, през 1958 г. Изпитван е под името Тохоку (Tohoku 7). Разпространява се от 1962 г. и е един от основните сортове в Япония. У нас е внесен през 1970 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Короната е широкопирамидална до закръглена, гъста. Пробудимостта на пъпките е много добра. Плододава предимно на къси плодни клонки върху две- и тригодишна дървесина. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Грени Смит, Джонатан и Златна превъзходна. Върху семенна подложка встъпва в плододаване пет, а върху ММ₁₀₆ — три години след засаждането. Родовитостта е много добра и сравнително редовна. Чувствителен е на струпясване и слабо чувствителен на брашнеста мана. Плодовете придобиват беритбена зрелост през първото десетдневие на октомври. Те са много едри (66 x 79 mm), със средно тегло 190 g, плоскокълбовидни до кълбовидноконични, често наведени, с несиметрични половини, добре изравнени по едрина и форма. Кожицата е здрава, гладка, жълтозелена, покрита повече от 50% с размита и на ивици червена окраска. Месото е белезникаво до кремаво, плътно, хрупкаво, сочно, сладко, слабо кисело, с лек приятен аромат и добро до много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Съхраняват се около три месеца при обикновени условия и около пет месеца в хладилни плодохранилища. При ранна беритба по кожицата на плодовете, съхранени в хладилници, се появява запарване. При обикновени условия кожицата се набръчква, но доста по-малко, отколкото на Златна превъзходна.

ЧЕРВЕНА ПРЕВЪЗХОДНА — RED DELICIOUS

Синоними: Делишес — Delicious,
Старк делишес — Stark Delicious, Червен делишес.

Произход и разпространение. Случайно семеначе, открито в Peru, щата Айова, САЩ, през 1895 г. от J. Hiatt. Разпространен е във всички овощарски страни. У нас е внесен през 1934 г. и беше един от размножаваните сортове, но поради изместването му от превъзхождащи го мутанти разпространението му е преустановено.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Добри резултати дава върху подложките М₁, М₂, М₄ и М₉. Короната е ширококълбовидна, гъста. Водачът доминира. Скелетните клони са дебели, излизат под ъгъл около 45°С. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — умерена. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Джонатан, Златна пармена, Златна превъзходна и Йорк империал. В плододаване встъпва средно рано. Родовитостта е добра и сравнително редовна. Слабо чувствителен е на брашнеста мана, средно — на струпяване и силно на *Nectria galligena*. Развива се по-добре при по-топъл климат, понася добре атмосферните засушавания, средно чувствителен е на зимните студове. Изисква плодородни почви. Силно чувствителен е на недостиг на бор в почвата. Плодовете придобиват беритбена зрелост през второто десетдневие на септември. Те са много едри (72 × 81 mm), със средно тегло 230 g, продълговатоконусовидни, с широка основа, стеснен пресечен връх и ребра. Кожицата е дебела, здрава, гладка, жълто-зелена, по-голямата част от нея е покрита с тъмночервена окраска на ивици и петна. Месото е жълтеникаво, зърнесто, сочно, сладко, силно ароматично, с много добро качество.

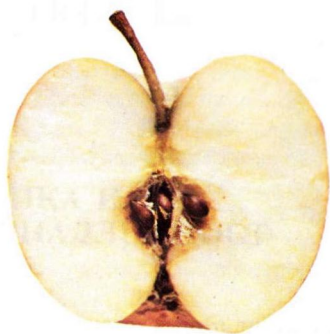
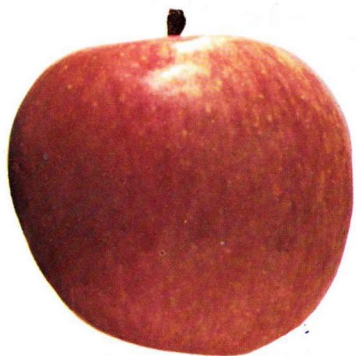
Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват до края на ноември, а в хладилници — до април. По време на съхраняването придобиват брашнеста консистенция, а при хладилни условия — запарване и лентичерално наплетняване.

ШАРДЕН — CHARDEN

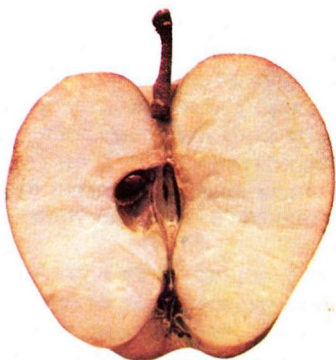
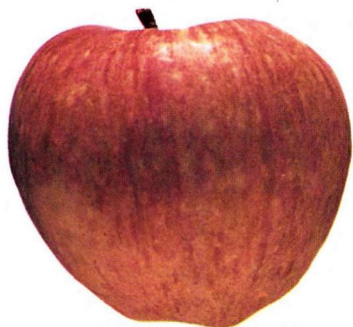
Произход и разпространение. Получен е от кръстосване на Златна превъзходна x Ренет Клошар в Опитната станция на ИНРА в Анжер, Франция, през 1958 г. Изпитва се от 1971 г. във Франция, Белгия, Холандия, Швейцария, Италия. У нас е внесен през 1975 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има много силен растеж. Короната е широкоразлатата, средно гъста. Пробудимостта на пъпките е много добра. Листата са големи до много големи, тъмнозелени. Плододава предимно на къси плодни клонки. Родовитостта е добра и редовна. Цъфтежът е средно късен и съвпада с цъфтенето на Златна превъзходна. Сортът е триплоиден, лош опрашител. Опрашва се от Грени Смит, Мелроуз и Червена превъзходна, а с родителските сортове образува интерстерилна група. По-слабо чувствителен е на струпяване и брашнеста мана от Златна превъзходна. Върху подложка М₉ започва да плододава 2—3, а върху М₂₇ 1—2 години след засаждането. Не се развива добре, когато е присаден на вирусно болни подложки и особено върху М₉. Плодовете придобиват беритбена зрелост през второто десетдневие на октомври или около две седмици след Златна превъзходна. Те са едри до много едри (69 x 87 mm), със средно тегло 235 g, кълбовидни до кълбовидноконични. Кожицата е гладка, зелена, в консумативна зрелост - жълтозелена, устойчива на ръждивост. Месото е бледокремаво до жълтеникаво, плътно, сочно, сладко, слабо възкисело, ароматично, с много добро качество.

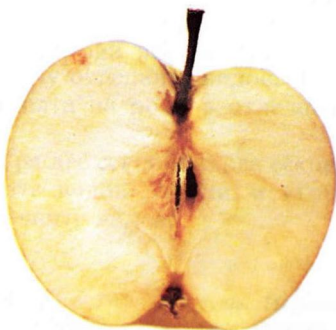
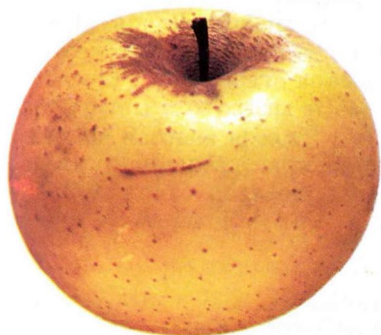
Технологична характеристика. Плодовете не са много устойчиви на транспорт и манипулация. В хладилни плодохранилища запазват вкусовите си качества от февруари до май.

ФУДЖИ

ЧЕРВЕНА ПРЕВЪЗХОДНА

ШАРДЕН

КРУША — *PIRUS L.*

СИСТЕМАТИКА И БОТАНИЧЕСКА ПРИНАДЛЕЖНОСТ

Крушата спада към рода *Pirus*, подсемейство ябълковидни — *Pomoideae*, семейство розоцветни — *Rosaceae*.

В ботаническо отношение крушата се отличава от ябълката по следните признаци: започването на цъфтежа е акропетално, т.е. първо цъфтят долните цветове на съцветието в последователен ред, както са наредени в спиралата на съцветието, и най-после централният цвят; при крушата стълбчетата на пестика са разделени до основата; във всяка семенна камера (гнездо) на завърза има по две семепъпки (при ябълката са 4—6); ендокарпът е ципест, но е по-мек, отколкото при ябълката; в основата плодовете нямат дръжчена ямичка, а са изтеглени (при културните сортове има и изключения).

Видовият състав на рода *Pirus* доскоро не бе твърдо установен. Описани са 60 вида. Характерно за това систематично поделение на рода през последните две десетилетия обаче бе разчленяването на видовете на сравнително по-малки таксони. Най-ново изследване по систематиката на рода е работата на Павлов¹. В нея са систематизирани основните проучвания по този въпрос, като е извършена съществена, солидно аргументирана ревизия. В предлаганата систематика на този сложен и богат на полиморфни видове род едновременно с показаната връзка между отделните видове и серии (групи) е отразена и еволюцията на рода в отделните части на неговия ареал.

Павлов подразделя рода *Pirus* на две секции: първа секция — *Pirus*, която обхваща западните видове круши, и втора секция — *Pashia* Koehne — източните видове.

---

¹Павлов, А.В. К вопросу о систематике рода *Pirus* — груша. Научные труды Северозападного научно-исследовательского Института сельского хозяйства, вып. XXV, Садоводство и цветоводство, Л., 1973.

I. Секция **PIRUS comb. nova**. Дърветата имат различни размери, листата са сравнително еднообразни по форма, с дребно назъбена или гладка периферия. Венчелистчетата са с равна периферия; стълбчетата са пет, в основата обикновено мъхнати. Характерни за спадащите към секцията видове са: продължителен период на покой, късен или среден срок на цъфтеж, по-късно встъпване в плододаване, неустойчивост към много гъбни болести. Разпространени са в Европа, Северна Африка, Западна и Средна Азия. Тип на секцията е *P. communis* L.

Секцията се разделя на три серии видове:

серия *Pirus*;

серия *Armoricana* (Decne.) A. Pavl.;

серия *Argyromalon* (Fed.) A. Pavl.

II. Секция **PASHIA (Koechne) A. Pavl. comb. nova**. Дърветата са средно големи или големи, с по-големи, отколкото при първа секция листа, с едро назъбена периферия. Венчелистчетата обикновено са нарязани на края; стълбчетата са 2—5, без мъх в основата. Характерни за спадащите към секцията видове са: къс период на дълбок покой и съответно ран цъфтеж, способност за залагане плодни пъпки странично върху летораста, ранно встъпване в плододаване, устойчивост на повечето гъбни болести. Разпространени са в Средна, Южна и Източна Азия. Тип на секцията е *P. pashia* Ham.

Секцията също се разделя в три серии видове:

серия *Sinenses* Maleev ex A. Pavl.;

серия *Pirifoliae* A. Pavl.;

серия *Pashia*.

Родът *Pirus* се подразделя на 12 секции,

6 серии и 36 вида.

Домашна круша — *Pirus domestica*. Домашната круша има полифелитичен произход и представлява комплексен вид. Повечето от културните европейски сортове круши са произлезли от обикновената дива круша — *Pirus communis* L. В създаването на европейските сортове, особено в по-ново време, все повече наред с обикновената круша — *P. communis*, се въвличат и видовете маслинолистна круша — *P. eleagrifolia* Pall., бадемovidна круша — *P. amygdaliformis* Villars, снежна круша — *P. nivalis* Jacq., върболистна круша — *P. salicifolia* Pall. и др. Това е резултат твърде често на естествена или изкуствена междувидова и вътревидова хибридизация, хетерозиготни семеначета, пъпкови мутации, полиплоидия и

др. Родоначалници на китайските и японските крушови сортове са видовете от секцията *Pashia*: усурийската круша — *P. ussuriensis* Max., брезелистната круша — *P. betulifolia* Vge., яйцевидната круша — *P. ovoidea* Rehd., и др. Домашната круша е дървесно растение с добре изразено стъбло, с различни размери и различна дълголетност, но като правило не достига размерите на обикновената дива круша (*P. communis*) и полукултурните сортове. Клоните са дебели или тънки, твърде често без или с клончета тръни. Листата са с различна големина, но обикновено са големи, яйцевидни, овални, обратнойяцевидни, закръглени, при основата клиновидни, закръглени или сърцевидни, със заострен или тъп връх, голи или мъхести. Плодовете са крушовидни или кълбовидни.

МОРФОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Морфологична характеристика на дървото. По размери крушовите дървета са големи (Попска круша, Аманлиева масловка, Хардиева масловка), средни (Вилямова масловка, Д-р Жюл Гюйо, Конференция, Абат Фетел) и малки (Пас Красан, Клержо). Размерите на дърветата върху семенни подложки са средни — Вилямова масловка, Д-р Жюл Гюйо, а върху дюлеви подложки са малки.

При отделните крушови сортове се наблюдава различие и във формата на короната, като при повечето е пирамидална, и то най-често широкопирамидална (Жифардова масловка, Клапов любимец, Харденпонтонтова масловка), порядко високотирамидална (Добра Луиза, Хардиева масловка, Деканка на комисията). При някои сортове в млада възраст е метловидна, прибрана (Пас Красан, Хардиева масловка). Наред с това короната може да бъде висока, ниска и пр.

Освен по форма, короните се различават и по гъстота. Едни сортове имат рядка корона (Жифардова масловка, Хардиева масловка, Д-р Жюл Гюйо), други гъста (Харденпонтонтова масловка).

Морфологична характеристика на клончетата. Клончетата на крушата са дървесни, лакомци, предивременни, слаби, къси (пръстеневидни), торбести (торбички), т.е. каквито са и при ябълката и са разгледани в частта Ябълка (вж. фиг.

5, 6, 7), а освен това има и два вида, които не се срещат при ябълката — копиевидни и тръни (тръноподобни).

Копиевидни клончета (фиг. 13). Тези клончета, както и слабите, обикновено са дълги 5—15 cm, в основата са по-

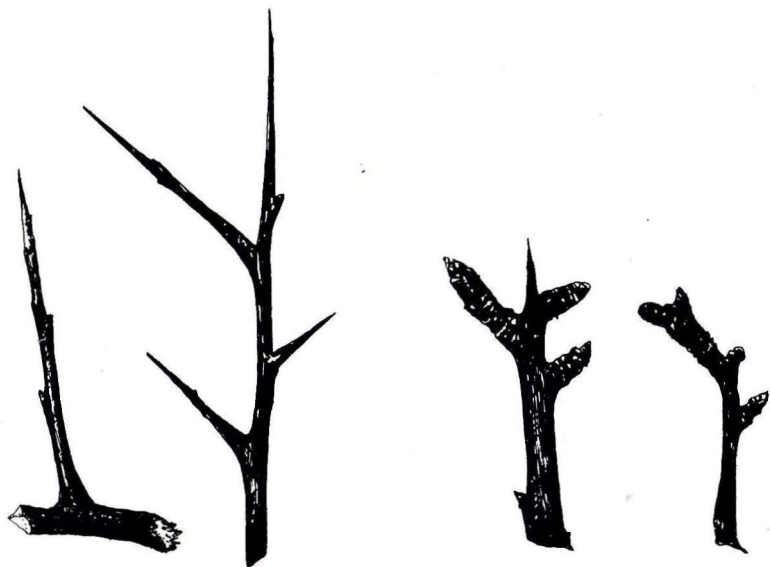
Фиг. 13. Копиевидни клончета

дебели, като постепенно към върха изтъняват и лесно се огъват. По това именно се различават от слабите клончета, чиято дебелина както в основата, така и към върха е почти еднаква. Като правило са разположени под зоната на дървесните и слабите клончета. По всичко останало приличат на слабите клончета, поради което не се разграничават, а се разглеждат като един вид клончета от мнозина автори.

Тръни (тръноподобни) клончета (фиг. 14). Това са тръни, обикновено дълги 5—15 cm. Отстрани по тях може да има също тръни, растежни или плодни пъпки. Тръноподобни клончета имат много от дивите видове и много малко от културните сортове. Срещат се при Ахче, Пауталия, Зимна деканка, Оливие дьо Сер и др. Характерни са за хибридите

растения, отрънеността в основата на които е по-голяма, а към върха на короната може и да липсва. Характерно е още, че самият трън на върха на тръноподобните клончета може да закърнее и отпадне.

Фиг. 14. Тръни (тръноподобни клончета) при крушата

Морфологична характеристика на пъпките и цветовете. Пъпките на крушата, както и при останалите овощни видове са два вида: листни и плодни. Листните пъпки почти не се различават от тези на ябълката и са също четири типа: връхни, странични пазвени, спящи и адвентивни (описани са в частта Ябълка).

Плодните (репродуктивните, генеративните) пъпки на крушата са смесени. Те са по-големи от листните пъпки, с по-закръглена форма и съдържат както зачатъчни цветни бутони с чашелистчета, венчелистчета, тичинки и плодници, така и зачатъци на листа и летораста, поради което от тях се развиват цветове (плодове), листа и дървесина. От една плодна пъпка се развиват най-често 6—7 цвята. Разположени

са по върховете на плодоносещите клончета (къси, торбести, слаби). При някои сортове се развиват като странични в пазвите на листата. Високата агротехника значително благоприятствува образуването на странични плодни пъпки.

Цветовете на крушата са двуполови, хермафродитни, събрани в щитовидни съцветия. Всяко съцветие има най-често 6—7 цвята. Първи цъфтят долните цветове в съцветието, които са обикновено по-едри и с по-дълги дръжки, както са наредени в последователен ред, и последен — средният (най-горният) цвят. Стълбчетата на пестика са разделени до основата. Плодникът е петгнезден.

Строеж на плодовете. Плодът на крушата е от групата на ябълковидните (*Pomoideae*), характерно за които е, че в образуването им взема участие не само плодникът, но и цветната тръбица, която е образувана от срастването на частите на цвета в основата му. Поради това плодът на крушата, както и на ябълката, е лъзлив, псевдокарпен.

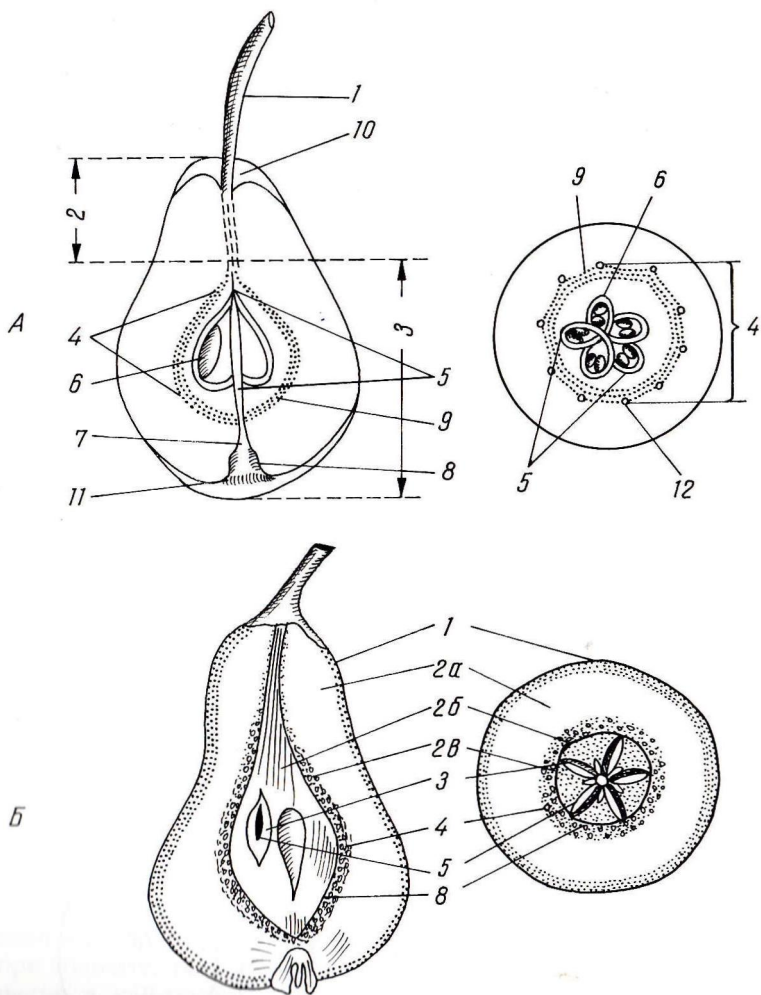
Крушовите плодове биват: много дребни (до 25 g), дребни (от 25 до 50 g), под средно едри (от 50 до 100 g), средни (от 100 до 150 g), над средно едри (от 150 до 200 g), едри (от 200 до 300 g) и много едри (над 300 g). Формата на крушовите плодове е сравнително постоянна и е важен характерен белег за сортовете. Различават се две части на плода — шийка и тяло (фиг. 15). Шийката е тясната част, към която е прикрепена дръжката, а тялото — широката част, завършваща с чашката. Основните форми на плода са две — крушовидна и кълбовидна. Формата е крушовидна, когато извивката, образувана от шийката и тялото, е вдлъбната, а кълбовидна, когато плодът е почти закръглен. По-подробно формите на крушовите плодове посочваме на фиг. 16.

Напречният профил на крушовите плодове е кръгъл, а при някои — ръбест и набразден.

Крушовите плодове обикновено нямат дръжчена ямичка. Плодовата дръжка може да бъде по-къса или по-дълга, тънка или дебела, извита, поставена право или косо. Тя е къса, ако е до 20 mm, средно дълга — от 20 до 30 mm, и дълга — над 35 mm.

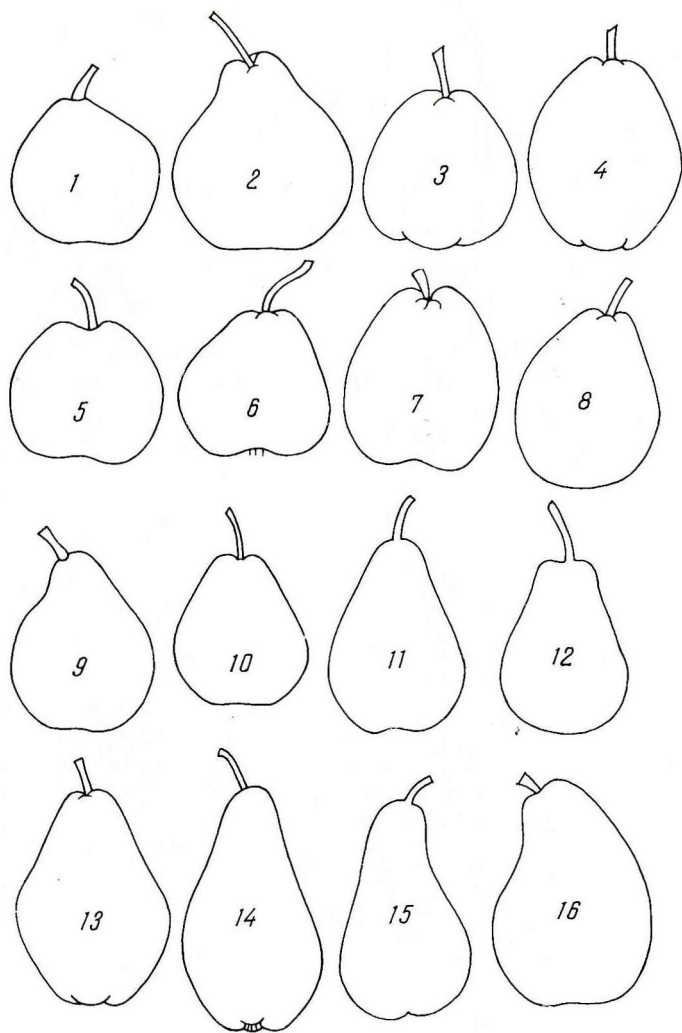
Кожицата (екзокарпът) се характеризира със специфична окраска, повърхност, дебелина, плътност, точки и мазен пласт.

Окраската на плодовете е най-често жълта, с различни нюанси, зеленикаво-жълта или жълтеникаво-зелена, при някои сортове със зачервяване по огряваната страна.

Фиг. 15. Морфологично и анатомично устройство на крушов плод:

А: 1 — дръжка, 2 — шийка на плода; 3 — тяло на плода; 4 — плодова сърцевина; 5 — семени камери; 6 — семена; 7 — подчашечна тръбница; 8 — чашка; 9 — каменисти клетки; 10 — дръжечна ямчица; 11 — чашечна ямчица; 12 — проводящи сночета; Б: 1 — екзокар; 2 — мезокар (2а — външно месо, 2б — вътрешно месо, 2в — плодова сърцевина); 3 — ендокар; 4 — проводящи сночета; 5 — семена; 6 — каменисти клетки

Фиг. 16. Форми на крушови плодове:

1 — сферична; 2 — късотурбиновидна; 3 — късосплесната; 4 — късодюлевидна; 5 — ябълковидна; 6 — сплеснато-турбиновидна; 7 — бичвовидна; 8 — яйцевидна; 9 — турбиновидна; 10 — пресеченотурбиновидна; 11 — крушовидна; 12 — пресеченкрушовидна; 13 — дюлевидна; 14 — удълженкрушовидна; 15 — кратуновидна; 16 — удължена (по E. Baldini и F. Scaramuzzi)

Мазният пласт върху кожицата на плодовете представлява восъкоподобно вещество. Той ограничава изпарението на вода от плода, пречи на задържането на водните капки по повърхността, което допринася за по-доброто съхраняване на плодовете.

Характерно за крушовите плодове е, че имат силно разраснал околоплодник (мезокарп) с двуслойна месеста част — външно и вътрешно месо.

Вътрешната част на крушовия плод има същото устройство, както ябълковият плод (вж. фиг. 10).

БИОЛОГИЧНИ ОСОБЕНОСТИ

Особености на растежа. Характерно за растежа на крушата е силно израстване на връхните части на клоните от първи и втори разред, обуславящо изграждането на етажна корона, което особено ясно се проявява при млади дървета. Отслабналият растеж на страничните образувания, излизаци под прав ъгъл, от своя страна, обуславя формирането на голямо количество къси обрастващи клончета, които са значително повече, отколкото при ябълката.

Пробудимостта на пъпките на крушата, общо взето, е по-голяма, отколкото при ябълката, а разклоняемостта (израстването на дървесни, слаби и копиевидни клончета) е значително по-слаба, поради което короните на повечето крушови сортове са редки, но с повече къса плодоносеца дървесина. Има сортове с много добра пробудимост на пъпките и много слаба разклоняемост. Типични в това отношение са Добра Луиза и Хардиева масловка.

Пробудимостта към растеж на различните пъпки върху един и същ прираст при крушата е различна. Тя е най-голяма при пъпките, разположени във връхната половина на прираста, а най-малка — в долната му част. При отделните сортове възбудимостта на пъпки, имащи еднакво разположение върху прираста, е различна.

Разклоняемостта на отделните крушови сортове е различна. Най-голяма разклоняема способност имат: Попска круша, Харденпонтва масловка; средна — Вилямова масловка, Жифардова масловка, Конференция; слаба — Абат Фетел, Добра Луиза, Д-р Жюл Гюйо, Клапов любимец, Пас Красан; много слаба — Хардиева масловка.

На всеки годишен прираст на многогодишните клони на крушата се разполагат по различен начин вегетативни и плодни органи. Върху едногодишния прираст се разполагат вегетативни (листни, дървесни) пъпки и рядко плодни, а върху двугодишния — плодни и по-малко листни пъпки. На следващата година, когато двугодишната част на клонката е станала тригодишна, късите плодни клончета вече плододават, което значи, че залагането на плодните пъпки става върху двугодишна дървесина, а плододаването — върху тригодишна. На едногодишен прираст като правило европейските круши не плододават, както може да плододава усурийската круша и произхождащите от нея хибриди (подобно на сибирската ябълка). Изключение от европейските крушови сортове до известна степен правят Вилямова масловка, Конференция и др.

Плододаващите образувания на крушата се намират върху прирасти от различни възрасти и заемат странично положение, а плодовете се образуват върху техните върхове. Поради това плододаването при крушата, както и при останалите семкови овощни видове, е предимно върхно и рядко странично. Благоприятна за страничното плододаване е високата агротехника при интензивните насаждения. Крушата е един от овощните видове, при които е изразено най-силно формирането на реколтата върху миналогодишни части на дървото, обрастващи предимно с плодни торбички. Във връзка с плододаването върху многогодишни части на дървото и образуването на плодни пъпки по върховете (краищата) на клончетата крушата има сравнително неголям брой точки, формиращи плодове. Това обаче се компенсира с по-големите размери на плодовете.

Цъфтеж. Крушата е средно рано цъфтящ овощен вид. Времето, през което протича цъфтежът, и неговата продължителност са в зависимост не само от сорта, но и от условията на околната среда — климат, надморска височина, метеорологични условия, изложение, агротехника и др. От изключително значение е температурата на въздуха. В случая се проявява значителна локализация на жизнедеятелността на растението — началото на цъфтежа се определя от температурата на въздуха и не зависи от жизнедеятелността на кореновата система.

Според времето, през което протича цъфтежът, сортовете се разделят на рано, средно рано и късно цъфтящи. Някои автори ги обособяват в четири групи: рано, средно рано,

средно късно и късно цъфтящи. Това групиране възприемаме и ние. В години с продължителна зима и хладна ранна пролет, последвани от сравнително топло време, различията в срока на цъфтежа при отделните групи сортове намаляват.

Последователният ред на започване на цъфтежа на отделните сортове обаче не зависи от климатичните и другите външни условия на месторастенето.

Времето на цъфтежа на плодните пъпки върху едно и също дърво е повече или по-малко различно и зависи от вида на клонката, върху която се намират, от положението им в короната и съцветието. По-рано започват да цъфтят плодните пъпки по торбестите клончета, а след това разположените по късите и слабите клончета. Освен това плодните пъпки, които се намират върху торбестите клончета, разположени върху по-ниските скелетни клони, цъфтят по-рано. Цъфтежът е по-ран от южната страна на короната, отколкото откъм северната. Цветните пъпки, намиращи се в средата на съцветието, цъфтят по-късно от останалите.

В години с по-топла пролет разликата във времето между рано, средно и късно цъфтящите сортове се намалява значително.

Узряване. Времето на узряване на крушовите плодове зависи преди всичко от сорта, като силно се влияе от климатичните условия и агротехниката. Относителният ред на узряване, при еднакви външни условия, е твърде постоянен — даден сорт узрява винаги по-рано, едновременно или по-късно от друг сорт. Периодът на узряване на разпространените у нас крушови сортове е кръгло четири месеца: юли—октомври, като най-голяма част от тях узряват през август—септември, а някои много ранни сортове и в най-топлите райони на страната — в края на юни.

По-бедните почви и по-голямата възраст на дърветата ускоряват узряването с няколко дни. При сортове, присадени върху дюлева подложка, плодовете узряват по-рано, отколкото при присадените на семенна подложка. Нападнатите от болести и неприятели плодове, особено червивите, узряват винаги по-рано.

Родовитост. Крушата встъпва в плододаване в различна възраст. По-голяма част от сортовете върху семенна подложка започват да плододават пет години след засаждането и най-малко след три, когато са върху дюлева подложка, а единични плодове дават и на 2-ата година.

Средната родовитост на културните сортове на крушата

обикновено е по-малка, отколкото при ябълката. При отделни сортове обаче добивите от дърво са твърде високи. Такива са например Водник и Попска круша, добивите при които от отделни дървета достигат 500—800 kg; при Жозефина Мехелнска и Енисейка са 400 kg. Големи добиви от отделно дърво са характерни за повечето от полукултурните сортове. Добивите от отделно дърво на някои културни сортове, като Харденпонтова масловка и Боскова масловка, достигат 300 kg, от Вилямова масловка, Добра Луиза, Хардиева масловка, Мадам Верте — 250 kg, Пас Красан — 150 kg. Добивът от единица обем от короната на тези сортове обаче е сравнително висок и при съгъстено засаждане от единица площ от тях се получават високи добиви, достигащи 5—6 и повече тона от декар.

КЛАСИФИКАЦИЯ НА КРУШОВИТЕ СОРТОВЕ

За крушовите сортове са предлагани доста много класификации, но все недостатъчно сполучливи. Затрудненията идват от голямото разнообразие на признаците на сортовете. От старите класификационни системи най-широко приложение е придобила естествената класификация на Lucas (1849, 1853, 1869). Според нея крушовите сортове, както и ябълковите в зависимост от вътрешни и външни признаци (свойства на месото, форма и кожа) на плодовете, се разделят на 15 фамилии, а именно: масловки, полумасловки, бергамоти, полубергамоти, зелени дълги, бутилковидни, аптекарски, зурлести (Rüsseletten), мускатови, мазни (сочни), ароматични, продълговати кухненски, закръглени кухненски, продълговати винени и закръглени винени.

Hedrick (66) подразделя крушовите сортове в зависимост от времето на узряване на три секции: летни, есенни и зимни, а общо трите секции в зависимост от формата на плодовете — на седем групи.

Посочените класификации с изключение на предлаганата от Туз (1971) са изградени въз основа на признаците на западноевропейските сортове. Те не могат да бъдат приложени за източноевропейските и азиатските групи.

Класификации на крушовите сортове въз основа на генетични признаци са създадени от К. Kikuti (1924) и Grane и D. Lewis (1940). Те са изградени върху един от признаците на отделен орган и както и посочените преди това, също са неудовлетворителни.

В класификационната система, предлагана от Туз, сортовете на домашната круша са групирани по географски райони в пет сортотипови групи: 1 — южноевропейска, 2 — западноевропейска, 3 — източноевропейска, 4 — кавказка, 5 — средноазиатска. В пределите на всяка група разграничава сортотипове, в които се включват сортове със сходни признаци и свойства. Ценното на предлаганата от Туз класификационна система е, че при групирането на сортовете са взети под внимание много признаци и свойства, и то отличаващи се с голяма константност, като формата и строежа на короната, архитектониката на корка, формата на съцветията и цветовете, мъхнатостта на стълбчето, съцветията и вегетативните органи.

В много помологии, ръководства и учебници по овощарство крушовите сортове се разглеждат, без да бъдат групирани в по-големи единици. Често те се разглеждат по азбучен ред на наименованията им или се групират в зависимост от времето на узряването (настъпването на консумативна зрелост) на летни, есенни и зимни. У нас са възприети и двете системи.

Летните сортове са най-ранни. Плодовете им узряват обикновено през юли и първите две десетдневия на август. Потребителна зрелост придобиват още на самото дърво. Съхраняемостта им е малка — около 7—10 дни, поради което трябва да бъдат употребени в непродължително време.

При есенните сортове беритбената зрелост настъпва през последното десетдневие на август—началото на септември, а потребителната — 15—30 дни след беритбата. Те са най-многобройните и най-разпространените.

Зимните сортове са най-късни. Беритбената зрелост на плодовете настъпва през септември—октомври, а консумативната — 1—4 месеца по-късно, като някои от тях траят до късна пролет.

В по-старите класификационни системи на крушовите сортове са въведени някои наименования, отнасящи се до отделни групи сортове, които са се наложили като безспорни и възприети от всички автори. Такива групи са: масловки, полумасловки, бергамоти, кухненски.

Масловки. Круши с напълно топящо се месо, типично крушовидни или затъпеноконусовидни, правилно изградени, без гърбици и изпъкналости върху най-широката сводовидна част, обикновено по-дълги, отколкото широки; рядко дължината е равна на ширината. Плодовете са изтънени към дръжката, като дръжчената страна обикновено е тъпозаострена, а не сплесната, без значение, как е обагрена кожицата.

Полумасловки. Круши, които по форма и външен вид са напълно еднакви с масловките, от които се различават само по месото, което е полутопящо се.

Бергамоти. Круши с напълно топящо се месо, с еднакво качество както масловките, но със сплесната или закръглена форма и по-специално сплеснати откъм дръжчената страна.

Кухненски (термин, употребяван главно в Германия). Круши с твърдо или ряповидно месо, които не са стипчиви, а блудкавосладки, обикновено неподходящи за консумация в прясно състояние.

В международната статистика (FAO) за ябълката и крушата се употребяват термините: неспецифицирани, десертни и за преработка. Това е търговска класификация.

КРУШОВИ СОРТОВЕ

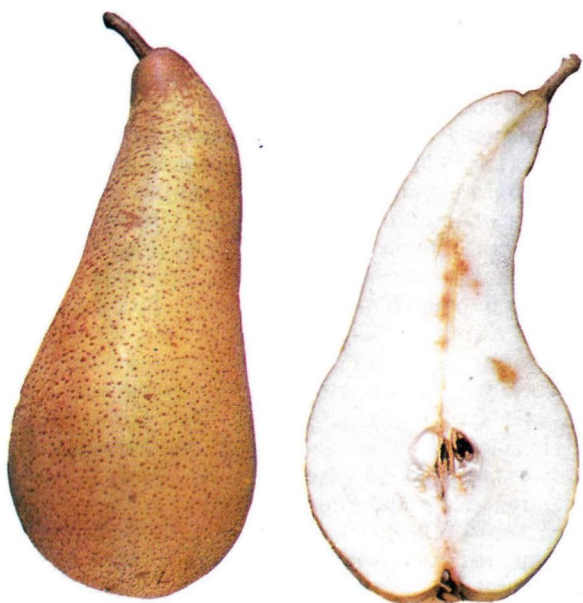
АБАТ ФЕТЕЛ — ABBÉ FETEL

Синоними: Abbate Fetel, Фетел.

Произход и разпространение. Произлиза от семеначе, получено вероятно от кръстосването на Клержо х Добра Луиза във Франция, открито от абат Fetel през 1869 г. Размножаването му започва през 1874 г. от пепиниериста Ж. Лиabo. Разпространен е най-много в Италия и Франция. У нас е внесен през 1964 г. Разпространен е слабо.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е средно силнорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е задоволителен. Короната е прибрана, високопирамидална. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — слаба. Клоните са гарнирани много добре с плодоносеца дървесина. Кората на стъблото и клоните е беззникава. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Добра Луиза, Д-р Жюл Гюйо, Клапов любимец и Пакхамс триумф. В плододаване встъпва рано, родовитостта нараства бързо и е редовна. Плододава и върху двегодишна дървесина. Чувствителен е на *Pseudomonas barkeri* и слабо до средно чувствителен на струпясване. Чувствителен е и на хлороза. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември—началото на октомври. Те са едри (102 x 72 mm), със средно тегло 164 g, най-често кратуновидни, изкривени, несиметрични, с изпъкналости и вдлъбнатини, много неизравнени по големина и форма. Често срещаните се партенокарпни плодове още повече подсилват неизравнеността. Кожицата е тънка, слабо грапава, светлодо бронзовожълта, понякога с бакъренооранжев или розов руменец, с ръждива дръжчена страна. Месото е беззникавокремаво, полутопящо се, сладко, ароматично, приятно, с добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят средно транспорт. Консумативна зрелост придобиват към средата на октомври. При хладилни условия се съхраняват до началото на януари. Отлични са за преработка в нектар и добри за компот.

АБАТ ФЕТЕЛ

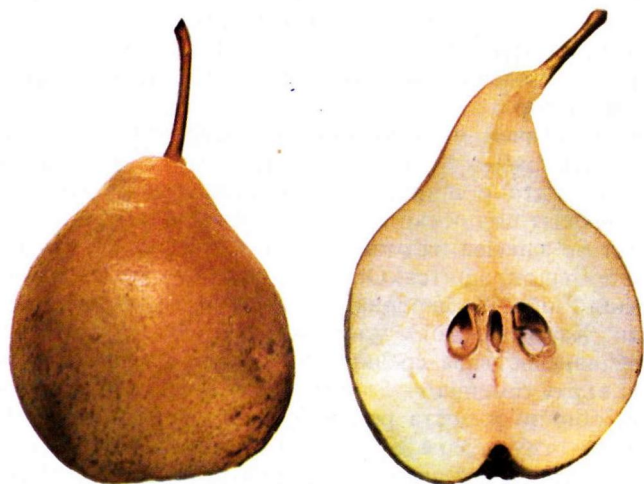
АЛЕКСАНДРИН ДУИАР — ALEXANDRINE DOUILLARD

Синоним: Alexandrine.

Произход и разпространение. Получен е в Нант, Франция, открит е от Douillard (младши) през 1845 г., а се размножава от 1952 г. Разпространен е най-много във Франция. У нас е внесен през 1966 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е с добър растеж. Афинитетът му с дюлева подложка е много добър. Короната в млада възраст е широкопирамидална до елиптична, а по-късно — кълбовидна. Скелетните клони излизат под ъгъл, близък до 45°С. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — слаба. Цъфтежът е ран. Сорътът е добър опрашител. Опрашва се от Вилимова масловка, Пас Красан, Хардиева масловка. Интерстерилен е с Епин дьо Мас. В плододаване встъпва рано, родовитостта е много добра и редовна. Чувствителен е на струпяване, доста чувствителен на *Pseudomonas barkeri*. Има добра студоустойчивост. Невзискателен е към почва, но е един от най-чувствителните сортове на хлороза. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на септември—началото на октомври. Те са много едри (90 x 68 mm), със средно тегло 208 g, крушовидни, несиметрични, с неравна повърхност, с малки ребра към чашечната страна. Кожицата е тънка, гладка, лъскава, златистожълта, фино бронзирана, често с кафяво-червен руменец по огряваната страна. Месото е бяло, полуфино, нежно, доста сочно, сладко, слабо кисело, с несилен специфичен аромат и вкус, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт. Консумативна зрелост придобиват през третото десетдневие на октомври. По презелите плодове се явява благородно гниене. В хладилни условия се съхраняват до средата на януари. Много добри са за преработка и компот.

АЛЕКСАНДРИН ДУИАР

БОСКОВА МАСЛОВКА — BEURRÉ BOSC

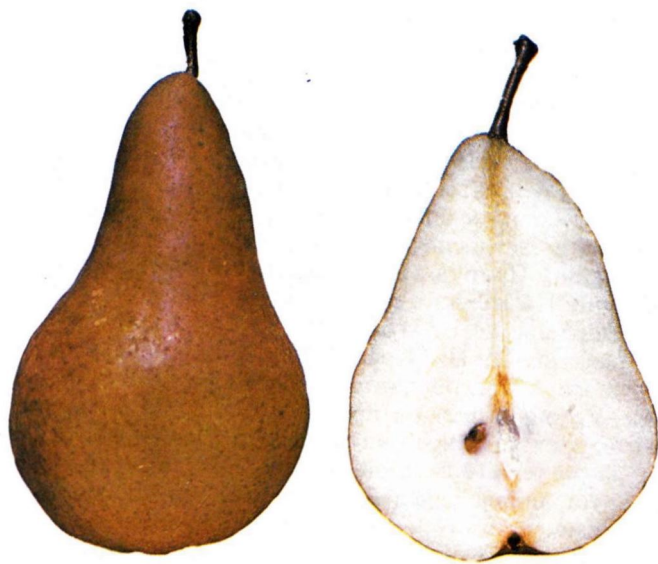
Синоними: Боскова бутилковидна, Царска корона, Kaiser Alexander.

Произход и разпространение. Получен е от случайно семеначе, открито в околностите на Arremont, Франция, от M. Modiot в края на XVIII в. Размножава се от 1835 г. Разпространен е във всички европейски страни, които произвеждат круши. У нас е внесен преди около 80 години и е основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има умерен растеж. Афинитетът му с дюлева подложка е лош. Короната е широкопирамидална, рядка. Скелетните клони излизат под остър ъгъл, но отчесване не се наблюдава. Водачът не запазва надмощието си. Цъфтежът е късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Вилиямова масловка, Д-р Жюл Гюйо, Жифардова масловка, Клапов любимец, Пас Красан, Харденпонтова масловка и Хардиева масловка. В плододаване встъпва средно рано: върху дюлева подложка 3—4, а върху семенна — 5—6 години след засаждането. Плододава обилно и доста редовно. Чувствителността на плодовете на струпяване е средна, а на листата — по-слаба. Издръжливостта на зимни студове е средна, а на повратни пролетни мразове — слаба. Не понася горещини — появяват се пригори по листата. Изисква плодородни почви, осигурено напояване и по-запазени месторастения. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на септември—началото на октомври. Те са много едри (108 x 74 mm), със средно тегло 260 g, продълговатокрушовидни (бутилковидни), доста еднообразни. Кожицата е крехка, суха, жълто-кафява, с големи ръждиви точки, често покрита с бронзовокафява ръждавина. Месото е кремаво-жълто, сочно, топящо се, сладко, слабо киселичко, с мускатен аромат и много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете се държат добре на дървото. Понасят средно транспорт. Изискват внимателна манипулация. При хладилни условия се съхраняват 2—3 месеца, а при обикновени — 2—3 седмици. При неподходящ момент на беритба и нерегулиран режим на съхраняване плодовете гният и страдат от потъмняване на месото. Подходящи са за консумация в прясно състояние и за преработка.

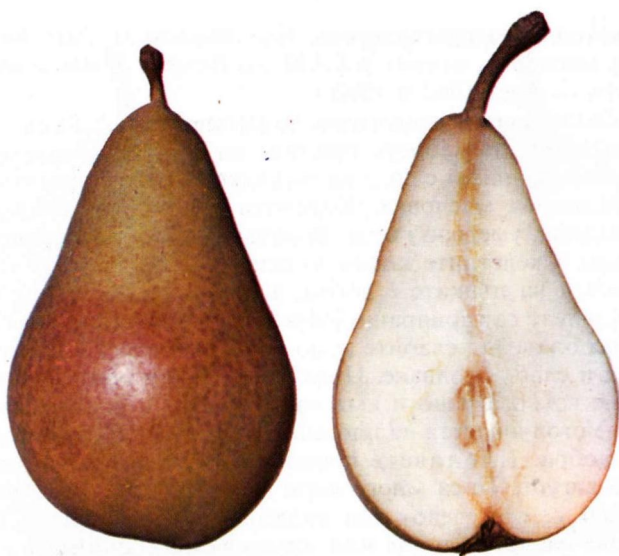
БОСКОВА МАСЛОВКА

**БУТИРА ПРЕКОЧЕ МОРЕТИНИ
(РАННА НА МОРЕТИНИ) —
BUTTIRA PRECOSE MORETTINI**

Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Кошия (Cosia) x Вилимова масловка в Италия от А. Morettini. Разпространява се от 1956 г. У нас е внесен през 1960 г. и е слабо разпространен. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната в млада възраст е прибрана или обратнопирамидална, гъста, а по-късно — елипсовидна. Скелетните клони излизат под остър ъгъл и са почти еднакво силни с водача. Характерна е светлосивата, гладка кора на стъблото и скелетните клони. Пробудимостта на пънките и разклоняемостта са средни. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Абат Фетел, Д-р Жюл Гюйо, Жифардова масловка и Пас Красан. В плододаване встъпва рано и има много добра родovitост. Доста устойчив е на струпяване. Устойчив е и на пригор. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на първото и през второто десетдневие на август. Те са едри (86 x 61 mm), със средно тегло 165 g, крушовидни, с недобре изразена шийка, много правилни, изравнени по големина и еднообразни по форма. Кожичата е тънка, много гладка, слабо мазна, светложълтозеленикава, в повечето случаи с красиво розовочервеникаво оцветяване по огряваната страна, с много привлекателна външност. Месото е белезникаво, сравнително плътно, нежно, сочно, от типа на масловките, сладко, възкисело, слабо стипчиво, ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт. При хладилни условия могат да се съхраняват до шест седмици. Консумират се предимно в прясно състояние, но са много добри и за преработка в компот.

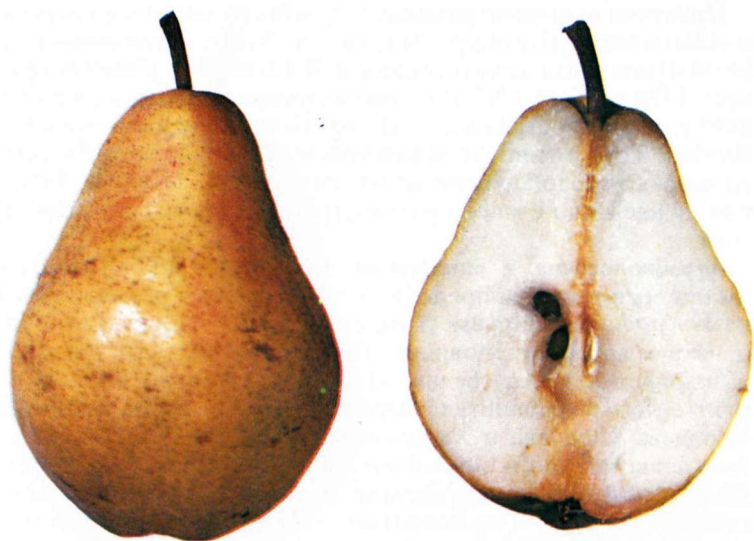
БУТИРА ПРЕКОЧЕ МОРЕТИНИ

**ВИЛЯМ (УЙЛЯМ) БОУВИ —
WILLIAM BOVEY**

Произход и разпространение. Нов пъпков мутант на Вилямова масловка, открит в САЩ от Bovey. У нас е внесен два пъти — през 1962 и 1965 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е слаборастящо, по хабитус прилича на Вилямова масловка. Има добър афинитет с дюлева подложка, което е предимство пред Вилямова масловка. Короната е прибрана, обратно-пирамидална, умерено гъста. Водачът при добро формиране доминира. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — умерена. Клоните са гарнирани добре с плодоносеца дървесина, като преобладават слабите и по-малко късите клончета, но се явява и слабо оголване. Цъфтежът е ран и обилен. В плододаване встъпва рано и има много добра и редовна родovitост. Устойчивостта на плодните пъпки на повратните студове е добра. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на август. Те са много едри (80×72 mm), със средно тегло 200 g, пресечено- или сплеснато турбиновидни (при Вилямова са дюлевидни или крушовидни), с неравна повърхност. Кожицата е тънка, гладка, наситеножълта, понякога с руменец по огряваната страна. Изобщо по плодовете много прилича на майчиния сорт. Месото е белезникаво-кремаво, сочно, топящо се, сладко, със силен (но по-слаб, отколкото на Вилямова масловка) приятен аромат, с отлични вкусови качества.

Технологична характеристика. Технологичните качества на плодовете не се различават от тези на Вилямова масловка — те са отлични за компот и нектар.

ВИЛЯМ (УЙЛЯМ) БОУВИ

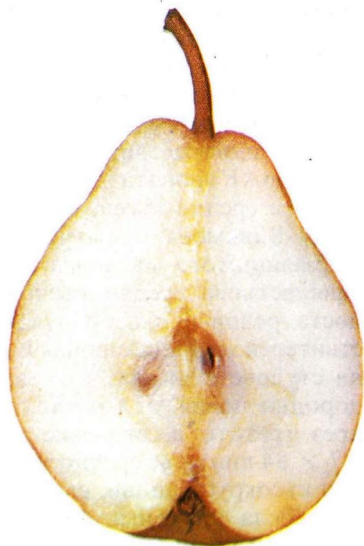
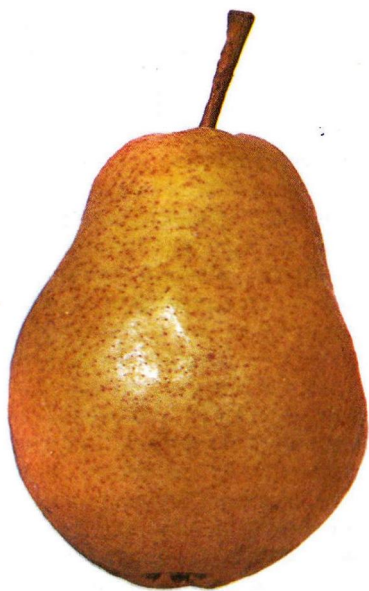
ВИЛЯМОВА МАСЛОВКА — WILLIAMS

Синоними: Williams Bon Chrétein, Bartlett.

Произход и разпространение. Случайно семеначе, намерено в Alderwaston, Беркшир, Англия, от Stair. Размножава се от Williams под наименованието Williams Bon Chrétein още през 1770 г. През 1797 г. се интродуцира в САЩ, където от 1817 г. се разпространява от E. Bartlett под наименованието Bartlett. Това е един от основните сортове в страните с най-голямо крушово производство, като САЩ, Италия, Франция. У нас също е много разпространен. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има умерен растеж и придобива средно големи размери. Има рязко проявена несъвместимост с дюлева подложка. Короната е висококуполовидна. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са средни. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Клапов любимец, Хардиева масловка и Харденпонтова масловка. В плододаване встъпва рано и има много добра и редовна родовитост. Доста устойчив е на струпясване. Устойчивостта му на зимни студове е средна, а на повратни — над средна. Изисква богати почви. Плодовете узряват през третото десетдневие на август. Те са много едри (90 × 68 mm), със средно тегло 208 g, притъпено- или пресечено крушовидни, с неравна повърхност. Кожицата е тънка, нежна, гладка, в беритбена зрелост е светлозеленикава, а в консумативна — лимонено- до восьчножълта, рядко със слабо зачервяване по огряваната страна, с ръждиви точки и петна. Месото е бяло, кремаво-бяло, фино, сочно, топящо се, сладко, много слабо винено-кисело, със силно изразен мускатов аромат и отлични вкусови качества.

Технологична характеристика. Когато плодовете се берат 7—10 дни преди пълна зрелост, издръжливостта им на транспорт е добра. В обикновени плодохранилища се съхраняват 10—15 дни, а в хладилници — 9—10 седмици. Отлични са за преработка в компот и нектар, за сушене и дестилат.

ВИЛЯМОВА МАСЛОВКА

ДЕКАНКА НА КОМИСИЯТА — DOYENNÉ DU COMICE

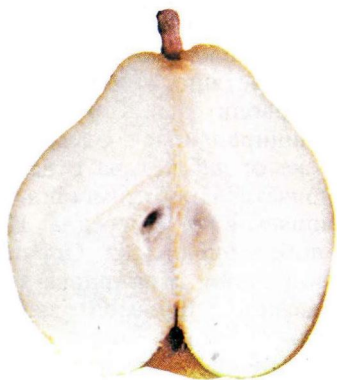
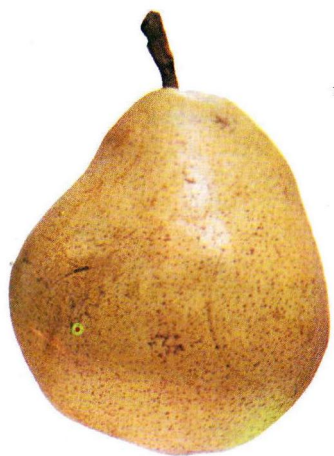
Синоними: Comice, Roberts Buterbirne, Vereins Dechangsbirne.

Произход и разпространение. Семеначе, получено от смесен посев на семена от различни сортове в опитната градина на Овощарския съюз в Angeres, Франция, през 1840 г. Разпространен е във Франция, Италия, САЩ и др. У нас е внесен отдавна, но е разпространен слабо.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е средно силнорастящо. Афинитетът му към дюлева подложка е добър. Короната е прибрана, високопирамидална. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Вилимова масловка, Добра Луиза, Клапов любимец, Харденпонтowa масловка и Хардиева масловка. В плододаване встъпва средно късно. Родовитостта му е умерена и доста редовна. Слабо чувствителен е на струпяване, чувствителен на *Pseudomonas barkeri*. Устойчивостта му на зимни студове е висока, а на повратни — средна. Изисква плодородни почви. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември. Те са много едри (87 × 84 mm), със средно тегло 340 g, масивни, пумпаловидни или късокрушовидни, слабо несиметрични. Кожицата е средно дебела до тънка, гладка, слабо мазна, бледожълта със зарозовяване по огряваната страна, с ръждиви петна и точки. Месото е бяло до жълтеникаво-бяло, много фино, сочно, топящо се, сладко, хармонично възкисело, ароматично, с отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт. Консумативна зрелост придобиват към края на октомври. При хладилни условия се съхраняват до края на декември—началото на януари. Подходящи са предимно за консумация в прясно състояние, но са добри за приготвяне на нектар, много добри за компот, отлични за сушене и дестилат.

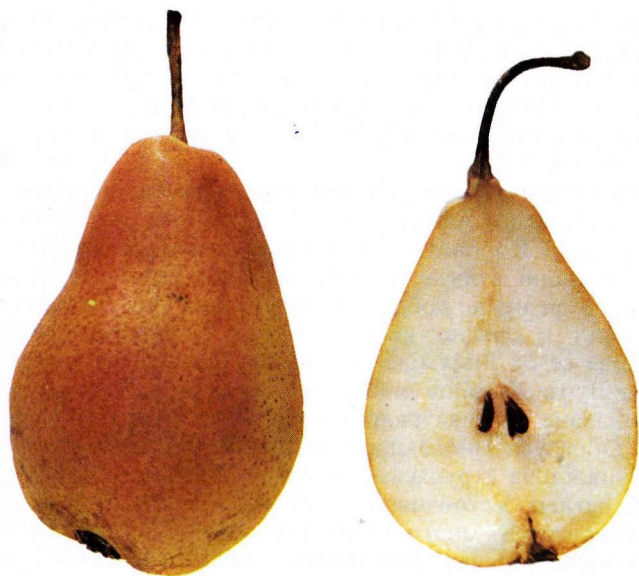
ДЕКАНКА НА КОМИСИЯТА

ДОБРА ЛУИЗА — BONNE LOUISE D'AVRANCHES

Произход и разпространение. Изходното семеначе е намерено в Avranches, Франция, от M. de Lanqueval през 1778 г. Разпространен е във всички европейски страни. У нас е внесен преди 50 години, но е слабо разпространен. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо, голямо. Афинитетът му с дюлева подложка е задоволителен. Короната е прибрана, пирамидална, с добре доминиращ водач. Скелетните клони излизат под остър ъгъл, но не се наблюдава отцепване. Гарнирани са добре с къси клончета. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — средна. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Боскова масловка, Д-р Жюл Гюйо, Жифардова масловка, Клапов любимец и Пас Красан. С Вилимова масловка взаимно не се опрашват. Встъпва средно рано в плододаване, има много добра и почти редовна родovitост. Листата са по-устойчиви, но плодовете са доста чувствителни на струпяване. Средно вискателен е към почва и климат. Плодовете придобиват беритбена зрелост през втората половина на септември до началото на октомври (в по-високите месторастения), а консумативна — 2—3 седмици след беритбата. Те са над средно едри до едри (87 x 69 mm), със средно тегло 190 g, удълженоконусовидни до обратнойцевидни, доста еднообразни. Кожицата е плътна, жълто-зеленикава до лимоненожълта, с руменец и многобройни едри червеникави точки. Месото е белезникаво, сочно, дребнозърнесто, полутопящо се, сладко, киселичко, ароматично, с добро до много добро качество.

Технологична характеристика. С беритбата не трябва да се закъснява, защото плодовете бързо презряват и окапват. Понасят добре транспорт и манипулация непосредствено след беритбата. В хладилници се съхраняват много добре, с малки загуби. Подходящи са за консумация в прясно състояние, за преработка в компот и за сушене.

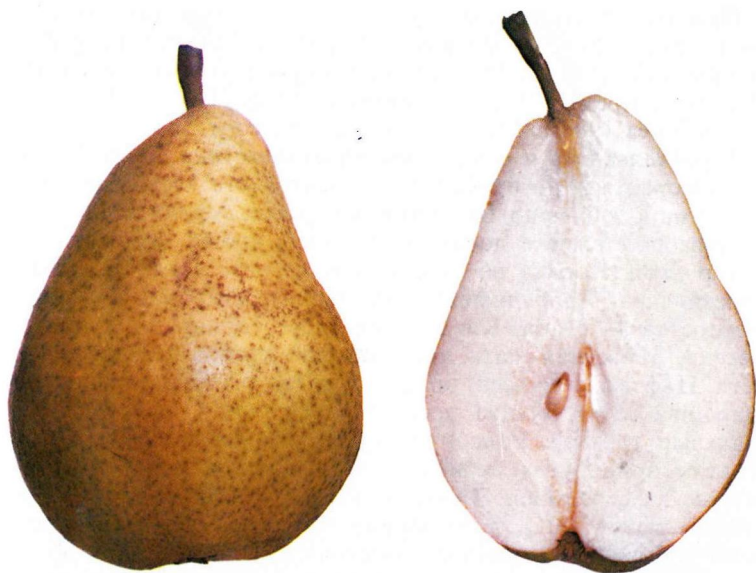

ДОБРА ЛУИЗА

Произход и разпространение. Случайно семеначе, получено от неизвестни родители в Troys, Франция, през 1870 г. от братя Baltett. Размножава се от 1875 г. Разпространен е най-много в Италия, Англия и Франция. У нас е внесен преди около 90 години и през 1935 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умеренорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е задоволителен. Короната е изправенопирамидална, рядка. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е средна до добра, а разклоняемостта — доста слаба. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Вилимова масловка, Деканка на комисията, Добра Луиза, Клапов любимец, Хардиева масловка и др. В плододаване встъпва рано и има добра и редовна родовитост. Образува много партенокарпни плодове. Има добра устойчивост на струпясване и слаба устойчивост на *Pseudomonas barkeri*. Устойчивостта му на зимни студове е средна, а на повратни — много добра. Изисква богати, топли почви. Плодовете узряват през първото десетдневие на август. Те са много едри (100 x 73 mm), със средно тегло 252 g, крушовидни, клонящи към конусовидни, с неравна повърхност, несиметрични. Кожицата е тънка, гладка, отначало светлозелена, а при консумативна зрелост — светложълта, с ръждиви точки и ръждавини, понякога със слаб размит руменец по огриваната страна. Месото е жълтеникаво-бяло, полуфино, с малко каменисти клетки, умерено сладко, слабо кисело, слабо ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Беритбата трябва да се извършва, докато плодовете са „зелени“, около 7—10 дни преди консумативна зрелост. Само в това състояние непосредствено след беритбата са издръжливи на транспорт и манипулация. При обикновени условия се съхраняват 2—3 седмици, а в хладилници — 1—2 месеца. Много добри са за преработка в компот.

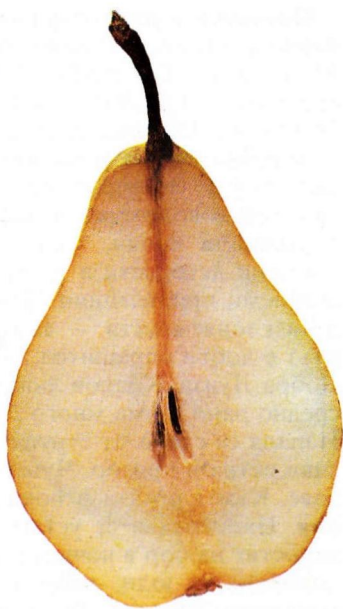
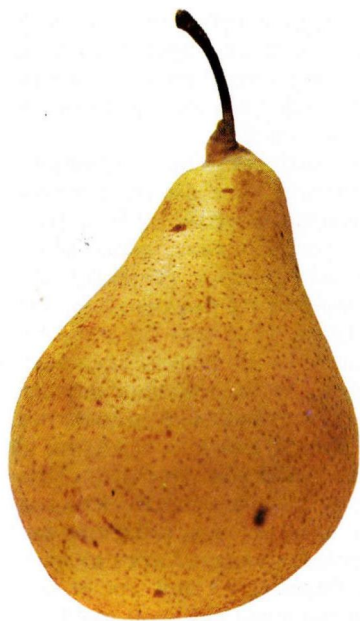

Д-Р ЖЮЛ ГЮЙО

Произход и разпространение. Смята се за семеначе от свободно опрашване на Вилямова масловка. Получено е в Placerville, областта El Dorado, Калифорния, открито е от R. Paterson през 1931 г. Размножава се от 1945 г. У нас е внесен през 1968 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умеренорастящо, с прибрана, умерено гъста корона, по хабитус наподобяващо Вилямова масловка. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Скелетните клонки излизат под остър ъгъл. Кората на стъблото и клоните е гладка, сивобелезникава. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — слаба. Клоните са добре гарнирани с плодоносеща дървесина, като преобладават късите плодни клончета. Цъфтежът е късен, обилен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Бутира прекоче Моретини, Старкримсон и Пакхамс триумф. Родовитостта му е много добра. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на септември. Те са много едри (102 x 74 mm), със средно тегло 220 g, крушовидни, турбиновидни или пресеченотурбовидни, с неравна повърхност, неизравнени по форма. Кожицата е тънка, много гладка, зеленикаво-лимоненожълта, без да се променя в интензивножълта при пълна зрелост, както при Вилямова масловка, с ръждавини. Месото е светлокремаво, много сочно, с малко каменисти клетки, топящо се, приятно хармонично сладко-кисело, много слабо стипчиво, ароматично, с много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете са средно издръжливи на транспорт и манипулация. Качеството им зависи много от момента на беритбата, условията на дозряването и хладилното съхраняване. Плодовете са много подходящи за хладилно съхраняване. При температура —1 до 0°С могат да се съхраняват до края на май. За преработка в компот са много добри.

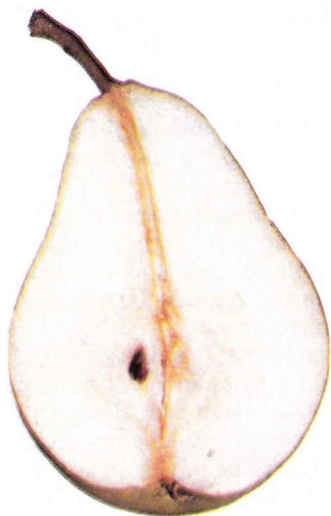
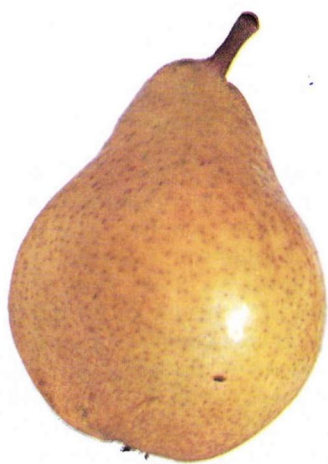
ЕЛДОРАДО

Произход и разпространение. Сорът е произлязъл от случайно семеначе в Анжер, Франция, открито през 1825 г. от М. Giffard. Отглежда се почти във всички западноевропейски страни, СССР, Турция и др. У нас е внесен преди около 70 години. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умерено- до силнорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е незадоволителен. Образува широкопирамидална корона с увиснали клони, тънки, дълги, червеникави, разбъркано растящи леторасты и малки увиснали листа с тънки дръжки и големи прилистници. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — задоволителна. Цъфтежът е ран. Сорът е добър опрашител. Опрашва се от Вилимова масловка, Добра Луиза, Клапов любимец и др. В плододаване встъпва средно рано и има много добра и почти редовна родовитост. Напада се слабо от струпяване. Листата са чувствителни на сиви петна и пригор. Чувствителен е на късни пролетни мразове. Към климата и почвата не проявява особени изисквания. Напоследък се установи, че е силно чувствителен към недостиг на бор в почвата. Плодовете узряват през втората половина на юли; добре е да се берат 2—3 дни преди консумативна зрелост. Те са под средно едри (81 x 50 mm), със средно тегло 85 g, с удължено яйцевидно-крушовидна форма, сравнително изравнени по големина. Кожицата е тънка до средно дебела, гладка, жълто-зеленикава, с размити червено-кафяви петна откъм огряваната страна, с многобройни кафяви точки, зеленикав ореол и ръждавини около дръжката. Месото е бяло, дребнозърнесто, топящо се, сочно, сладко, слабо кисело, с приятен вкус и аромат и много добро качество.

Технологична характеристика. Своевременно обраните плодове имат добра транспортабилност. При обикновени условия се съхраняват 4—5 дни, а в хладилници — до 2 месеца. Използват се предимно за консумация в прясно състояние и по-малко за преработка в компот.

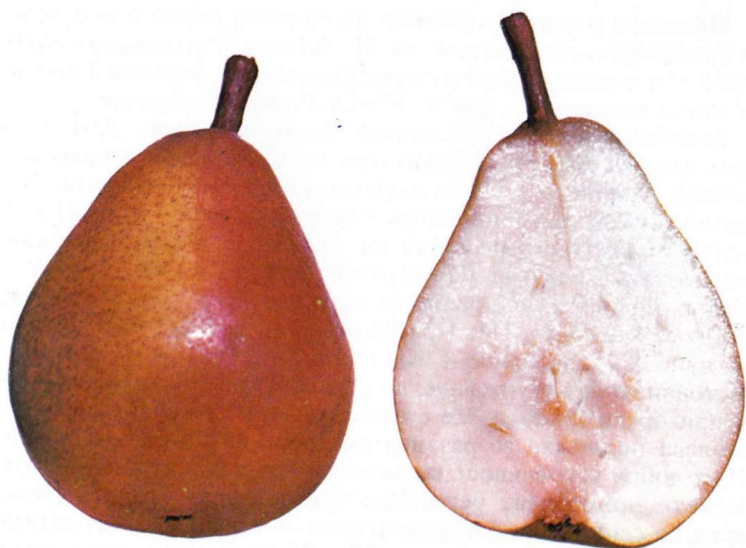
ЖИФАРДОВА МАСЛОВКА

КЛАПОВ ЛЮБИМЕЦ — CLAPP'S FAVOURIT

Произход и разпространение. Получен е от семеначе, произлязло от Горска красавица (вероятно опрашителят е Вилямова масловка), в Dorchester, щата Масачузетс, САЩ, в 1830 г. Размножава се от 1860 г. Разпространен е в САЩ, Италия, Франция, ФРГ и др. У нас е внесен след Освобождението. Основен стандартен сорт, разпространен в цялата страна.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е с добър растеж и достига големи размери. Афинитетът му с дюлева подложка е незадоволителен. Короната е широкопирамидална. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — много слаба. Цветовете имат повече венчелистчета — най-често 10. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Боскова масловка, Вилямова масловка, Деканка на комисията, Добра Луиза, Харденпонтонтова масловка, Хардиева масловка. В плододаване встъпва средно рано и има много добра и редовна родовитост. Доста устойчив е на струпяване. Студоустойчивостта му на зимни студове е средна, а на повратни — слаба. Плодовете узряват през първата половина на август; беритбата трябва да се извърши, когато кожицата им слабо избледнее. Те са едри (76 x 68 mm), със средно тегло 190 g, правилнокрюшовидни, с къса шийка. Кожицата е дебела, суха, резедавозелена в беритбена зрелост и зеленикаво-жълта в консумативна, с ярко малиновочервено оцветяване по огряваната страна. Месото е почти бяло или леко жълтеникаво, нежно, приятно сладко-кисело, освежаващо, слабо ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете имат добра транспортабилност само веднага след своевременна беритба. При обикновени условия се съхраняват около 10 дни, а в хладилници — до 10—12 седмици. При закъсняване на беритбата получават благородно гниене. Освен за консумация в прясно състояние, те са подходящи и за преработка в компот.

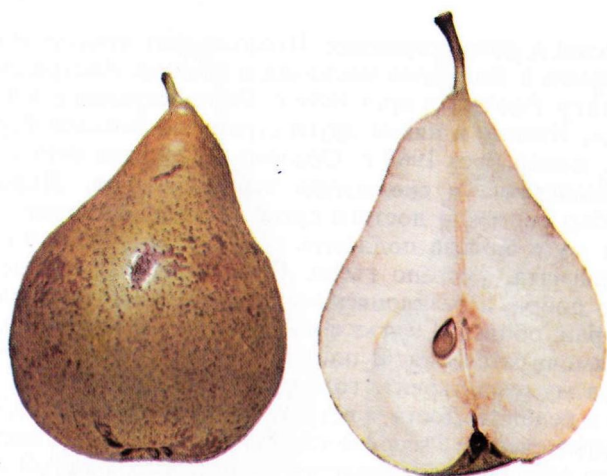

КЛАПОВ ЛЮБИМЕЦ

Произход и разпространение. Изходното дърво е получено в Sawbridgeworth, Англия, от M. Rivers. Размножава се от 1894 г. и е един от най-разпространените в Западна Европа. У нас е внесен през 1962 г. и е слабо разпространен.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има умерен растеж. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната е високопирамидална, умерено гъста. Водачът запазва надмощието си. Скелетните клонове излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — средна. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се добре от Вилимова масловка, Боскова масловка, Пас Красан и Хардиева масловка. Встъпва рано в плододаване и има голяма и редовна родовитост. Устойчив е на струпяване, но страда от *Pseudomonas barkeri* и пригор по листата. Не е взискателен към почва, но върху дюлева подложка се развива по-добре на по-богати почви. Има добра устойчивост на зимни и повратни студове. Плодовете придобиват беритбена зрелост през втората половина на септември, а консумативна — в началото на октомври. Те са над средно едри (85 x 54 mm), със средно тегло 190 g, продълговатокрушовидни, доста еднообразни. Кожичката е дебела, зелено-жълтеникава, с мрежовидна ръждавина, която обхваща по-голяма част от плода към чашката и дръжката, със слаб руменец и ръждиви точки. Месото е бяло-жълтеникаво, към центъра слабо оранжево-жълто, нежно, сочно, топящо се, умерено сладко, слабо киселичко, ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете се държат добре на дървото. Понасят добре транспорт и манипулация. Съхраняват се много добре в хладилници — до февруари, но при обикновени условия едва издържат до ноември. Консумират се главно в прясно състояние.

КОНФЕРЕНЦИЯ

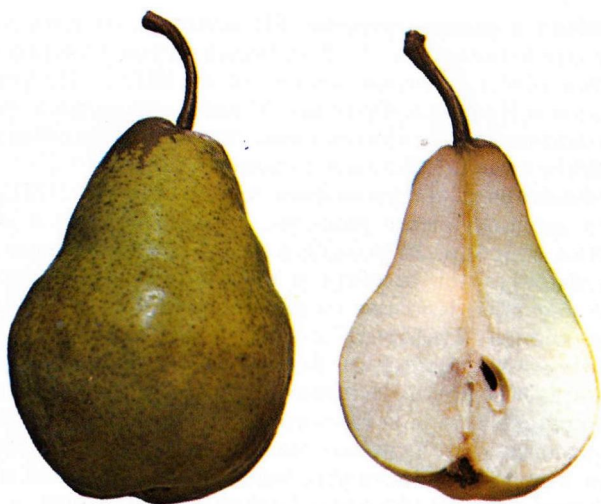
ПАКХАМС ТРИУМФ — PASKHAM'S TRIUMPH

Синоним: Пакхамс — Packham's.

Произход и разпространение. Получен е от кръстосване на Сен Жермен х Вилимова масловка в Molong, Австралия, от Ch. Henry Packham през 1896 г. Разпространен е в САЩ, Франция, Италия и някои други страни на Западна Европа. У нас е внесен през 1963 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има добър растеж и достига средно големи размери. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната е слабо приповдигната, умерено гъста. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — умерена. Цъфтежът е средно ран, обилен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Вилимова масловка. В плододаване встъпва рано. Родовитостта му през първите години е слаба, а по-късно — изобилна и редовна. Доста чувствителен е на струпяване, средно чувствителен на *Pseudomonas barkeri*, силно чувствителен на огнен пригор и чувствителен на каменисти вдлъбнатини по плодовете. Студоустойчивостта му е добра. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на септември—първото десетдневие на октомври. Те са много едри (88 x 72 mm), със средно тегло 230 g, несиметрични, със слабо неравна повърхност, понякога с недобре изразени широки ребра към чашечната половина. Кожицата е тънка, гладка, слабо мазна, в консумативна зрелост лимоненожълта, с ръждиви петна и точки. Месото е безцветно, фино, сочно, топящо се, сладко, слабо кисело, с много слаба приятна тръпчивост и специфичен, богат аромат, приятно, с много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост при обикновени условия на съхраняване придобиват през ноември. Един от най-добрите сортове за хладилно съхраняване — плодовете се запазват около пет месеца в отлично състояние и са от най-подходящите за преработка в компот.

ПАКХАМС ТРИУМФ

ПАС КРАСАН — PASSE CRASSANE

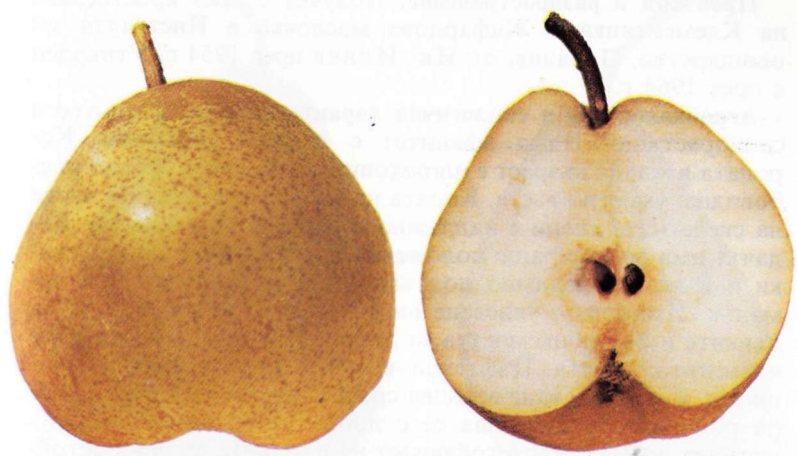
Синоним: Edel Crassane.

Произход и разпространение. Произхожда от случайно семеначе, отгледано от А. Т. Voisbunel в Руан, Северна Франция, през 1845 г. Разпространява се от 1857 г. Най-широко е застъпен в Италия и Франция. У нас е внесен наскоро след Освобождението, но промишлено значение придобива през последните години. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото достига средно големи размери. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната е тясна, високопирамидална. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — слаба. Клоните са гарнирани много добре с къси плодни клонки. Цъфтежът е средно ран. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Вилямова масловка, Деканка на комисията, Жифардова масловка и Харденпонтובה масловка. Върху крушова подложка встъпва в плододаване седем, а върху дюлева — 3—4 години след засаждането. Родовитостта е добра и редовна. Доста устойчив е на струпяване и слабо чувствителен на *Pseudomonas barkeri*. Чувствителен е на ниски зимни температури, но доста устойчив на пролетни мразове. Изисква топъл климат, плодородни почви и редовно напояване. Плодовете придобиват беритбена зрелост през второто и третото десетдневие на октомври. Те са много едри (72 x 75 mm), със средно тегло 260 g, кълбовидни, порядко бъчвообразни, сплеснати към чашката. Кожицата е плътна, слабо грапава, груба, слабо мазна, в беритбена зрелост зелена, а по-късно — зеленикаво-жълта до матовожълта, с ръждавини. Месото е жълтеникаво-бяло, сочно, топящо се, сладко, слабо кисело, ароматично, с нежна тръпчивост, с отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят много добре транспорта и манипулация. Консумативна зрелост придобиват от края на ноември до края на януари, а твърде често и до края на февруари. При хладилни условия се съхраняват до април.

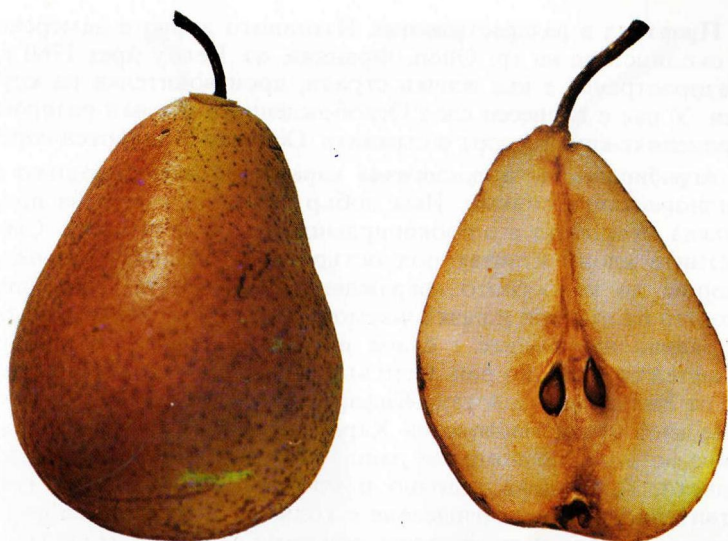

ПАС КРАСАН

Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Клементинка х Жифардова масловка в Института по овощарство, Пловдив, от Ив. Илиев през 1954 г. Утвърден е през 1964 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Няма афинитет с дялева подложка. Короната в млада възраст е широкопирамидална, по-късно кълбовидна, умерено гъста. Кората на стъблото и долните части на скелетните клони е надлъжно напукана, почти черна. Водачът има доминиращо положение. Скелетните клони са тънки и излизат предимно под ъгъл 45°C и по-рядко под по-малък. Има слабо увисване на клоните. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са добри. Преобладават слабите и късите клончета. Цъфтежът е ран. Сортът е добър опрашител. В плододаване встъпва средно рано и има много добра родовитост. Отличава се с добра устойчивост на струпяване, добра студоустойчивост на плодните пъпки и устойчивост на слънчев пригор. Плодовете узряват към края на първото десетдневие на юли. Те са дребни ($63 \times 46 \text{ mm}$), със средно тегло 60 g, доста изравнени по големина и форма. Кожицата е гладка, слабо мазна, преди беритбена зрелост редиавозелена, в консумативна — жълто-зеленикава, често с червеникаво-кафяв руменец по огряваната страна, с многобройни подкожни зелени и дребни ръждиви точки. Месото е жълтеникаво-бяло, дребнозърнесто, с много малко или почти без каменисти клетки, сочно, слабо възкисело, ароматично, с добри до много добри вкусови качества.

Технологична характеристика. Издръжливостта на плодовете на транспорт е добра, когато те са обрани своевременно (кожицата е слабо избледняла). Подходящи са предимно за консумация в прясно състояние, но са добри и за компот.

ПЛОВДИВСКА I

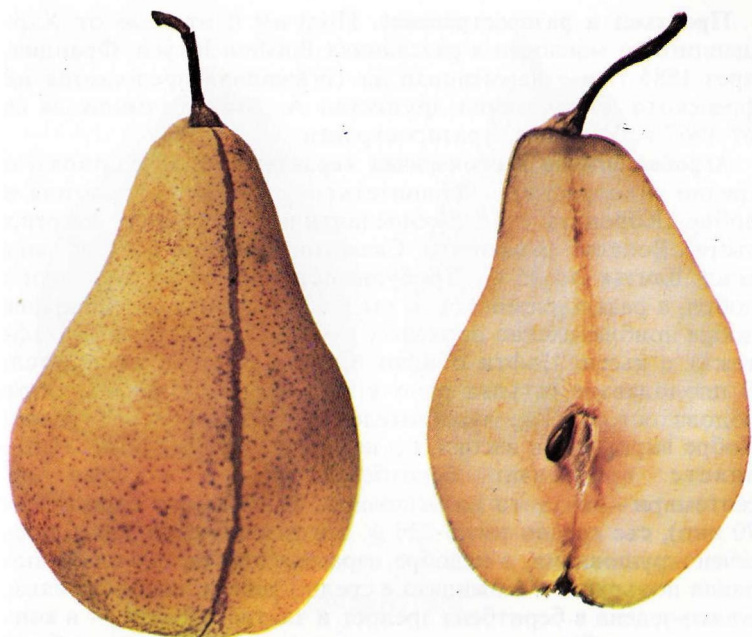
ПОПСКА КРУША — CURÉ

Синоним: Попска.

Произход и разпространение. Изходното дърво е намерено в околностите на гр. Olion, Франция, от Leroу през 1760 г. Разпространен е във всички страни, производителки на круши. У нас е пренесен след Освобождението и е най-разпространеният крушов сорт в страната. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо, голямо. Има добър афинитет с дюлева подложка. Короната е широкопирамидална, средно гъста. Скелетните клонове излизат под остър ъгъл. Водачът има надмощие до цялостното изграждане на короната. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са добри. Механичната здравина на клоните е слаба и те твърде често се чупят. Цъфтежът е средно ран. Сортът е лош опрашител. Опрашва се от Вилимова масловка, Жифардова масловка, Пас Красан, Харденпонтонтова масловка и Хардиева масловка. В плододаване встъпва сравнително рано — 4—5 години след засаждането. Плододава редовно и почти винаги обилно. Чувствителността на струпяване е голяма. Страда от силните зимни студове и повратните пролетни мразове. Напада се от стридоподобните щитовки. Не е взискателен към почвата. Проявява добра сухоустойчивост. Плодовете придобиват беритбена зрелост в началото на октомври, а консумативна — през ноември. Те са едри до много едри (95—125 x 55—75 mm), със средно тегло 180—250 g, удълженокрушовидни, доста еднообразни. Кожицата е дебела, гладка, зелено-жълта до сламеножълта, със слаб руменец, многобройни точки и кафява линия по дължината на плода, омазнява се при съхраняване. Месото е белезникаво, с каменисти клетки, зърнесто, полутопящо се, сочно, слабо сладко, киселичко, без аромат, със задоволително до добро качество.

Технологична характеристика. С беритбата на плодовете не бива да се закъснява, защото голяма част от тях опадват. Плодовете издържат транспорт и манипулация. Съхраняват се много добре в обикновени плодохранилища — до декември—януари, а в хладилници — до февруари—март. Консумират се предимно в прясно състояние.

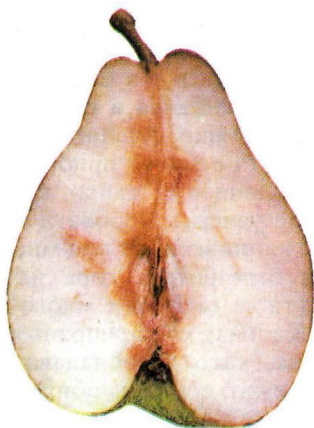
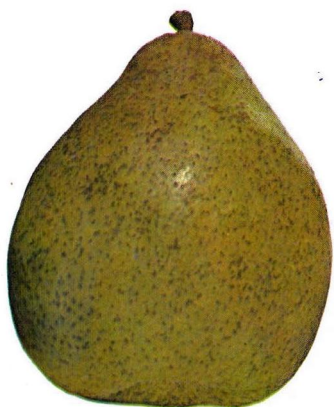

ПОПСКА КРУША

Произход и разпространение. Получен е от семе от Харденпонтова масловка в разсадника Voisbunelovúch, Франция, през 1885 г. и е наименован на тогавашния председател на френското помологично дружество А. Мас. Размножава се от 1867 г. У нас не е разпространен.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е средно силнорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната е удълженоелиптична, прибрана, умерено гъста. Водачът доминира. Скелетните клони излизат под ъгъл, близък до 45°С. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — умерена. Клоните са гарнирани добре приблизително поравно с къси и слаби клончета. Цъфтежът е късен. Цъфти обилно. Сорът е добър опрашител. В плододаване встъпва рано и има добра до много добра родовитост. Средно чувствителен е на повратните студове. Добре вирее и във високи, но немного студени места. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на септември—началото на октомври. Те са много едри (83 × 70 mm), със средно тегло 220 g, достигащи често 350 g, пресеченокрушовидни, с недобре изразена шийка, със слабо неравна повърхност. Кожицата е средно дебела, слабо грапава, жълто-зелена в беритбена зрелост и златистожълта — в консумативна, с бронзово-ръждиви петна и точки. Месото е бяло до жълтобяло, нежно, много сочно, топящо се, сладко, с приятен виненовъзкисел привкус, с добре изразен аромат и много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете издържат добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват през ноември и могат да се съхраняват при обикновени условия един месец — до началото на декември. Превъзходен десертен сорт.

ПРЕЗИДЕНТ МАС

Произход и разпространение. Получен е от неизвестни родителски форми в окръга Miami, щата Охайо, от Marvin A. Соос. Открит е през 1930 г. Размножава се от 1953 г. Разпространен е в САЩ. У нас е внесен през 1968 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната е много прибрана, метловидна, средно гъста. Тъй като клоните са тънки, прътовидни и под тежестта на плодовете увисват, короната става донякъде разперена. Скелетните клони излизат под много остър ъгъл. Характерна е гладката белезникава кора на стъблото и клоните. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — слаба. Клоните са гарнирани много добре с плодоносеца дървесина, като преобладават късите и торбестите клончета. Цъфтежът е късен, обилен. В плододаване встъпва рано и има много добра родовитост. Студоустойчивостта му е средна. Сортът е един от най-устойчивите на бактериален пригор. Плодовете придобиват беритбена зрелост през втората половина на август. Те са едри (72 × 69 mm), със средно тегло 170 g, сплесканотурбовидни, доста изравнени по големина и еднообразни по форма, красиви. Кожицата е средно дебела, гладка, слабо мазна, светло- до златистожълта. Месото е бяло до светлокремаво, фино, сочно, сладко, слабо кисело, слабо ароматично, с много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Консумативна зрелост придобиват 10 дни след беритбата. При обикновени условия се съхраняват до три седмици. Отлични са за консумация в прясно състояние и са добри за преработка в компот.

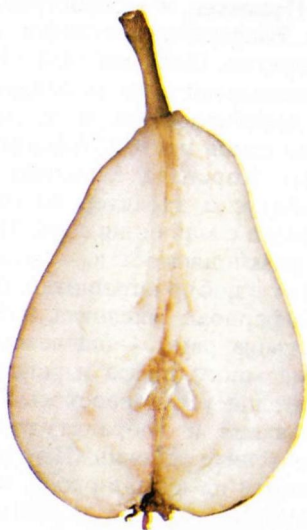
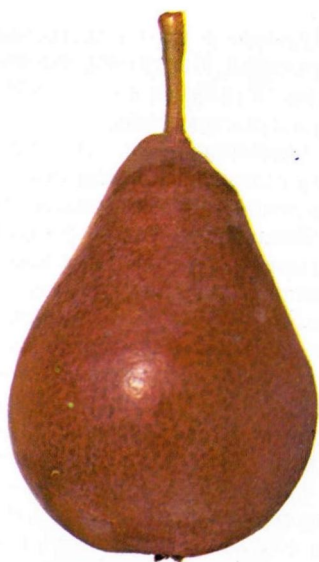

СТАРКИНГ ДЕЛИШЕС

Произход и разпространение. Пъпков мутант на Клапов любимец, получен в щата Масачузетс, САЩ. Открит е от А. G. Kalle през 1939 г. Размножава се от 1956 г. У нас е внесен през 1968 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната е прибрана, обратнопирамидална, средно гъста. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Кората на стъблото и клоните е гладка, безлезнава. Пробудимостта на пъпките е умерена, а разклоняемостта — слаба. Цъфтежът е средно ран. Цветовете имат най-често 8—10 венчелистчета. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Бутира прекоче Моретини, Вилимова масловка и Пакхамс триумф. В плододаване встъпва рано и има много добра родовитост. Студоустойчивостта му на зимни студове е средна, а на повратни — слаба. Плодовете придобиват беритбена зрелост през първото десетдневие на август. Те са много едри (78 x 56 mm), със средно тегло 225 g, късокрушовидни. Кожицата е дебела, гладка, слабо мазна, карминовочервена още при формирането на плода и малиновочервена при пълна зрелост. Понякога имат ръждива линия, която започва от дръжката и стига до чашката. Месото е светлокремаво, умерено сочно, топящо се, с малко каменисти клетки, сладко, с богат специфичен много приятен аромат и много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят добре транспорт и манипулация. Най-високо качество получават, когато след беритбата се оставят да дозреят на хладно място. При обикновени условия се съхраняват десетина дни, а в хладилници — до един месец. Към края на съхраняването се появява благородно гниене.

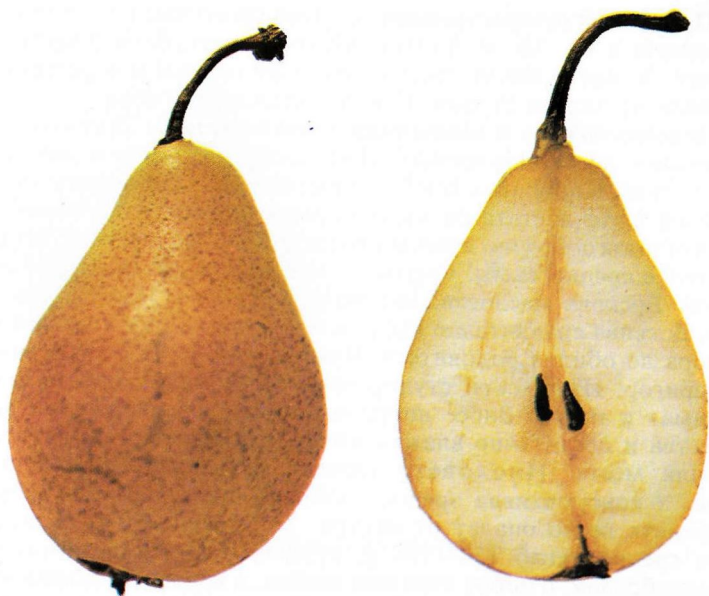

СТАРКРИМСОН

Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Жифардова масловка × Петровка в Института по овошарство, Пловдив, от Р. Комитов. Утвърден е през 1975 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната е голяма, широкопирамидална, рядка. По хабитус и характер на плододаващата дървесина е много сходен с майчиния сорт. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — задоволителна. Цъфтежът е ран. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Вилимова масловка, Жифардова масловка и Клапов любимец. В плододаване встъпва рано — на четвъртата година след засаждането и има много добра и редовна родовитост. Проявява задоволителна устойчивост към горещините и атмосферните засушавания и добра студоустойчивост. Невзискателен е към почвените условия. Плодовете узряват в края на юни—началото на юли, с около 10 дни преди Жифардова масловка; беритбата трябва да се извършва 1—2 дни преди настъпване на консумативната зрелост. Те са под средно едри (74 × 51 mm), със средно тегло от 79 до 87 g, продълговатокрушовидни, изравнени по големина и еднообразни по форма. Кожичата е тънка, гладка, мазна, лъскава, зеленикаво-жълта до жълта, с размит виолетовокарминов руменец, с тъмночервени ивици и петна. Месото е кремавобяло, сочно, нежно, полутопящо се, почти без каменисти клетки, сладко, ароматично, с добро до много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете имат добра транспортабилност. При обикновени условия се съхраняват 4—5 дни, след което настъпва благородно гниене. Консумират се главно в прясно състояние.

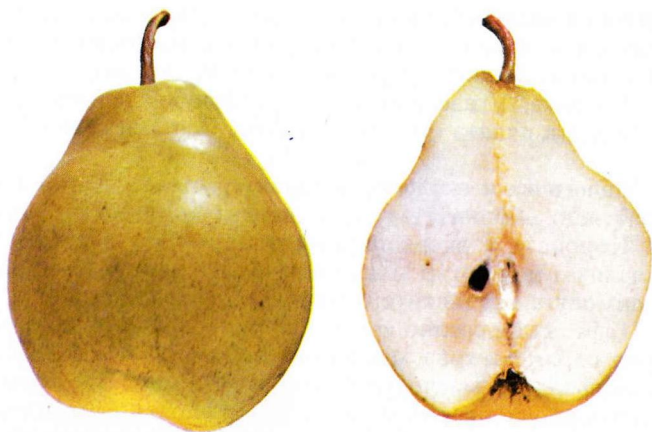
ТРАПЕЗИЦА

ХАРДЕНПОНТОВА МАСЛОВКА — BEURRE D'HARDENPONT

Произход и разпространение. Сортът произлиза от случайно семеначе в гр. Монс, Белгия. Открит е от абата Харденпонт. У нас е внесен преди около 80 години и е разпространен из цялата страна. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умерено- до силнорастящо. Има добър афинитет с дюлева подложка. Короната е широкопирамидална. Характерна особеност е, че листата са вълнообразно нагънати по периферията и дъгообразно извити по централния нерв навън. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Боскова масловка, Вилямова масловка, Пас Красан и др. Встъпва сравнително късно в плододаване, но има много добра до обилна родовитост. Чувствителен е на струпяване и пригор. Има добра студоустойчивост. Взискателен е към климат и почва. Вирее добре на богати на хранителни вещества и достатъчно влажни почви, на защитени от вятъра, топли места. Плодовете узряват в началото на октомври, а консумативна зрелост добиват през ноември; добре узрелите лесно опадат от вятъра. Те са едри (90 x 75 mm), със средно тегло 150—180 g, крушообразни или по-скоро дюлеобразни, с добре изразена шийка, с неравна повърхност и ребра, разнообразни по форма. Кожицата е тънка, гладка, слабо мазна, зеленикаво-жълта, понякога слабо зачервена по огряваната страна, осеяна с малки точици. Месото е бяло, с жълтеникав оттенък, топящо се, нежно, сочно, сладко, слабо кисело, ароматично, с лека приятна тръпчивост и много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете понасят задоволително транспорт непосредствено след беритбата, а по-късно — слабо. При обикновени условия те се съхраняват до края на декември, а в хладилници — до март. Използват се за консумация в прясно състояние. Подходящи са и за преработка в нектар и за сушене.

ХАРДЕНПОНТОВА МАСЛОВКА

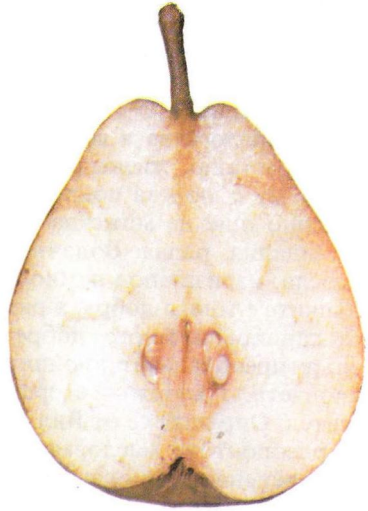
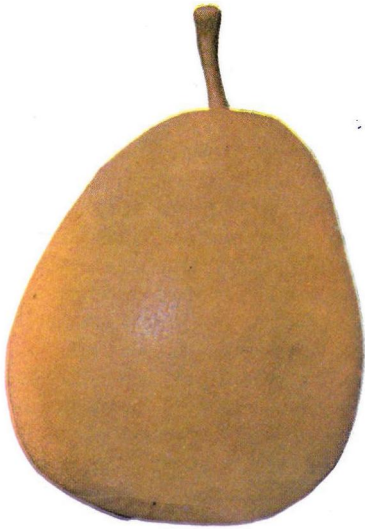
ХАРДИЕВА МАСЛОВКА — BEURRÉ HARDY, BEURRÉ GELERTS

Произход и разпространение. Случайно семеначе, отгледано от Bonnet във Франция. Разпространен е във всички европейски страни, южните райони на СССР, Англия, САЩ и Южна Америка. У нас е внесен след Освобождението. Разпространен е в цялата страна, но слабо. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е много добър. Короната е високопирамидална, рядка. Скелетните клони излизат под остър ъгъл, но отчесване не се наблюдава. Пробудимостта на пънките е голяма, а разклоняемостта — слаба. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Боскова масловка, Добра Луиза, Д-р Жюл Гюйо, Жифардова масловка, Клапов любимец, Пас Красан и Харденпонттова масловка. Встъпва средно късно в плододаване. Родовитостта му бавно нараства, но плододана обилно и редовно. Устойчив е на струпясване, но страда от *Pseudomonas barkeri*. Устойчив е и на пригор. Не е взискателен към почвата и климата. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на август—началото на септември, а консумативна — 2—3 седмици по-късно. Те са над средно едри (77 x 66 mm), със средно тегло 150 g, тъпокрушовидни или ширококонични, доста еднообразни. Кожицата е дебела, суха, почти изцяло бронзовокафява, със слаб тъмноревен руменец. Месото е бяло-жълтеникавокремаво, нежно, топящо се, сочно, сладко, киселичко, с приятен мускатен аромат и много добро до отлично качество.

Технологична характеристика. Плодовете се държат на дървото. При навременна беритба издържат добре на транспорт и манипулация. Съхраняват се при обикновени условия около 2—3 седмици, а в хладилници — 5—6 седмици. Използват се за консумация в прясно състояние и за преработка в компот.

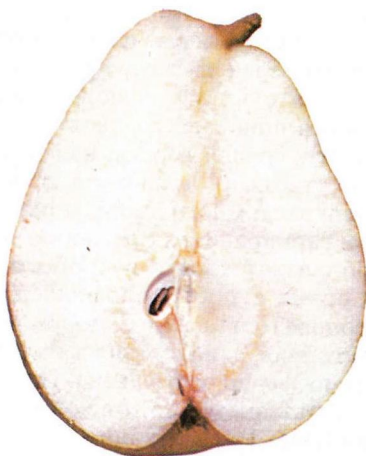
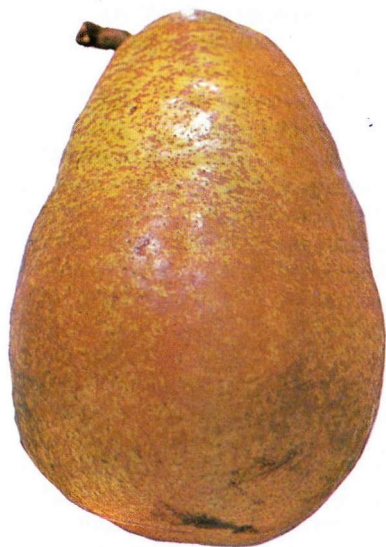

ХАРДИЕВА МАСЛОВКА

Произход и разпространение. Получен е в Института по овощарство, Пловдив, чрез кръстосването на Д-р Жюл Гюйо × Харденпонтонтова масловка от Ив. Илиев през 1959 г. Утвърден е през 1977 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо, жизнено и достига големи размери. Афинитетът му с дюлева подложка изглежда добър, но това окончателно още не може да се твърди. Короната е широкопирамидална, рядка. Водачът доминира. Скелетните клони са дебели, излизат под немного остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — слаба. Клоните са гарнирани много добре с плодоносеща дървесина тип спър; преобладават плодните торбички и по-малко слабите клончета. Цъфтежът е средно късен. Сортът е лош опрашител. Опрашва се от Виямова масловка, Клапов любимец, Харденпонтонтова масловка и Хардиева масловка. В плододаване встъпва средно рано и има много добра и редовна родовитост. Доста устойчив е на струпяване, има сравнително добра студоустойчивост. Плодовете придобиват беритбена зрелост в края на август—началото на септември, около 10 дни след Виямова масловка. Те са много едри (110 × 83 mm), със средно тегло 300—320 g, ширококрушовидни, доста изравнени по големина и форма. Кожицата е дебела, слабо грапава, жълта, с много ръждавини. Месото е бяло до леко кремаво, сочно, с малък брой дребни каменисти клетки, финозърнесто до масловидно, сладко, слабо кисело, ароматично, с много добро качество.

Технологична характеристика. Плодовете издържат добре транспорт и манипулация. Съхраняват се при обикновени условия около 10, а в хладилници — 60 дни. Подходящи са за консумация в прясно състояние и отлични за преработка в компот.

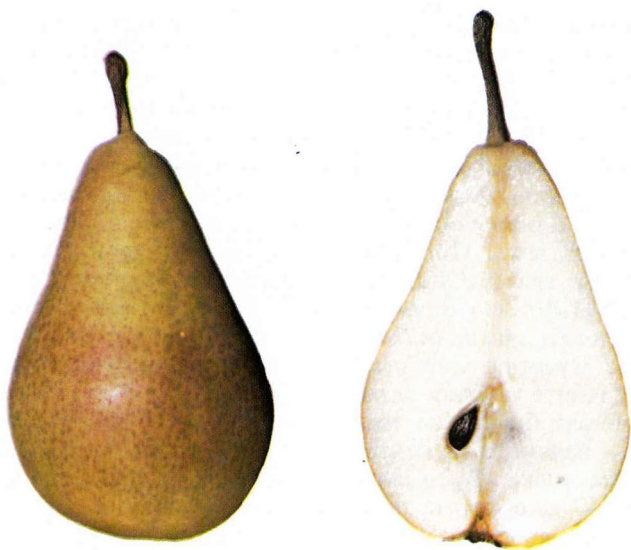

ХЕБЪР

Произход и разпространение. Италиански сорт. У нас е внесен през 1965 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има умерен растеж, през първите 3—4 години — до силен. Афинитетът му с дюлева подложка е добър. Короната е много прибрана. Водачът не доминира. Скелетните клони са дълги, средно дебели, излизат под много остър ъгъл. Кората на стъблото и клоните е беззнакава. Пробудимостта на пъпките е много добра, а разклоняемостта — слаба. Клоните са гарнирани много добре с плодоносеща дървесина, преобладават късите и торбестите клончета. Цъфтежът е ран. Сортът е добър опрашител. В плододаване встъпва рано, родовитостта му е добра и сравнително редовна. Доста устойчив е на струпяване. Не е особено чувствителен на атмосферно засушаване. Плодните пъпки са чувствителни на измръзване. Плодовете узряват през третото десетдневие на юни. Те са дребни (72×44 mm), със средно тегло 60 g, удълженокрушовидни, най-често по 2—3 заедно, много изравнени по големина и еднообразни по форма, красиви. Кожичата е гладка, жълтеникава, със зеленикав оттенък и карминена окраска по огряваната страна, с многобройни, равномерно разпределени светли точки. Месото е беззнакаво-кремаво, слабо сочно, финозърнесто, с незначително количество дребни каменисти клетки, слабо сладко, слабо ароматично, с добро качество.

Технологична характеристика. Беритбата трябва да се извършва навреме, тъй като плодовете бързо губят сочността си. При своевременна беритба издържат добре транспорт и манипулация. При обикновени условия на съхраняване изтрайват 3—4 дни. Подходящи са за консумация в пряно състояние.

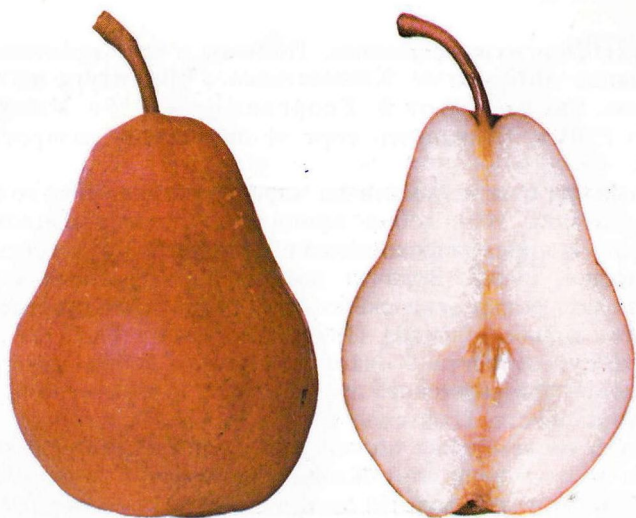
ХУБАВА ЮНСКА

ЧЕРВЕНА ВИЛЯМОВА —
MAX RED BARTLETT
(RED BARTLETT, WILLIAM ROUGE)

Произход и разпространение. Пъпков мутант на Виямова масловка, получен в щата Вашингтон, САЩ. Открит е от А. Moritz през 1938 г. Размножава се от 1945 г. По-голямо разпространение има в Италия, Франция и ФРГ. У нас е внесен през 1960 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е среднорастящо. Афинитетът му с дюлева подложка е лош. Короната е широкопирамидална. Скелетните клони излизат под остър ъгъл. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са слаби. Общо взето, кората на дървото е червеникава. Цъфтежът е средно късен. Сортът е добър опрашител. В плододаване встъпва рано и има много добра родovitост. Чувствителността на болести и изискванията към екологичните условия са като на майчиния сорт. Плодовете придобиват беритбена зрелост през третото десетдневие на август—началото на септември — една седмица след Виямова масловка. Те са много едри (98 x 70 mm), със средно тегло 240 g, с форма почти като на майчиния сорт, но са малко по-удължени, с по-неясно изразена шийка и с относително по-малка ширина, червено оцветени: в беритбена зрелост виненочервени, а в консумативна — тъмночервено-оранжеви. Срещат се и плодове със сектори зелена кожа, когато са още на дървото, и жълта — в консумативна зрелост. Често се появяват мутанти, чиито плодове са изцяло жълти, както при майчиния сорт. Месото по оцветяване, консистенция, захарност и вкусови качества е както на Виямова масловка.

Технологична характеристика. Беритбата трябва да се извършва, докато плодовете са още зелено-червеникави, преди пълна зрелост. При хладилни условия се съхраняват 3—4 месеца. Отлични са за преработка в компот.

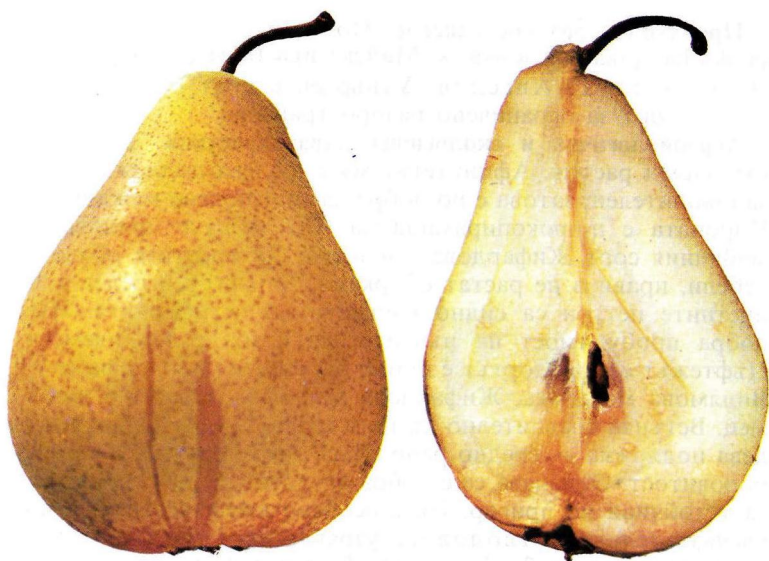
ЧЕРВЕНА ВИЛЯМОВА

Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Клапов любимец × Климентинка в Института по овощарство, Кюстендил, от В. Георгиев през 1955 г. Утвърден е през 1970 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е силнорастящо. Има добър афинитет с дюлева подложка. Короната е широкопирамидална в млада възраст, а по-късно кълбовидна, рядка. Водачът доминира. Скелетните клонове излизат под остър ъгъл около 45°C. Кората на стъблото и клоните е сивобелезникава. Пробудимостта на пъпките е добра, а разклоняемостта — слаба. Клоните са добре гарнирани с плодоносеща дървесина; преобладават късите и по-малко слабите клончета. Цъфтежът е средно ран. Характерно е, че част от цветовете имат по пет венчелистчета, което е унаследено от майчиния сорт Клапов любимец. Сортът е лош опрашител, триплоиден. На семенна подложка встъпва в плододаване средно рано, а върху дюлева — рано и има много добра родовитост. Слабо чувствителен е на повратни студове. Понася добре горещините и атмосферните засушавания. Плодовете узряват през първото десетдневие на юли. Те са много едри (88 × 71 mm), със средно тегло 230 g, турбовидни. Кожицата е средно дебела, възгуба, зеленикаво-жълта, с размита червенина откъм огряваната страна. По размери, форма и окраска твърде много приличат на плодовете на Клапов любимец. Месото е белезникаво, а на добре узрелите плодове — жълтеникаво, дребнозърнесто, с малко каменисти клетки около семенните камери, но с много дребни каменисти клетки, разпръснати из месото, сочно, сладко, слабо ароматично, с добро качество.

Технологична характеристика. При своевременна беритба плодовете издържат добре транспорт и манипулация. По късно обраните плодове се появява благородно гниене. При обикновени условия могат да се съхраняват до една седмица. Подходящи са за консумация в прясно състояние и за преработка в компот.

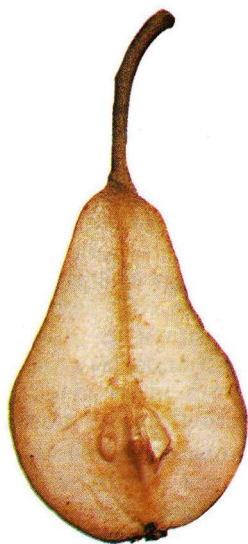
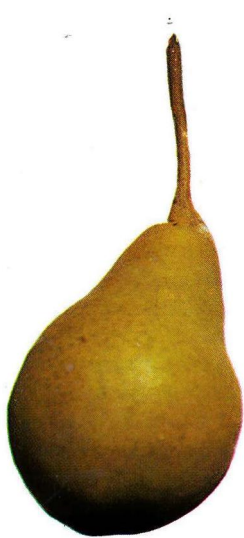

ЮБИЛЕЕН ДАР

Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Жифардова масловка × Майска във ВСИ „В. Коларов“, Пловдив, от Т. Ангелов. Утвърден е през 1964 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж. Афинитетът му с дюлева подложка е незадоволителен, затова е по-добре да се използва междинник. Короната е широкопирамидална. По хабитус прилича на майчиния сорт Жифардова масловка. Леторастите обаче са дебели, прави и не растат объркано. Характерен белег е, че листните петури са силно нагънати по периферията. Има добра пробудимост на пъпките, но слаба разклоняемост. Цъфтежът е ран. Сортът е добър опрашител. Опрашва се от Вилимова масловка, Жифардова масловка и Клапов любимец. Встъпва сравнително късно в плододаване, а върху дюлева подложка — средно рано. Има много добра до обилна родовитост. Отличава се с добра студоустойчивост. Листата са устойчиви на пригор. Не е особено взискателен към почвените условия. Плодовете узряват през последното десетдневие на юни, 2—3 дни след Ечменка. Беритбата трябва да се извършва 2—3 дни преди настъпването на консумативна зрелост. Те са дребни (62 x 44 mm), със средно тегло 54 g, продълговатокрушовидни, сравнително изравнени, с гладка повърхност. Кожицата е средно дебела, бледозеленикаво-жълта, с дребни кремаво-зелени точки. Месото е бяло, полусочно, нежно, сладко, възкиселичко, почти без каменисти клетки, с приятен слаб аромат. Качеството е добро, но за ран сорт — много добро.

Технологична характеристика. Плодовете имат добра транспортбилност. При обикновени условия се съхраняват 5—6 дни, след което започва благородно гниене откъм семенните камери. Подходящи са главно за консумация в прясно състояние, но могат да се използват и за преработка в нектари.

ЮНСКА

ДЮЛЯ — *CYDONIA* MILL.

СИСТЕМАТИКА И БОТАНИЧЕСКА ПРИНАДЛЕЖНОСТ

Дюлята се отнася към род *Cydonia* Mill., подсемейство ябълковидни (*Pomoideae*), семейство розоцветни (*Rosaceae*). Родът *Cydonia* се състои само от един вид — дюля (*Cydonia oblonga* Mill.). Указанията в литературата за съществуването на други видове — *C. lagenaria* Koidz., *C. japonica* Lindl., *C. superla* Rend., *C. sinensis* Koehne, са неправилни, тъй като всички тези видове принадлежат към рода *Chaenomeles* Lindl. който е близък към рода *Cydonia*, но не е тъждествен с него. Близък до рода *Cydonia* е още и родът *Docynia* DCne.

Най-широко разпространена и стопански най-ценна е обикновената дюля. Японската дюля се използва като декоративен храст, тя е по-студоустойчива от обикновената дюля. Доцинията е вечнозелено или с полуопадващи листа растение, малко разпространено по света.

Културните дюлеви сортове са произлезли от обикновената дюля — *Cydonia* Mill. При естествени условия дюлята образува храст или дърво с височина от 1,5 до 8 m. Клончетата са най-често масленокафяво-зеленикави до кестеняви, покрити с дебел пласт сиво-жълтеникав мъх. Листата са прости, опадващи, яйцевидни или удълженояйцевидни, понякога широкоелипсовидни, рядко кръгли, целокрайни, отдолу мъхести. Цветовете са единични, разположени на върха на къси леторасты, големи, бели или бледорозови с по 5 чашелистчета, 5 венчелистчета, многобройни тичинки (най-често 19—21) и петгнезден яйчник. Цъфтят късно. Плодът е лъжлив. Месестата част е образувана от разрастването на цветното дъно. Плодовете при дивите и полукултурните форми са дребни, ребристи, силно мъхнати, а при културните сортове — едри до много едри. По форма плодовете са ябълковидни, крушовидни или закръглени, често доста силно ребристи и с неравна повърхност, мъхнати. Месото на плода

е жълто, плътно с повече или по-малко каменисти клетки, възсухо, възкисело, стипчиво Семената са многобройни, покрити със слизеста материя.

Дюлевите плодове за разлика от ябълковите и крушовите нямат дръжки. Те са закрепени направо за къси клончета (погрешно наричани дръжки), по които има няколко пъпки.

МОРФОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Морфологична характеристика на дървото. Дюлята развива по-малки дървета (3—4 m височина и 4—5 m ширина) от ябълката и крушата. При благоприятни почвени условия дюлевите дървета от някои силнорастящи сортове достигат височина 6 m и ширина 7 m. Формата на короната на дюлевите дървета е обратноконусовидна, кълбовидна или ширококоразлата. Стъблото и централният клон при младите дървета са цилиндрични, но със застаряването те се разчленяват на дялове, а в някои случаи се засукват винтовидно. Кората на стъблото и на скелетните клони е пепелявосива или тъмносива, грапава. Грапавините при отделните сортове са различни по големина, форма и брой и са кафяви или сивокафяви. Със застаряването на дърветата и надебеляване на стъблото кората се напуква и опадва на пластинки. Скелетните клони и разклонения обикновено са средно дълги до дълги, тънки или средно дебели, здрави, жилави. При обилен плодов товар се извиват, но не се чупят. Леторастите са най-често масленокафяво-зеленикави до кестеняви, покрити с дебел пласт сиво-жълтеникав мъх. Лещанките са обикновено дребни, кръгли или елиптични, светлокафяви, повече на брой към основата, малко към върха на леторастите. Пъпките са дребни, островърхи, прилепени, светлокафяви до кестеняви, слабо мъхнати. По външен вид плодните пъпки не се различават от листните.

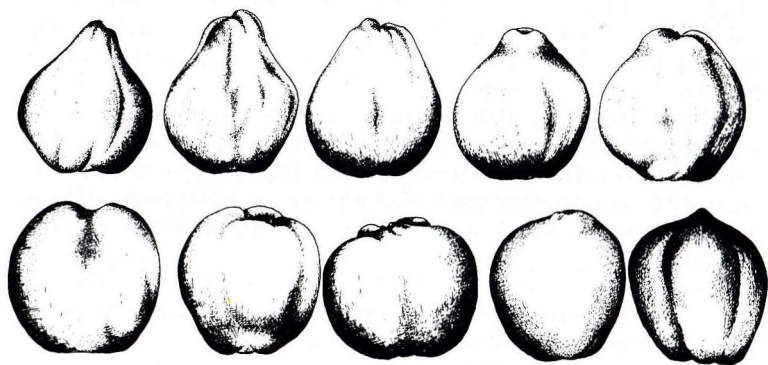
Морфологична характеристика на клончетата. Клончетата на дюлята се отличават до известна степен от тези на ябълката и крушата. Късите клончета при дюлята имат най-често 3—5 странични пъпки, които обикновено са плодни. На върха те нямат пъпка, а личи мястото, където е бил закрепен плодът. Фактически те представляват „дръжки“ на плодовете. Дюлевите плодове, образувани на върха на късите леторастни

получени от смесените пъпки, се откъсват без дръжки. Късите леторасты (дръжки) остават на дървото и след опадване на листата се превръщат в къси клончета.

Слабите клончета приличат на тези от останалите семкови овощни видове, но „дървесните“ и лакомците се отличават по това, че след встъпване на дърветата в плододаване всички пъпки по тях са най-често смесени. От всяка смесена пъпка напролет се получава малък летораст, който завършва с цвят. Една част от пъпките, разположени към основната част на клончетата, най-често не се развиват, а остават в спящо състояние, което става причина за оголване основата на тези клончета. Оголената зона е толкова по-голяма, колкото по-силно и изправенорастящо е клончето. Това трябва да се има пред вид при резитбата.

Строеж на плодовете. Плодът на дюлята е лъжлив. По своето устройство той не се отличава от плода на ябълката (вж. фиг. 10).

Дюлевите плодове биват: дребни — от 150 до 200 g; средно едри — от 200 до 300 g; едри — 300 до 400 g и много едри — над 400 g. Те имат крушовидна или ябълковидна форма с по-малки или по-големи отклонения (фиг. 17).

Фиг. 17. Форми на дюлеви плодове:
горе — крушовидни; долу — ябълковидни

Дръжчената ямичка силно варира. Има сортове, при които едни плодове имат ясно изразена по-дълбока или по-плитка дръжчена ямичка, а при други тя липсва. Бордовете

на дръжчената ямичка обикновено са с по-слабо или по-силно изразени ребра (изпъкналости). Често в дръжчената ямичка при част от плодовете на повечето дюлеви сортове има зеленикав или ръждивокафяв месест израстък, вдлъбнат в средата, където е мястото за закрепването за клончето.

Дюлевите плодове нямат дръжка. Те са закрепени направо за къси клончета, по които има няколко пъпки.

Чашечната ямичка на плодовете е добре изразена и има различна дълбочина, ширина, набръчканост и ребристост. В нея при основата на чашелистчетата на някои сортове има по няколко различно големи месести брадавички.

Чашката обикновено е затворена. Чашелистчетата са по-големи, отколкото на ябълката и крушата, с назъбена периферия, кафяви, мъхнати. Те са силно сближени в основата си и заедно с изсъхналите остатъци от тичинки и стълбчета затварят подчашечната ямичка, а нагоре по-силно или по-слабо се извиват и при едни от сортовете прилепват към стените на чашечната ямичка.

Подчашечната ямичка е малка или голяма, цилиндрична. Подчашечна тръбичка липсва.

Плодовото сърце при отделните сортове е с различна големина. Сърдечната линия минава близо до семенните камери. В месото непосредствено до семенните камери има много каменисти образувания. Обикновено семенните камери са затворени, а оста е голяма, куха, звездовидна при напречен разрез.

Семената са приблизително с еднаква големина и форма и са светлокафяви до кестеняво оцветени. Дюлевите плодове имат много семена (обикновено над 40). Най-често семената са пълни, добре охранени. Когато не са осигурени условия за кръстосано опрашване, голям брой семепъпки не дават семена.

Месото на дюлевите плодове е жълто, плътно, слабо сочно, с повече или по-малко каменисти образувания до семенните камери, тръпчиво, ароматично.

БИОЛОГИЧНИ ОСОБЕНОСТИ

Цъфтеж на дюлевите сортове. Дюлевите сортове се отличават с късен цъфтеж. Обикновено цъфтежът започва в края на април и началото на май и при нормални условия продължава около две седмици. При топло и сухо време цъфтежът протича за 5—6 дни, а при хладно и влажно време — за около три седмици. Жизнеността на отделните цветове е около 5—6 дни. Нормален добив обаче се получава, ако опрашването стане през първите 3—4 дни от отварянето на цвета. Дюлевите сортове цъфтят почти едновременно. Разликата между отделните сортове е около 2—3 дни, поради което е трудно да се прави някакво групиране по срока на цъфтежа.

Взаимоотношения на дюлевите сортове при оплождането. Дюлевите сортове се делят на три групи: самофертилни, самостерилни и частично самофертилни. Не е установена интерстерилност. За да плодоносят нормално сортовете от последните две групи, при засаждането трябва да се комбинират така, че да се осигури ефективно опрашване.

Узряване на плодовете. Дюлевите сортове не се различават чувствително по срока на зреене на плодовете. Преобладаващата част от тях узряват в началото на октомври. Разликата в настъпване срока на зреене между отделните сортове е около десетина дни. По-голяма съхраняемост на плодовете и по-малко фири при тяхното съхраняване се получават, когато беритбата се извърши в най-подходящия момент — зеленикаво-жълто оцветяване на кожицата. При късна беритба, когато основният цвят на кожицата стане жълт или оранжево-жълт, плодовете са силно чувствителни на „горчиви ядки“ и имат кратък срок на съхраняване.

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ДЮЛЕВИТЕ СОРТОВЕ

Много ботаници считат, че по форма на короните, листата и плодовете към вида *Cydonia oblonga* Mill. спадат следните вариетети:

1. var. *pyramidalis* C. K. Schneid. — с пирамидална корона;

2. var. *marmorata* C. K. Schneid. — листата са с бели и жълти петна;

3. var. *maliformis* C. K. Schneid. — с ябълковидни плодове;

4. var. *pyriformis* Rehd. — с крушовидни плодове;

5. var. *lusitanica* C. K. Schneid. — с крушовидни сребристи плодове.

В по-ново време някои автори разпределят дюлевите сортове по формата на плодовете в следните групи: 1) кълбовидни (сферични); 2) плоскоцилиндрични (ябълковидни); 3) елиптични и продълговатоцилиндрични; 4) вдлъбнатоконусовидни (крушовидни) и 5) конусовидни и изпъкналоконусовидни.

Най-често дюлевите сортове по формата на плодовете се разделят на две големи групи: крушовидни и ябълковидни.

ДЮЛЕВИ СОРТОВЕ

Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Пловдивска × Пазарджишка ябълковидна във ВСИ „В. Коларов“, Пловдив, от Т. Ангелов. Утвърден е през 1971 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умерено- до силнорастящо, с прибрана корона. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са добри. Цъфтежът е средно ран (1—2 дни след Португалска). Сортът е самофертилен. Встъпва рано в плододаване и има много добра родовитост. Не е особено взискателен към климат и почва. Може да вирее успешно във всички подходящи за дюлята райони. Плодовете узряват през първата половина на октомври. Узрелите плодове са здраво закрепени за клончетата и не опадват дори при силни ветрове. Те са едри (91 x 94 mm), със средно тегло 430 g, най-често кълбовидноконични, по-рядко притъпенкрушовидни, гладки или слабо ребристи, изравнени по големина и доста еднообразни по форма. Кожицата е тънка, гладка, зеленикаво-жълта, покрита с фин мъх. Месото е бледожълтеникаво, крехко, достатъчно сочно, умерено кисело, с приятен аромат, почти без каменисти гранули (само около семенните камери), с много добро качество.

Технологична характеристика. При обикновени условия плодовете се съхраняват много добре до януари, без да страдат от горчиви подкожни ядки. При по-груб транспорт кожицата покафявява. Това не предизвиква загниване на месото и не намалява продължителността на съхранение. Подходящи са за преработка в компоти, конфитюри, сладка и нектари. Могат да се консумират и в прясно състояние.

Произход и разпространение. Унгарски сорт. У нас е внесен през първото десетилетие на XX в., но не е получил голямо разпространение поради незадоволителната родовитост и слабата съхраняемост на плодовете.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж и почти кълбовидна, рядка до умерено гъста корона. Пробудимостта на пъпките е задоволителна, а разклоняемостта — слаба. Характерно е, че има много големи, увиснали, силно нагънати около централния нерв листа. Цъфтежът е средно ран (1—2 дни преди Португалска). Сортът е самостерилен. Опрашва се от Португалска, Тримонциум, Триумф и др. В плододаване встъпва рано. Родовитостта му е незадоволителна. Чувствителен е на ниски температури, особено след разпукване на пъпките. Плодовете узряват в края на септември — началото на октомври. Те са много едри (112 x 100 mm), със средно тегло 500 g, притъпенокрушовидни, ребристи. Неизравнени са по големина и форма. Кожицата е дебела, лимоненожълта, покрита с мъх. Месото е бледожълто, твърдо, слабо сочно, с каменисти гранули, особено към семенните камери, със задоволително качество.

Технологична характеристика. При обикновени условия плодовете се съхраняват лошо. Значителна част от тях се напукват към дръжчената страна и загиват още на дървото. Узрелите плодове опадват лесно, набиват се и загиват. Наскоро след беритбата те заболяват от меко и кафяво гниене, особено ако са набити при транспортирането. Използват се главно за преработка в компоти и нектари, които по качество отстъпват на получаваните от Португалска.

ПАЗАРДЖИШКА ЯБЪЛКОВИДНА — PAZARDŽIŠKA JABĀLKOVIDNA

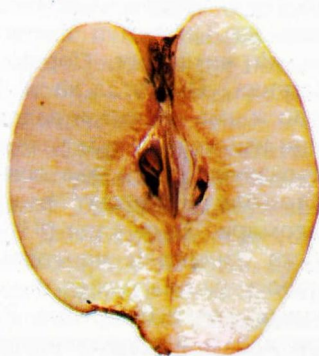
Произход и разпространение. Местен сорт, открит и разпространен от пепиниериста Ив. Търпоманов от гр. Пазарджик през 1939 г.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има умерен растеж. Образува широка, средно гъста корона. Има добра пробудимост на пъпките и добра разклоняемост. Отличителна особеност на сорта са малките, доста дебели тъмнозелени листа. Цъфтежът е средно късен (4—5 дни след Португалска). Прашецът е неизравнен, със задоволителна кълняемост. Сортът е самостерилен. Опрашва се от Асеница, Португалска, Тримонциум, Триумф и др. Встъпва рано в плододаване. Има добра и редовна родовитост. Плодовете узряват през третото десетдневие на септември. Те са средно едри (90 x 84 mm), със средно тегло 300 g, кълбовидноконични (ябълковидни), гладки или слабо ребристи. Кожицата е тънка, бледозеленикаво-жълта, с фин мъх. Месото е бледожълто, крехко, хрупкаво, умерено сочно, слабо кисело, слабо ароматично, почти без каменисти гранули, приятно за ядене, с добро качество.

Технологична характеристика. Узрелите плодове опадват лесно от дървото. Своевременно обраните плодове се съхраняват добре до декември-януари, а по-късно обраните придобиват подкожни ядки още на дървото. Не понасят по-груб транспорт. Набитите плодове бързо загниват. Подходящи са за консумация в прясно състояние и за преработка. Компотите отстъпват по качество на получените от Португалска главно поради недостиг на киселини.

АСЕНИЦА

БЕРЕЦКИ

ПАЗАРДЖИШКА ЯБЪЛКОВИДНА

Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Пазарджишка ябълковидна х Чешка във ВСИ „В. Коларов“, Пловдив, от Т. Ангелов. Утвърден е през 1976 г. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото е умеренорастящо. Образува сравнително широка корона. Пробудимостта на пъпките е задоволителна, а разклоняемостта — добра. Цъфтежът е средно ран — съвпада с цъфтежа на Триумф и Асеница. Прашецът е изравнен и има висока жизненост. Сортът е самостерилен. Опрашва се от Асеница, Португалска и Триумф. В плододаване встъпва рано и има голяма и редовна родovitост. Не проявява особени изисквания към условията на месторастенето. Може да се развива добре във всички дюлеви райони на страната. Плодовете узряват в края на септември—началото на октомври. Те са едри (93 x 97 mm), със средно тегло 416 g, доста изравнени по големина, притъпенокрушовидни, със слабо изразена шийка, но се срещат плодове с ябълковидна форма, почти без ребра. Кожицата е тънка, не се чувствава при ядене, бледозеленикаво-жълта при беритбата и бледолимонено жълта при консумативна зрелост, покрита с фин сиво-жълтеникав мъх. По окраска плодовете приличат на плодовете на майчиния сорт Пазарджишка ябълковидна. Месото е кремавобяло, крехко, нежно, умерено сочно, сладко, приятно кисело, със специфичен дюлев аромат, без каменисти образувания (само около семенните камери), с много добро качество.

Технологична характеристика. При обикновени условия плодовете се съхраняват до декември, без да се появяват горчиви подкожни ядки. Не понасят груб транспорт. Подходящи са главно за преработка в компоти, конфитюри, сладка и нектари, но могат да се консумират и в прясно състояние.

ТРИМОНЦИУМ — TRIMONCIUM

Произход и разпространение. Произходът на този сорт не е добре известен. Открит е през 1950 г. от В. Василев, който го описва под името Италианска, но е утвърден като Тримонциум. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има сравнително силен растеж. Короната в млада възраст е прибрана, а по-късно става почти кълбовидна. Пробудимостта на пъпките и разклоняемостта са задоволителни. Цъфтежът е средно ран. Сортът е частично самофертилен. Опрашва се от Асеница, Португалска, Триумф и др. Встъпва рано в плододаване и има много добра и редовна родovitост. Студоустойчивостта му през периода на покой е по-голяма, отколкото на Португалска. По-добри резултати се получават на по-богати почви и при редовно напояване; в противен случай плодовете остават дребни. Плодовете узряват към средата на октомври. Те са средно едри (80 x 76 mm), със средно тегло 250 g, притъпеноекруговидни, с къса шийка или овални, слабо ребристи. Кожицата е тънка, гладка, зеленикаво-жълта, слабо ръждива около дръжчената ямичка, покрита с фин мъх. Месото е жълтеникаво-бяло, умерено сочно, възкисело, стипчиво, ароматично, с добро до много добро качество.

Технологична характеристика. При обикновени условия плодовете се съхраняват до декември, без да страдат от горчиви подкожни ядки. Чувствителни са на меко гниене, от което по време на съхраняването се получава доста фира. Не донасят груб транспорт. Употребяват се за преработка в компоти, сладка и нектари.

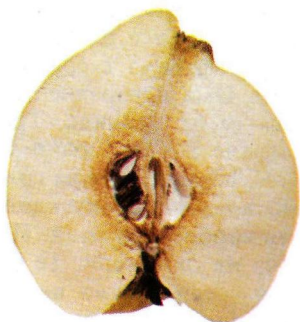
Произход и разпространение. Получен е чрез кръстосване на Пазарджишка ябълковидна x Чешка във ВСИ „В. Коларов“, Пловдив, от Т. Ангелов. Утвърден е през 1970 г. Основен стандартен сорт.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има умерен растеж и образува почти кълбовидна корона. Пробудимостта на пъпките е средна, а разклоняемостта — добра. Цъфтежът е средно ран (цъфти едновременно с Португалска). Прашецът е изравнен и има висок процент кълняемост. Сортът е самостерилен. Опрашва се от Асеница, Португалска, Тримонциум и Хемус. Встъпва рано в плододаване и има много добра родовитост. По изисквания към почвата не се отличава от останалите дюлеви сортове. Поради късното узряване на плодовете не трябва да се засажда в райони с недостатъчно топлина и месторастения, където има ранни есенни слани. Плодовете узряват през втората половина на октомври, когато вече е приключила беритбата на останалите дюлеви сортове. Те са едри (90 x 90 mm), със средно тегло 420 g, най-често закръгленокрушовидни, правилни, гладки, със слабо изразени ребра към чашечната страна. Кожицата е тънка, гладка, зеленикаво-жълта, слабо мъхната. Месото е бяло-жълтеникаво, крехко, умерено сочно, доста кисело, с приятен аромат, почти без каменисти гранули, с много добро качество.

Технологична характеристика. При обикновени условия плодовете се запазват в много добро състояние до края на декември, без да страдат от горчиви подкожни ядки и меко гниене. Не понасят груб транспорт. От плодовете се получават висококачествени компоти, конфитюри, сладка и нектари. Могат да се консумират и в прясно състояние.

ХЕМУС

ТРИМОНЦИУМ

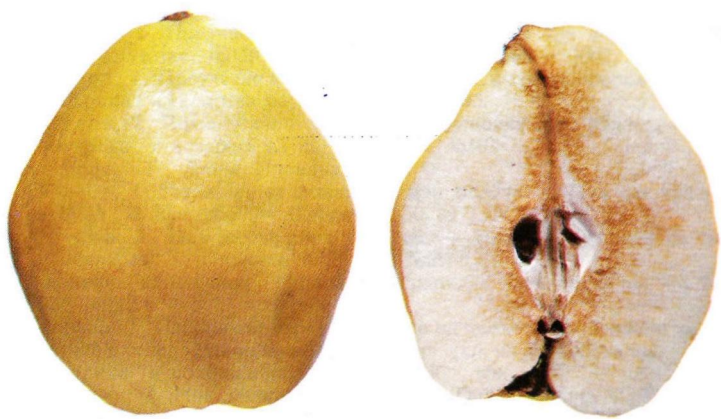

ТРИУМФ

Произход и разпространение. Сортът произхожда вероятно от Португалия. Познат е във всички страни, където се отглежда дюлята. У нас се среща из цялата страна и е все още най-широко застъпеният дюлев сорт. Стандартен сорт за ограничено разпространение.

Агробиологична и екологична характеристика. Дървото има силен растеж и образува прибрана корона. Пробудимостта на пънките е слаба, а разклоняемостта — задоволителна. Цъфтежът е средно ран. Сортът е частично самофертилен. Има неизравнен, но с добра кълняемост пращец. Опрашва се от Асеница, Триумф, Тримонциум и Хемус. В плододаване встъпва рано и има обилна и редовна родovitост. Чувствителен е на големи зимни студове. Предпочита умерено влажни, пропускливи и богати почви с ниско разположен карбонатен слой. Плодовете узряват през първата половина на октомври. Те са едри до много едри (118 x 86 mm), със средно тегло над 400 g, заострено- или притъпенокрушовидни и ширококоремисти, с неравна повърхност. Кожицата е средно дебела, зеленикаво-жълта. Месото е бледожълто, възхрупкаво, слабо сочно, малко стипчиво, възкисело, ароматично, с едри каменисти гранули особено около семенните камери, с много добро качество.

Технологична характеристика. Своевременно обраните плодове (при зеленикаво-жълт цвят на кожицата) при обикновени условия се съхраняват до декември, а по-късно обраните (когато придобият жълт цвят на кожицата) страдат от горчиви подкожни ядки още на дървото или наскоро след беритбата, което силно влошава технологичните им качества. Макар и твърди, не понасят груб транспорт. Употребяват се за преработка в компот, конфитюри, сладка и нектари.

ПОРТУГАЛСКА

ЛИТЕРАТУРА

1. Ангелов, Т. Принос към проучване на дяловите сортове в Пловдивски окръг. — Научни трудове на ВСИ „В. Коларов“ — Пловдив, IV, 1955, С., 1957.
2. Ангелов, Т. Проучване върху цветната биология при дюлята. — Научни трудове на ВСИ „В. Коларов“ — Пловдив, XIII, 1964.
3. Ангелов, Т. Проучване върху развитието на дяловите плодове. — Градинарска и лозарска наука, С., I, 1964, №5.
4. Ангелов, Т. Помологично описание на крушовия сорт Юнска. — Градинарска и лозарска наука, С. I, 1964, №10.
5. Ангелов, Т. Дюля. Пловдив, 1970.
6. Ангелов, Т. Резултати от селекцията при дюлята. — Научни трудове на ВСИ „В. Коларов“ — Пловдив, XX, 1971, №3.
7. Ангелов, Т. Нов дялев сорт Триумф. — Научни трудове на ВСИ „В. Коларов“ — Пловдив, XII, 1972, №3.
8. Ангелов, Т. Асеница — нов дялев сорт. — Овощарство, С., XXI, 1974, №11.
9. Ангелов, Т. Изследване върху дишането на плодовете при някои дялеви сортове с оглед установяване оптималния срок на беритбата им. — Градинарска и лозарска наука, С., XII, 1975, №6.
10. Ангелов, Т. Нов дялев сорт Хемус. — Овощарство, С., LVI, 1977, №8.
11. Ангелов, Т., Ат. Атанасов, Н. Димов. Проучване върху жизнестота на дяловите цветове. — Научни трудове на ВСИ „В. Коларов“ — Пловдив, XV, 1966.
12. ххх Българска помология, т. I, 1958.
13. Василев, В., Ал. Странджев. Сравнителна характеристика на дяловите сортове. — Овощарство, С., XII, 1964, №12.
14. Велков, В., Ив. Илиев, В. Василев, Л. Христов, Ал. Странджев. Агробиологична и химикотехнологична характеристика на овощните сортове. Пловдив, 1971.
15. Велков, В., Ив. Илиев, С. Попов. Помология, Пловдив, 1967.
16. Георгиев, В. Юбилеен дар — нов ранозрял крушов сорт. — Градинарска и лозарска наука, С., X, 1973, №4.
17. Георгиев, В., А. Енев. Прогрес — нов ранозрял крушов сорт. — Градинарска и лозарска наука, С., XIII, 1976, №8.
18. Горин, Г. И. Айва, М. 1961.
19. Гърневски, В. Взаимоотношения между някои крушови сортове при опрашването и оплождането. — Овощарство, LI, 1972, №9.
20. Данев, Ст. Вегетативни и семенни подложки при овощните култури. ЦНТИ при АСН, С., 1969.
21. Делчева, С., З. Макариев, А. Нустеров. Някои неблагоприятия в овощарството на АПК „Пирин“ в Разлог. — Овощарство, С., LVII, 1978, №10.
22. Илиев, Ив. Крушовият сорт Пас Красан. — Овощарство, С., XII, 1964, №3.

23. Илиев, Ив. Нов крушов сорт — Пловдивска I. — Градинарска и лозарска наука, С., III, 1966, №1.
24. Илиев, Ив. Най-ранните летни ябълкови сортове. — Овощарство, С., XVII, 1970, №9.
25. Илиев, Ив. Ябълковите сортове Уайнсеп и Стейман Уайнсеп. — Овощарство, С., XVII, 1970, №9.
26. Илиев, Ив. Мутсу. — Овощарство, С., XIX, 1972, №2.
27. Илиев, Ив. Албена — нов ябълков сорт. — Градинарска и лозарска наука, С., X, 1973, №8.
28. Илиев, Ив. Ябълкови сортове (Грани Смит, Мелроуз). — Български плодове, зеленчуци и консерви, С., 1974, №10.
29. Илиев, Ив. Чувствителност на ябълкови сортове на брашнеста мана. — Градинарска и лозарска наука, С., XIII, 1976, №4.
30. Илиев, Ив. Чувствителност на ябълкови сортове на болестта плоски клони. — Градинарска и лозарска наука, С., XIII, 1976, №6.
31. Илиев, Ив. Най-нови данни за химичния състав на ябълковите ни сортове. — Български плодове, зеленчуци и консерви, С., 1976, №10.
32. Илиев, Ив. Крушовият сорт Д-р Жюл Гюйо и мутанти на Вилямова масловка. — Овощарство, С., LV, 1976, №12.
33. Илиев, Ив. Пекъмс триумф. — Овощарство, С., LVIII, 1979, №10.
34. Илиев, Ив., Ал. Косерков. Деканка на комисията. — Овощарство, С., LIV, 1975, №4.
35. Илиев, Ив., Б. Миланов, Ал. Странджев. Круша. Пловдив, 1976.
36. Илиев, Ив., С. Пенев. Ябълка. С., БАН, 1964.
37. Илиев, Ив., С. Пенев. Ябълка. Пловдив, 1973.
38. Илиев, Ив., Ал. Странджев. Изследвания върху химичните и технологични качества на някои сортове круши. — Доклади на НИИКП — Пловдив, 1969.
39. Илиев, Ив., Ал. Странджев. Ябълка. В: Агробиологична и химикотехнологична характеристика на овощните сортове. Пловдив, 1970.
40. Илиев, Ив., Ал. Странджев. Физиологични, биохимични и вкусови изменения в ябълковите плодове при хладилни условия. I. Физиологични изменения. — Градинарска и лозарска наука, С., X, 1973, №1.
41. Илиев, Ив., Р. Тенов, Е. Урдева, А. Аролски. Проучване върху качествено състояние, химичния състав и технологичната пригодност на плодовете на някои крушови сортове. — Научни трудове на НИИКП — Пловдив, VI, 1969.
42. xxx Каталог мировой коллекции ВИР, выпуск 267, Груша. Л., 1979.
43. Комитов, Р. Помологична и стопанска характеристика на новия ран крушов сорт Трапезица. — Градинарска и лозарска наука, С., XIV, 1977, №7.
44. Кордон, Р. А. Айва СССР. Труды по прикладной ботанике, генетике и селекции, XXX, 1953, вып. I.
45. Мурсалов, М. К. Определение съемной зрелости айвы. — Садоводство, М., 1964, №9.
46. Попов, С. Ябълковият сорт Червена превъзходна. — Овощарство, С., VI, 1959, №11.
47. Попов, С. Грени Смит — нов ябълков сорт. — Овощарство, С., LIII, 1974, №4.
48. Попов, С. Върху някои аспекти и резултати от селекционната работа при черешата и ябълката (хабилитационен труд, ръкопис). Пловдив, 1977.
49. Ролен, Л. Ябълковият сорт Грени Смит. — Овощарство, С., 1969, №8.
50. Руденко, И. С. Морфогенезис цветка айвы. — Известия Академии наук Молдавской ССР, 1963, №10.

51. Симиренко, Л. П. Помология, т.2, Груша, Киев, 1972.
52. Странджев, Ал., Ив. Илиев. Проучване на най-подходящите съотношения за производство на сокове от някои ябълкови сортове в България. — В: Доклади, ч. I на НИИКП — Пловдив (Юбилейна научна сесия по консервна промишленост, 20—23 май, 1969), С., 1971.
53. Странджев, Ал., Ив. Илиев. Физиологични, биохимични и вкусови изменения в ябълковите плодове при хладилни условия. II. Биохимични изменения. — Градинарска и лозарска наука, С., X, 1973, №8.
54. Странджев, Ал., Ив. Илиев. Физиологични, биохимични и вкусови изменения на ябълковите плодове при хладилни условия. III. Органолептични и вкусови изменения. — Градинарска и лозарска наука, С., XI, 1974, №1.
55. Странджев, Ал., К. Лазаров. Проучване върху химикотехнологичната пригодност на някои нови за страната крушови сортове в зависимост от степента на зрелост. — Български плодове, зеленчуци и консерви, С., 1978, №7.
66. Hedrick, U. P. *Systematic Pomology*, New York, 1925.
67. Hough, L. F., C. H. Bailey. Jersey mac earlier and prettier than McIntosh. — *Fruit Vars. and Hort. Dig.* 26, 1972, N 1.
68. Hough, L. F., C. H. Bailey. Vista Bella — a red, summer desert apple from New Jersey. — *Fruit varieties Journal*, 29, 1975, N 1.
69. Hugard, J. Origine du pollen et variétés pollinisatrices. — *Le Fruit belge*, 46, 1978, N 381.
70. Jugoslaviska pomologija, Jubuka. Beograd, 1963.
71. Krümmel, H., W. Groh, G. Friedrich. *Deutsche Obstsorten*. Berlin, 1956.
72. Le Lézec, M. Quelques variétés de pommier pour un renouvellement du verger français. — *La Pomologie française*, 25, 1973, N 5.
73. Le Lézec, M. et al. Nouvelles variétés de pommier. — *L'Arboriculture fruitiers*, 1979, N 305/306.
74. Maurer K. J. Mutsu — eine problemlose Asfelsorte für Erwerb- und Selbversorgen. — *Obst und Garten*, 90, N 1.
75. Owen F. W. at last: Russet free Coldens. — *American Fruit Grower*, 1970, N 1.

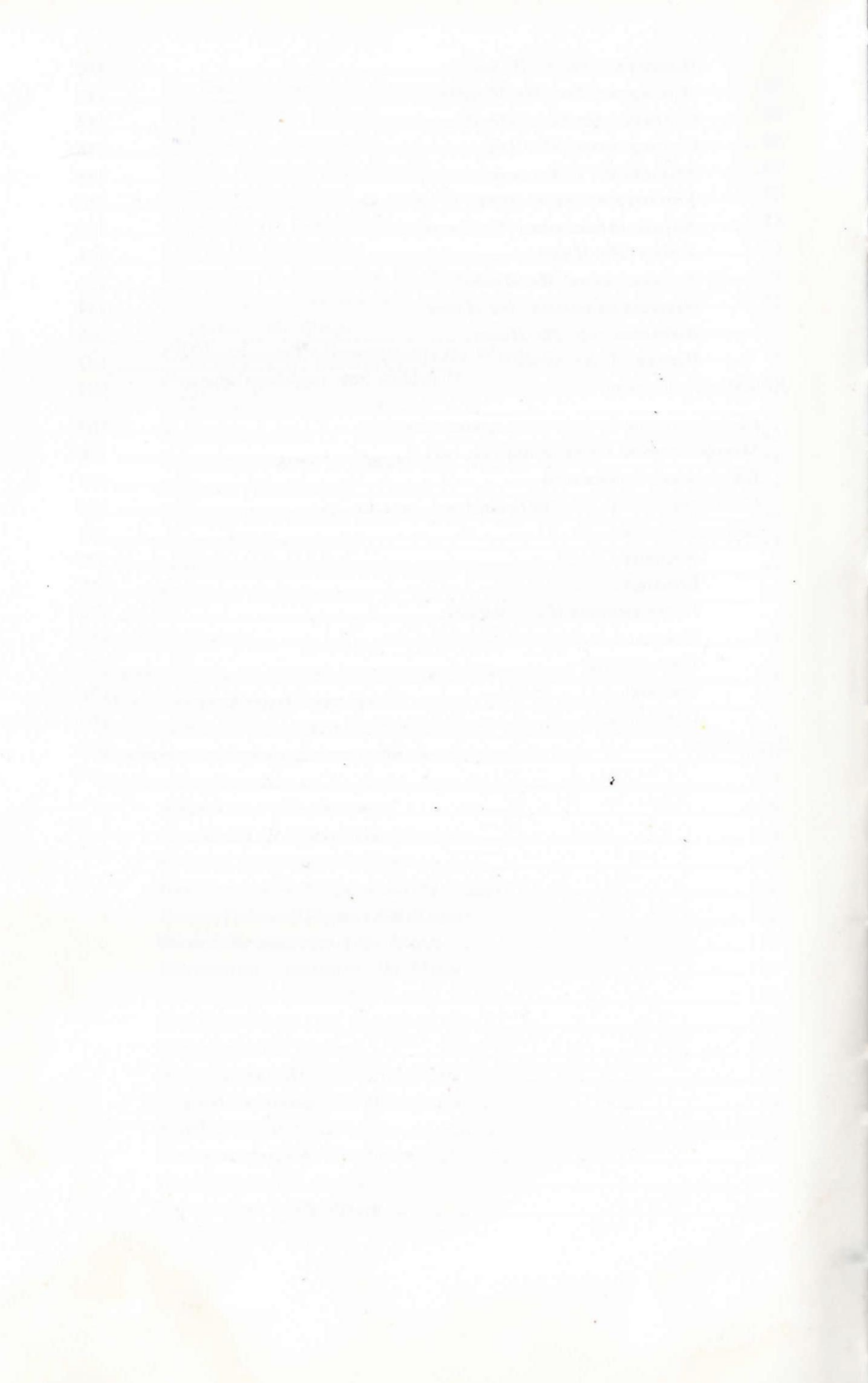

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор (<i>Ив. Илиев</i>).....	5
Ябълка (<i>Ив. Илиев</i>).....	7
Систематика и ботаническа принадлежност.....	7
Морфологична характеристика.....	9
Биологични особености.....	22
Класификация на ябълковите сортове.....	24
Ябълкови сортове.....	27
Айвания (<i>С. Попов</i>).....	28
Айдърред (<i>Ив. Илиев</i>).....	29
Албена (<i>Ив. Илиев</i>).....	30
Английска ренета (<i>Ив. Илиев</i>).....	32
Белголден (<i>В. Джувинов</i>).....	33
Блъшинг голден (<i>В. Джувинов</i>).....	34
Виста бела (<i>В. Джувинов</i>).....	36
Голдспър (<i>Ив. Илиев</i>).....	37
Грени Смит (<i>Ив. Илиев, В. Джувинов</i>).....	38
Грени Смит спър (<i>В. Джувинов</i>).....	40
Демократ (<i>В. Джувинов</i>).....	41
Джонатан (<i>Ив. Илиев</i>).....	42
Джърсимак (<i>В. Джувинов</i>).....	44
Златна пармена (<i>С. Попов</i>).....	45
Златна превъзходна (<i>Ив. Илиев</i>).....	46
Златна резистентна (<i>Ив. Илиев, В. Джувинов</i>).....	48
Йелоуспър (<i>Ив. Илиев</i>).....	49
Карастоянка (<i>С. Попов</i>).....	50
Кримзън бюти (<i>Ив. Илиев, В. Джувинов</i>).....	52
Купър 4 (<i>В. Джувинов</i>).....	53
Мелроуз (<i>В. Джувинов, Ив. Илиев</i>).....	54
Молиз делишес (<i>В. Джувинов, Ив. Илиев</i>).....	56
Морспър голден (<i>В. Джувинов</i>).....	57
Муцу (Мутсу) (<i>Ив. Илиев</i>).....	58
Озарк голд (<i>В. Джувинов</i>).....	60
Прима (<i>В. Джувинов, Ив. Илиев</i>).....	61
Присила (<i>В. Джувинов, Ив. Илиев</i>).....	62
Ред голд (<i>Ив. Илиев</i>).....	64

Ред Джеймс Грийв (<i>В. Джувинов</i>)	65
Ред Мелба (<i>Ив. Илиев</i>)	66
Реритън (<i>В. Джувинов</i>)	68
Римска хубавица (<i>Ив. Илиев</i>)	69
Ричърд (<i>Ив. Илиев</i>)	70
Секай ичи (<i>В. Джувинов</i>)	72
Смути (<i>В. Джувинов</i>)	73
Сплендър (<i>В. Джувинов, Ив. Илиев</i>)	74
Старк (Шарк) (<i>Ив. Илиев</i>)	76
Старкинг (<i>Ив. Илиев</i>)	77
Старкримсон (Старкримзън) (<i>Ив. Илиев</i>)	78
Старк спърголден (<i>Ив. Илиев</i>)	80
Стейман уайнсеп (<i>Ив. Илиев</i>)	81
Тракийска ранна (<i>С. Попов</i>)	82
Тракийска слава (<i>С. Попов</i>)	84
Уайнсеп (<i>Ив. Илиев</i>)	85
Уелспър (<i>Ив. Илиев</i>)	86
Фуджи (<i>В. Джувинов</i>)	88
Червена превъзходна (<i>С. Попов</i>)	89
Шарден (<i>В. Джувинов</i>)	90
Круша (<i>Ив. Илиев</i>)	93
Систематика и ботаническа принадлежност	93
Морфологична характеристика	95
Биологични особености	101
Класификация на крушовите сортове	104
Крушови сортове	107
Абат Фетел (<i>Ив. Илиев</i>)	108
Александрин Дуиар (<i>Ив. Илиев</i>)	110
Боскова масловка (<i>С. Попов</i>)	112
Бутира прекоче Моретини (<i>Ив. Илиев</i>)	114
Вилиам (Уйлям) Боуви (<i>Ив. Илиев</i>)	116
Вилиамова масловка (<i>Ив. Илиев</i>)	118
Деканка на комисията (<i>Ив. Илиев</i>)	120
Добра Луиза (<i>С. Попов</i>)	122
Д-р Жюл Гюйо (<i>Ив. Илиев</i>)	124
Елдорадо (<i>Ив. Илиев</i>)	126
Жифардова масловка (<i>Т. Ангелов</i>)	128
Клапов любимец (<i>Ив. Илиев</i>)	130
Конференция (<i>С. Попов</i>)	132
Пакхамс триумф (<i>Ив. Илиев</i>)	134
Пас Красан (<i>Ив. Илиев</i>)	136
Пловдивска I (<i>Ив. Илиев</i>)	138

Попска круша (<i>С. Попов</i>)	140
Президент Мас (<i>Ив. Илиев</i>).....	142
Стъркинг делишес (<i>Ив. Илиев</i>).....	144
Старкримсон (<i>Ив. Илиев</i>).....	146
Трапезица (<i>Т. Ангелов</i>)	148
Харденпонтова масловка (<i>Т. Ангелов</i>).....	150
Хардиева масловка (<i>С. Попов</i>).....	152
Хебър (<i>Ив. Илиев</i>).....	154
Хубава юнска (<i>Ив. Илиев</i>).....	156
Червена вилямова (<i>Ив. Илиев</i>).....	158
Юбилеен дар (<i>Ив. Илиев</i>).....	160
Юнска (<i>Т. Ангелов</i>).....	162
ДЮЛЯ (<i>Т. Ангелов</i>)	165
Систематика и ботаническа принадлежност.....	165
Морфологична характеристика.....	166
Биологични особености	169
Класификация на дюлевите сортове	169
Дюлеви сортове	171
Асеница	172
Берецки.....	173
Пазарджишка ябълковидна	174
Хемус.....	176
Тримонциум	177
Триумф.....	178
Португалска.....	180
Литература	183

ст. н. с. I ст. ИВАН ИЛИЕВ ИВАНОВ, проф. САВО ЕЛЕНКОВ ПОПОВ,
проф. д-р ТОДОР ХРИСТОВ АНГЕЛОВ, н. с. ВАСИЛИЙ ЦЕРЕЛОВИЧ
ДЖУВИНОВ

МАЛКА ПОМОЛОГИЯ

Семкови овощни видове

Рецензенти:

ст. н. с. I ст. Васил Георгиев

ст. н. с. I ст. Васил Василев

Редактор: ст. н. с. I ст. Иван Илиев

Редактор на издателството: Лиляна Дамова

Художник: Веселин Христов

Художествен редактор: Никола Марков

Технически редактор: Ирина Йовчева

Коректор: Олга Цанова

Българска, първо издание; 07/9533474333/4439-5-84

Издателски № 2152

Формат 84/108/32

Тираж 8100

Печатни коли 12,00; Издателски коли 10,08

Дадена за набор на 30.IX.1983 г.

Излязла от печат на 30.VI.1984 г.

УИК 8,11

Издателство „Христо Г. Данов“ — Пловдив
Набор — ДП „Г. Димитров“ — София, ЕЦФН
Печат — ДП „Балкан“ — София
Подвързия — ДП „Г. Димитров“ — София

Цена 1,99 лева